

Pražská vysoká škola psychosociálních studií

Písemná práce k magisterské zkoušce

Filosofie výkonu v současné době
Philosophy of performance in current time

Studijní obor:

Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Forma studia:

kombinovaná

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Vypracovala:

Bc. Nicole Stašová

2009

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma „Filosofie výkonu v současné době“
jsem vypracovala samostatně a cituji v ní veškeré prameny, které jsem použila.

.....

V Praze dne 25. 4. 2009

Poděkování

Na tomto místě bych především ráda poděkovala své vedoucí práce Prof. PhDr. Anně Hogenové, CSc., za její odborné vedení, lidský přístup a užitečné rady. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Blance Nedvědové, Ph.D., za jazykovou korekturu textu. Také své rodině za jejich trpělivost a podporu.

Obsah:

1	ÚVOD	6
2	TEORETICKÁ ČÁST	7
2.1	Vymezení pojmů	7
2. 1. 1	Pojmy výkon a filosofie	7
2. 1. 2	Pojmy bytí, jsoucno, subjekt, objekt, logos, systém, existence, dasein a daseinsanalýza.....	8
2. 1. 3	Pojmy sport a vrcholový sportovec	11
2. 2	Vývoj výkonu	13
2. 2. 1	Původní význam výkonu	13
2. 2. 2	Proměna výkonu.....	16
2. 3	Problémy na výkon zaměřené společnosti	19
2. 3. 1	Běh se sebou.....	19
2. 3. 2	Zítřka je lepší než dnes.....	21
2. 3. 3	Slast versus radost	22
2. 3. 4	Péče o duši jako cesta pomoci současnému člověku.....	23
2. 4	Pravda v různém pojetí	24
2. 4. 1	Vývoj orthotes	25
2. 4. 1. 1	Rozcestník mezi orthotes a aletheiou	27
2. 4. 2	Struktura v našich životech	29
2. 5.	ARETÉ, život v Celku	31
2. 5. 1	ARETÉ v olympijských hrách	33
2. 6	Život ve lži	35
2. 6. 1	Nejvyšší osobní svoboda.....	35
2. 6. 2	Odvaha riskovat	37
2. 6. 2. 1	Karteziánský přístup.....	38
2. 6. 3	Důležitá úloha mýtu, rituálu, tradice a slavnosti a jejich očištná funkce	39
2. 7	Logos v našem světě výkonu	40
2. 8	Daseinsanalýza jako terapeutická metoda	43
2. 8. 1	Nemoc versus zdraví	45
2. 9	Výkon ve sportu	48

2. 9. 1	Pojetí výkonu ve vrcholovém sportu a tělesné výchově	49
2. 9. 2	Různá pojetí tělesného pohybu	50
2. 9. 3	Péče o duši sportem.....	52
3	PRAKTICKÁ ČÁST.....	54
3. 1	Kazuistika č. 1	54
3. 1. 1	Úvod.....	54
3. 1. 2	Základní údaje o klientovi.....	55
3. 1. 2. 1	Sociální a osobní anamnéza	55
3. 1. 3	Socioterapeutický plán	56
3. 1. 4	Práce s klientem	58
3. 1. 4. 1	První kontakt s klientem.....	58
3. 1. 4. 2	Další vývoj	58
3. 1. 4. 3	Michalův vztah k agresivitě	60
3. 1. 4. 4	Michal v rámci kolektivu	60
3. 1. 5	Praktická ukázka komunity	61
3. 1. 6	Spolupráce s učitelským sborem a vedením školy.....	62
3. 1. 7	Závěr	64
4	ZÁVĚR.....	67
4. 1	Diskuse	67
5	SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ.....	69
6	PŘÍLOHY	75
6. 1	Kazuistika č. 2	75
6. 1. 1	Slovo autora	75
6. 1. 2	Uvedení do případu	77
6. 1. 3	První psychoterapeutický pobyt.....	78
6. 1. 3. 1	Důležité aspekty léčby	78
6. 1. 4	Druhá léčebná fáze	80
6. 1. 4. 1	Daseinsanalalytická psychoterapie.....	81
6. 1. 4. 2	Klíčové momenty v léčbě.....	84
6. 1. 4. 3	Motivační souvislosti	85
6. 1. 4. 4	Intimita a „být osobou“	86
6. 1. 4. 5	Spolubytí a fenomén „myství“	87
6. 1. 4. 6	Úloha hodnot	88
6. 1. 4. 7	Volby a rozhodování	90
6. 1. 4. 8	Další vývoj léčby.....	91
6. 1. 4. 9	Komplikace i další úspěchy	92
6. 1. 5	Závěr	93
6. 1. 5. 1	Diskuse.....	94

1 ÚVOD

Tato diplomová práce je volným pokračováním mé bakalářské práce, v níž jsem se zabývala tématem vrcholového sportu v sociální práci. Žijeme ve výkonové společnosti. Slovo výkon se stalo součástí každodenního slovníku mnoha lidí. Všichni jsme do určité míry poznamenáni současnou potřebou být výkonnými „součástmi“ tohoto světa. Toto téma je mi blízké a silně se mě dotýká. Již část své bakalářské práce jsem věnovala pojetí výkonu v rámci sportu. Z těchto důvodů jsem se rozhodla ve své diplomové práci podrobněji zpracovat právě fenoménem výkonu.

Práce je členěna na část teoretickou a část praktickou. V teoretické části mi šlo především o porozumění zkoumané tématice. Mým cílem bylo problematiku výkonu rozebrat z různých úhlů pohledu. Věnovala jsem se zde nejen výkonu sportovnímu, ale také výkonu každodenního života. Zabývala jsem se tím, co výkon znamenal ve svém počátku, co představoval pro starověké Řeky, jak se postupně vyvíjel a jak je pojímán dnes. Soustředila jsem se na to, co výkon ohrožuje, co ho mění a ničí. Zároveň jsem hledala cestu, jak je možné se k původnímu pojetí výkonu starověkých Řeků vrátit. Také jsem pátrala po možnostech, které nám pomáhají se otevřít, oprostít se od sevření dnešní touhy po výkonu, stát se svodnějšími a prožívat opravdový výkon v jeho původním významu se všemi jeho radostmi i útrapami. Tyto možnosti jsem hledala v terapii, ale také v každodenním životě. Na konec jsem zařadila příklad výkonu, a to v oblasti sportu. Praktickou část a přílohu tvoří kazuistiky, ve kterých ukazují teoreticky rozpracované poznatky v terapeutické praxi.

V této práci nebyl mou prioritou pouze strohý popis sociálních, ekonomických či filosofických ukazatelů vysvětlujících význam výkonu v jeho vývoji a v současné době. Snažila jsem se o vhled a o pochopení kořenů, které determinují naše dnešní životy a rozhodnutí. V diplomové práci používám poznatky a materiály, které jsem nasbírala při psaní práce bakalářské.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Vymezení pojmů

2.1.1 Pojmy výkon a filosofie

Výkon je v mnoha slovnících vysvětlován jako fyzikální veličina, představující množství práce, která je vykonána za jednotku času (VOKURKA a HUGO, 2007; *Wikipedie*, 2009).

V medicíně výkon většinou označuje složitější léčebný nebo diagnostický úkon, často spojovaný s anestezií a vyžadující operaci (VOKURKA a HUGO, 2007).

HARTL (2004, s. 294) vysvětluje výkon jako výsledek činnosti. Podle jeho slov je výkon: „... využíván ke stanovení IQ či výsledků učení, cviku, nebo ke zjišťování vlastností osobnosti.“ Výkonnost pak znamená: „... schopnost jedince vykonávat určitou pohybovou, intelektuální či kombinovanou činnost, jako je učení, sport, práce; hodnotí se množstvím, přesností, mírou únavy.“

HOGENOVÁ (2005) výkon nazývá jedinečným životním výkonem, který se vždy musí „rodit“, nelze ho mechanicky vyrobit. Výkon je pro ni autentický život. Takto pojatý výkon vychází sám ze sebe. Na druhou stranu staví výkon dnešní doby, který je pro ni stvrzením naší existence a platností našeho osobního bytí. Současný výkon vysvětluje jako efekt, který je možný napodobovat a „hrát“, který vychází ze svého obrazu a stává se tak předmětem, jsouncem.

„Filosofie: nauka či univerzální věda hledající odpovědi na nejzákladnější problémy bytí, jsounca, člověka a světa; zabývá se pravdou, svobodou, ptá se po základních předpokladech našeho myšlení a jednání, hledá smysl všeho (svého vlastního bytí i bytí vůbec), jde jí o pravdivý vhled do věci a dějů; zvláštní forma kritického myšlení, otevírající člověku možnosti jak být a pobývat na světě...“ (OLŠOVSKÝ, 2005, s. 60).

Filosofie je složena ze dvou řeckých slov: „filein“, což znamená mít rád, milovat, toužit po něčem. Druhá část slova filosofie je tvořena slovem řeckého původu „sofia“, které v překladu znamená moudrost, zdatnost. Filosofie je tedy láska k moudrosti, je údivem nad světem a pochybováním o zdánlivě samozřejmých jistotách (KLIMEŠ, 1981; *Wikipedie*, 2009).

Wikipedie (2009) ještě uvádí tuto definici: „*Filosofie je soustavné, racionální a kritické zkoumání skutečnosti, světa a člověka, případně i toho, co je přesahuje (metafyzika). Hledání pravdivého poznání, smyslu a dobrého života prostředky reflexe, racionální argumentace a diskuse, která vyžaduje určité pojmy. Není to tedy jen akademická disciplína, ale také způsob života, který začíná údivem nebo zklamáním nad tradičními výklady věcí (Platón) a snaží se s tajemstvím světa a existence nějak vyrovnat.*“

DUROZOI a ROUSSEL (1994, s. 82) uvádějí, že nazýváním filosofie moudrostí můžeme mít jednu na mysli: „... *pokorné smíření s osudem, podruhé schopnost vyváženého a soudného myšlení, do třetice určité vidění světa, nikoli však jasně formulované a často nesnadno definovatelné.*“ Dále píší, že historicky, což znamená od Aristotela až do 18. století, byla filosofie pojímána jako věda. Filosofie byla dokonce synonymem pro vědu v nejobecnějším slova smyslu. V odborném významu je pak filosofie „... *soustava kritického uvažování o otázkách poznání a jednání. Z tohoto hlediska se filozofie může zabývat tím, co je obsahem té které vědy (například filozofie dějin)*“ (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 82).

2. 1. 2 Pojmy bytí, jsoucno, subjekt, objekt, logos, systém, existence, dasein a daseinsanalýza

Bytí je těžké definovat. PASCAL (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994) uvádí, že v každé definici se objevuje, i když v některých případech jen implicitně, slovo „je“, a tak vzniká bludný kruh. DUROZOI a ROUSSEL (1994, s. 38, 39) vysvětlují, že slovo „bytí“ vzniklo „... *z možnosti chápat řecké slovo einai jako podstatné jméno.*“ Dále píší, že bytí zakládá metafyziku. Dříve se tvrdilo, že bytí jest, až ARISTOTELES (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994) se teprve zeptal, co to bytí vlastně je. Zjistil, že odpověď není snadná. „*Vymezení, které nabízí, že bytí je to nejobecnější a nejradiálnější, spočívá v tom, že bytí je horizont, na němž se rýsuje každá jednotlivá existence*“ (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 38, 39). Připisováním

dalších a dalších vlastností, které by měly bytí definovat, se vzdaluje jeho univerzálnost. HEGEL tvrdí, že bytí je totožné s nebytím (DUROZOI a ROUSSEL, 1994).

HOGENOVÁ (2005) nazývá bytí nicotou. Bytí není ohraničené, nemá tvar, nemůžeme jej zahlédnout, nedá se měřit.

„Bytí jako podstatné jméno (řecky to einai, latinsky esse, německy das Sein) je filosofický výraz pro celek všeho, co bylo, jest a bude. Jakkoli se člověk s bytím setkává v nejrůznějších jsoucnech, událostech a zkušenostech, filosofie přemýšlí i o tom, co je spojuje a přesahuje právě jakožto bytí. Tato část filosofie se tradičně nazývá ontologie, z řeckého ón, ontos – jsoucí“ (Wikipedie, 2008).

Jsoucno je ve slovnících popsáno jako něco, co jest. Jsou to věci kolem nás, které se kolem nás vyskytují. Jsoucno se účastní bytí, ale bytím samým jako celkem není (DUROZOI a ROUSSEL, 1994; Wikipedie, 2009).

HOGENOVÁ (2005) uvádí, že jsoucno se ukazuje na pozadí bytí. Bez bytí by vyvstávání jsoucna nebylo možné. Jsoucna mají okraj (margo), jsou ohraničená, mají tvar. Jsoucna můžeme vidět pouhým okem.

Pojem subjekt skýtá mnoho významů v rozličných oblastech. V psychologii je subjekt nositelem a zdrojem činnosti nebo poznání (HARTL, 2004). Jinde je subjektem označován jedinec, jednotlivec, v přeneseném slova smyslu osoba (KLIMEŠ, 1981; Wikipedie, 2007). *„Pro psychologa a lékaře je subjektem ten, kdo je podroben pozorování nebo zkouškám“ (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 288).*

Podle DUROZOIA a ROUSSELA (1994) subjekt, řecky „hypokeimenon“, znamená podloží, základ. V metafyzice je subjekt synonymem substance či substrátu a vyjadřuje jsoucno, kterému se připisují změny. V teorii poznání je subjekt opakem objektu. Objekt je zde poznávanou věcí a subjekt představuje poznávajícího. Na základě tohoto poznávání se může jednat o subjekt empirický, což je individuální já, kde poznávání probíhá subjektivně. Nebo může jít o subjekt univerzální, u něhož se vyskytuje idea, která je stejná v každém člověku. Tento názor vyznával DESCARTES (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994). Také je subjekt transcendentální neboli čistý subjekt, který se vyskytuje u KANTA a týká se celého systému univerzálních zákonů myšlení apriori (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994).

Logický subjekt *„... je to, čemu se větou něco přisuzuje nebo upírá.“* Politický subjekt stojí *„... proti vládci a značí individuum, podrobené absolutní moci státu“*

(DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 288). V jazyce je subjekt podnětem, je to člen, kterému se přísudkem přiřazuje nějaký znak. Právně pak označuje osobu, která je nositelem práv a povinností (KLIMEŠ, 1981; *Wikipedie*, 2007).

Objekt je v mnoha slovnících nazýván předmětem. Je označován jako věc, která může nabývat fyzických i abstraktních významů. Je cílem naší pozornosti a naší činnosti. Objekt „... znamená to, co leží před námi.“ (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 204). Je opakem subjektu, stojí proti subjektu (KLIMEŠ, 1981; *Wikipedie*, 2009).

Filosoficky objekt znamená „... vše, co je předmětem myšlení nebo představování a odlišuje se od vlastního aktu myšlení či představ; to, co máme na mysli (nehledě k tomu, zda to má, nebo nemá reálnou, samostatnou existenci)“ (KLIMEŠ, 1981, s. 518).

Objekt je „... buď fyzikální předmět okolního světa, nebo živý organizmus od jeho nejnižších forem až po člověka“ (HARTL, 2004, s. 160).

Logos znamená řeč, rozum, slovo, myšlenku, pojem, výrok. Nejprve označoval schopnost shromažďovat a srovnávat. Ve starořecké filosofii bylo logu užíváno jako zákona, podle kterého probíhalo všechno světové dění, byl to božský rozum (KLIMEŠ, 1981).

„Slova ve filozofickém významu používá poprvé Hérakleitos z Efesu, aby jím popsal lidské poznání a řád vesmíru. V dobách Sókratových, Platónových a Aristotelových označuje pojem schopnost lidského rozumu a poznání člověka o světě a o sobě navzájem. Aristotelés pojmu používá pro popis pravidel lidského myšlení“ (*Wikipedie*, 2009). U HEIDEGGERA (cit. dle DURZOIA a ROUSSELA, 1994) logos nabývá významu smysl a usebrání. Pokud vysvětlujeme logos jako smysl, potom je zajímavé analyzovat názvy některých vědních oborů. Například bio-logie by v tomto pojetí znamenala smysl života, pato-logie smysl nemoci a archeo- logie smysl počátku (*Wikipedie*, 2009).

System pochází z řeckého slova „systema“, což vyjadřuje složený či uspořádaný celek. Jedná se o strukturovanou soustavu prvků, kde panují stejná pravidla pro všechny prvky. Prvky se navzájem ovlivňují a jsou spojeny určitými specifickými vazbami. System je „... organizovaný celek; uspořádaný soubor pojmů, myšlenek a představ

sloužící k utřídění určité oblasti vědění“ (HARTL, 2004, s. 270; DUROZOI a ROUSSEL, 1994; KLIMEŠ, 1981).

Existence z řeckého „ek-istémi“ a z latinského „existere“ znamená vyvstávat, vyčnívat. Takto chápe existenci také ČÁLEK (2004b). Existovat pro něj znamená vyvstávat do situací. *„V základním významu je to sám fakt bytí“* (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 75). Existence pak může být vykládána jako sama o sobě, v tomto pojetí je nezávislá na jakémkoliv možném poznání. Dále je možný výklad existence jako existence ve zkušenosti, která je možná nebo skutečně nastalá. Zde je existence v protikladu k nicotě. *„Ve středověké filozofii (i v běžné řeči) samo aktuální čili uskutečněné bytí věci (že jest), v protikladu k její podstatě či esenci (čím jest)“* (DUROZOI a ROUSSEL, 1994, s. 75).

Dasein je německé sloveso, které zpodstatnělo. V českém překladu znamená být zde. KANT (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994) používá dasein jako kategorii jsoucnosti, která vyjadřuje protiklad k nejsoucnosti. HEGEL takto nazývá *„... určité aktuální (přítomné) jsoucnost.“* U HEIDEGGERA *„...slouží k označení specifického charakteru lidské existence, totiž toho privilegia, že se může dotazovat bytí, když sama sebe odkrývá, jako intencionální přítomnost (bytí, jemuž jde o toto bytí)“* (cit. dle DUROZOIA a ROUSSELA, 1994, s. 51).

Dasein je *„... termín pro existenci, vědomí, bytí ve světě; existence je vlastní pouze člověku, mimo člověka neexistuje“* (HARTL, 2004, s. 42).

Daseinsanalýza je *„... existenciálně orientovaný psychoterapeutický směr vedený snahou vřadit pacienta do života pochopením smyslu vlastního žití, snahou být autentický“* (HARTL, 2004, s. 42).

2. 1. 3 Pojmy sport a vrcholový sportovec

Sport je podle názoru některých autorů fenoménem s nesmírně hlubokými kořeny související s náboženskými oslavami a rituály. Je to fenomén, jenž nás provází celý život. Původní význam tohoto slova byl v průběhu času překryt různými jinými významy. Sport v dnešní době někdy přestává mít souvislost se svým původním smyslem, stává se *„kšeftem, technologií výroby supermanů“*. Je potřeba samozřejmost sportu problematizovat (HOGENOVÁ, 1998, s. 4).

NEKOLA (2000, s. 5) k problematice sportu dodává: „*Sport je v dnešní době vnímán jako významný činitel ovlivňující nejen jeho vlastní aktéry, ale v podstatě celé široké spektrum společnosti. Sport je prokazatelně zdrojem zábavy, pro někoho i zdrojem obživy, je výhodným obchodním artiklem, právě tak jako prestižním činitelem na politické scéně.*“

Pojem sport vznikl ze slova „deportare“, kterým byla ve 12. století nazývána aristokratická štvanice zvěře – lov pro zábavu. Latinský kořen „port“ znamená „zanášet se“, „unášet se čím“, přenášet se do jiných stavů, či přinášet radost, být branou k radosti. V románských jazycích měl tento pojem význam bavit se. Ve Francii začali používat „désport“. Ve 14. století vzniká v Anglii zkrácená forma – sport (HOGENOVÁ, 1998).

Pojem sport je ve slovnících vysvětlován převážně jako tělesná cvičení či pohybová činnost, která je většinou prováděna organizovaně a zpravidla obsahuje soutěžní prvky (KLIMEŠ, 1981; TAUŠ a SKOTAL, 1944; Random House Webster's college dictionary, 1991; HARTL a HARTLOVÁ, 2000; Encyklopedie tělesné kultury, 1988).

TAUŠ a SKOTAL (1944, s. 757) ještě podotýkají: „*Slovo sport není nijak spřízněno s anglickým „spurt“ a nebo gotickým „spaurds“ (závodní dráha, závodiště). Filologové i sportovní pedagogové nabádají, aby se činil rozdíl mezi významy slova sport a tělesná výchova. Kdežto tělesnou výchovou je všechno, co slouží ke zdokonalení, zesílení těla, k tělesnému osvěžení, může být sportem každá hra, zábava, skýtající nejen tělesné osvěžení, ale i duševní rozptýlení.*“

V Random House Webster's college dictionary (1991) se také píše, že sportovní činnost vyžaduje dovednost či fyzický výkon.

HARTL a HARTLOVÁ (2000, s. 558) dodávají: „*...sport se stal díky nárůstu volného času a masovým médiím globálním jevem sociálním, psychologickým i pedagogickým; je náhradou za autentické konflikty a prožitky...*“.

Encyklopedie tělesné kultury (1988) ještě doplňuje, že sport je součástí tělesné kultury, jejíž obsah tvoří pravidly přesně vymezené činnosti osvojené v tréninkovém procesu a předváděné v soutěžích, kde sportovec usiluje o nejvyšší výkon. V Anglii od počátku 14. století znamenal sport zábavu pro vyšší společenské vrstvy. Na přelomu 18. a 19. století pak pod vlivem sociálně ekonomických změn a změn způsobu života získal svou dnešní podobu. Sport má své charakteristické a specifické projevy (sportovní výkon, trénink, soutěže, diváctví aj.) a také postavení a funkce ve vztahu

k ostatním oblastem společenského života (politika, výchova, vzdělání, umění aj.). „Sport se vyznačuje výrazným formativním působením (aktivní pěstování sportu ovlivňuje tělesný, psychický a sociální rozvoj jedince). Jádrem sportu je sféra aktivní sportovní činnosti, členící se na rekreační sport, výkonnostní sport a vrcholový sport. Každá z těchto oblastí plní specifické společenské funkce. Sport se významně podílí na uspokojování potřeb a zájmů jedince a sociálních skupin a současně soustřeďuje na sebe zájem širokých vrstev diváků a je prostředkem jejich kulturně výchovného ovlivňování“ (Encyklopedie tělesné kultury, 1988, s. 148).

Podle Encyklopedie tělesné kultury (1988) je rekreační sport dobrovolná zájmová činnost, která má blahodárný a preventivní vliv na zdraví člověka, udržuje a zvyšuje jeho kondici, je to forma aktivního odpočinku, která osvěží tělo i ducha.

Výkonnostní sport je podle téhož pramene „Provozování sportu s pravidelným a systematickým tréninkem a účastí v soutěžích nižšího stupně; nejrozšířenější a také společensky nejvýznamnější oblast sportu pro svou masovost a účinnost...“ (Encyklopedie tělesné kultury, 1988, s. 311).

Vrcholový sport je relativně samostatnou sportovní oblastí, která zabezpečuje reprezentaci státu a diváckou zábavu. Vyžaduje sportovcovo plné přizpůsobení náročnému a vyčerpávajícímu tréninku (Encyklopedie tělesné kultury, 1988).

Vrcholový sportovec je v Encyklopedii tělesné kultury (1988, s. 307) popsán následujícím způsobem: „...výkonnostně vyspělý nebo sportovně talentovaný jedinec, který je schopen na základě svých psychických, fyzických a morálně volních vlastností dlouhodobě a systematicky se připravovat k vrcholové sportovní výkonnosti...“.

RADVANSKÝ definoval vrcholového sportovce netradičním způsobem: „...vrcholový sportovec je ten, o kterém platí, že je díky svým sportovním výsledkům dostatečně mediálně známý“ (cit. dle HNÍZDILA, 2000, s. 7).

2. 2 Vývoj výkonu

2. 2. 1 Původní význam výkonu

Podle HOGENOVÉ (2005) je původním výkonem výkon autentického života. „Hledání smyslu života je vyjasňováním vlastní vůle, která je původně skryta“

(HOGENOVÁ, 2005, s. 82). Chceme-li dosáhnout autentického života, najít jeho smysl, objevit a poznat sami sebe, musíme se dostat k počátku, k bytí samotnému, k „původnímu pramenu“. V nejvyšším výkonu se propojuje časnost a věčnost, nejvyšším výkonem je sdílení Celku. V sebepoznání nejde o nalezení informací o vlastní chemii, fyzice a anatomii. Sebeoznání projasňuje naši vůli. Naše činy nám pomáhají s naším sebepoznáním. Činy člověka, který ví a má jasno o Celku, nejsou výrazem vůle k moci, nejsou ctižádostí ani pomstou, jsou výkonem, původním výkonem autentického života. Součástí sebepoznání je také najít důvod, proč zrovna já, zde a nyní. Toto zdůvodnění projasňuje vůli, která se nedá vyrobit, tu můžeme pouze objevit. Je důležité zůstat si po tomto „objevu“ věrný. Najít a „vyhloubit“ tento „původní vlastní pramen“ a žít z něj, to je podle HOGENOVÉ (2005) výkon života. Odhodlat se k neurčité věci, jakou je být sám sebou. Setkat se tváří v tvář s nejistotou a nebát se problémů, které z tohoto setkání vzniknou, nechat je provalit a v otřesu jejich důsledků vyhmatat to nadlidské. To je výkon autentického člověka.

Svět vyzývá otázkami, táže se nás a my odpovídáme převážně prostřednictvím svých činů, ale také svými životními pasivitami. Jsme na cestě, kde překonáváme nástrahy, léčíme svá nemocná těla, i ta jsou tázáním. Vyvrácení názorů a jistot, otřes starých jistot, to jsou nutné prostředky pro rozjasňování našeho osobního a bytostného života. Jen tyto prostředky nám pomalu ukazují a projasňují naši vůli. Obojí je nebezpečné, životu nebezpečné. Například v utrpení se ukazuje cesta. V utrpení se totiž ukazuje evidentní zášleh toho, co se vytratilo, a tím je ztráta původního výkonu, čili autentického života. Tímto martyriem si prošel například Sokrates a mnoho dalších. PATOČKA (1996) nazývá život pohybem. Každý pohyb je pohybem, pokud je vztažen k něčemu, co se nepohybuje, to nazývá referentem. Výše popsané se odehrává v Patočkově třetím pohybu, jenž je životem v pravdě. Dřívější referent se zde oťese, dosavadní život ztrácí smysl, dochází k otřesu starých jistot. Člověk se pak setká s třetím referentem, který je nehmotný. Takovým oťese může být nehoda, vážná nemoc nebo třeba přírodní katastrofa. Většina lidí však dnes žije v Patočkově druhém životním pohybu, kde referentem je Země Gaia. Lidé se tak vztahují k pozemským věcem. Jejich životním pohybem je práce a boj. Člověk žijící v původním životním výkonu je připraven k otřesu, počítá s otřesem jako s tím, co osvobozuje, co umožňuje jeho stálé rození.

Setrvat v tázání, to je jediná cesta, jak žít život v pravdě. Výkonem života je pak péče o duši. Každodenní provoz obstarávání se neuspokojuje, chybí zde podstatný

smysl tohoto konání. O něj právě jde, jde o přiblížení se životu, který má smysl. Podstatou filosofie je tázání, které probouzí, které nám pomáhá najít smysl a „vyrvat“ na povrch sebe samé. Otázek je plný svět, skála nám klade otázky, otázky jsou rozprostřeny na louce, visí na stromech, stačí se jim jen otevřít. Všechny směřují k bytí. Bytí je tím nejpodstatnějším. Ani náš život nemůže být něčím podstatnějším než bytí samo. Vydržet zmíněné tázání znamená vydržet nicotu, vydržet představu vlastní smrti, pád své významnosti, umět žít v zapomenutí, umět stárnout, umět žít i bez výkonů guinessovského typu. Prodlévat v napětí, které tvoří otázka, znamená otvírat se vůči horizontům, o nichž nemáme ani ponětí. A to není vůbec jednoduché. PATOČKA (1996) tvrdí, že lidé dnes už nejsou ovládáni bezprostředním násilím, které je zjevné. Dnes jsou ovládacími prvky práce, výchova, názory ostatních, informace, technika. Tyto věci dokážou zlomit vůli člověka, i jeho samotnou osobnost. Podmínkou původního životního výkonu je vrátit se k pramenům. Výkonem je být u sebe sama.

Každý původní výkon je jedinečný, originální, výjimečný, posvátný a neopakovatelný. Stejně jako když se znovu zamilujeme, pokaždé prožíváme trochu jiné pocity. Lezeme-li na tu samou skálu desetkrát, každý výstup je pro nás novým a jedinečným výkonem, pokaždé je to poprvé. Právě toto „poprvé“ zakládá výkon, nezáleží na tom, zda jde o výkon sportovní či jiný. Porozumět výkonu znamená vědět, na co výkon odpovídá. Je zapotřebí najít ty otázky, které výkon vyvolávají. Podstata výkonu je vstup do neskrytosti. Opravdový výkon se rodí z nicoty, z bezejmenného, z prázdnoty, z naprosté nejistoty, jak tvrdí HEIDEGGER (cit. dle HOGENOVÉ, 2005). Pokud se výkon stane mechanickým výrobkem, potom vychází z určitosti. Výkon v sobě skrývá tajemství, které vychází z jeho počátku, jeho originálního zrodu. Výkon vychází z počátku (arché), je volbou z možností (dynamis), je uvedením této možnosti (energeia) ve skutek (ergon) a to vše je předurčeno účelem (telos). Výkonem může být jen to, co transcenduje k vyššímu, co otevírá „nevýslovné“. Výkon si žádá odvahu, přesah do bytí, nejedná se pouze o pobyt v jsoucnech. Člověk potřebuje hodně odvahy, aby dokázal vstoupit do nicoty, jež děsí, protože je beztvará, připomíná smrt. Skutečný výkon se dotýká smrti. Příkladem takového výkonu je podle HOGENOVÉ (2005) překonání Atlantického oceánu na bárce, kterou si dotyčný sám postavil, přesáhl totiž konečnou významnost jsoucen a dotknul se možnosti smrti velmi podstatným způsobem.

2. 2. 2 Proměna výkonu

Případá mi, že lidé dnes žijící mají pocit plnosti života jen skrze výkony. Pokud jsou výkonní, cítí se dobře, dostane se jim pro ně tolik potřebného uznání od ostatních. Na základě těchto ukazatelů mají pocit, že žijí. Bez výkonu nežijí. Příkladem výkonu dnešní doby může být, jak uvádí HOGENOVÁ (2005), dojít na rukou z Prahy do Prčic. Celá Guinnessova kniha rekordů nám nabízí nesčetné množství ukázek výkonnosti, převrácené výkonnosti. Zde se nejedná o původní životní výkony. Výkony popsané v knize rekordů jsou pouze ukázkou toho, že lidé potřebují neustále něco dokazovat nejen sami sobě, ale hlavně ostatním. HOGENOVÁ (2005) dále říká, že pro některé lidi je tento život tím pravým, je totiž plný výkonu, už tolik nezáleží na tom jakého výkonu.

Výkon se proměnil, stal se tím nejdůležitějším, tím nejvyšším v našem životě. Proměna také nastala ve vnímání výkonu. Výkon musí být viditelný a druhými registrovatelný. Je zde důležitá podmínka, která výkon v dnešním pojetí charakterizuje a dotváří. Výkon musí být uznán druhými. A tím jsem se dostala k fenoménu dnešní doby, nejde o nás samé, jde o ty druhé. Více nám záleží na názoru druhých lidí než na našem vlastním. Často se však stává, že v cizím uznání jsou skryty vlastní zájmy mluvčího po jeho vlastním výkonu. Podle HOGENOVÉ (2005) potřebujeme cizí uši a oči k vědění, že existujeme, potřebujeme je jako důkaz o sobě samých. Tato potřeba je tak intenzivní, že již neumíme vnímat rodící se jaro, přírodu kolem sebe.

Výkon nás násilím táhne do prožívání v budoucnosti, vytahuje nás z přítomného prožitku, protože nám zaručuje akceptaci u druhých, kteří o daném výkonu vědí. Jako další důvod, proč tolik prahneme po výkonu, HOGENOVÁ (2005) uvádí prodloužení našeho času. Výkon totiž otvírá uznání v čase, někdy dokonce i po smrti konatele. Zaručuje tedy jistou nesmrtelnost. Tato možnost nás samozřejmě láká, díky našemu strachu ze smrti, z naší konečnosti. Významnost výkonu má nadčasovou platnost. Dochází k jeho pronikání v čase, dostává se do jiných horizontů. Výkony starořeckých hrdinů penetrovaly až do naší doby, do našeho vědomí. Na jejich příkladech se učíme, fungují pro nás jako archetypální obrazy, které používáme k vysvětlování našich životů. Duch jedinečných výkonů „jedná“ a „ovládá“ nás na dálku. Potvrzování vlastní existence výkonem je však nestálá a nejistá věc. Vezměme si například olympijské vítěze, kteří po jedinečném výkonu zažijí slávu a utvrzení sebe samých. Ale sláva jednou zmizí a bude nahrazena těmi, kteří přijdou po nich. Výkon platí jen určitý čas, jeho bytí je uzavřeno spolu s koncem slávy. Vítězům, jejichž sláva již pominula, se pak

může stát, že tento nutný obrat neunesou a skončí v útěcích typu alkoholu, workoholismu, v chorobné závislosti na hrách a podobně.

Jsme dravá, výkonová společnost, v níž ohlížet se dozadu, na ty slabé, se nevyplácí. Výkon tohoto dne musí být zítra překonán. Stále jsme „v poklusu“, někteří z nás spíše „sprintují“. Jít životem klidným krokem je v dnešní době známka slabošství. Kladně se hodnotí sebezpřekonávání bez odpočinku či jen s minimálním časem pro sebe. Ovšem také tento čas musí být efektivně využit se zaměřením na výkon. Lehnout si jen tak bez účelu na louku, či pozorovat kapky rosy v trávě, to je v dnešní uspěchané době bráno jako ztráta času. A objevuje se zde další důležitý současný fenomén – „úcel“. Vše, co děláme, musí být účelové, zaměřené na určitý a konkrétní cíl. HOGENOVÁ (2005, s. 10) k tomu dodává: „*Jakmile nemáme čas, žijeme špatně!*“

Výkon je skutkem. Každý skutek něco vynáší na světlo a zároveň něco zakrývá. Výkon zakrývá pomíjivost lidského života. Výkon zakrývá marnost, nicotu, bytí, smrt, prázdnotu, bez toho všeho by však výkon neměl žádný smysl. Přítomnost se tak stane jen přestupní stanicí a my přebíjíme vlastní nejistotu uměle vyráběnými výkony. Také alkohol a drogy všeho druhu nám „pomáhají“ zahnat naši nejistotu, náš strach. Bojíme se, že se bojíme, a bojíme se, že je na nás strach vidět. Raději tyto pocity přebíjíme, přejídáme, přepíjíme, zahlušujeme se, abychom neslyšeli naše vnitřní nepříjemné pocity, abychom neslyšeli sami sebe.

V hinduistickém myšlení je každý výkon něčím, co nás připoutává, aniž bychom o tom věděli. Připoutává nás k tomu, co zakrývá, k marnosti stálého návratu do špatné nekonečnosti životů. Podle HOGENOVÉ (2005) je výkon něco jiného, než jak jej dnes vnímáme a za co je považován. Říká, že život sám o sobě je výkonem. Důležité je mít odvahu být autentictí, nezáleží na tom, jestli se někdo dívá. Zastávám názor, že také NIETZSCHE (1974) nás k tomuto nabádá svou teorií o věčném návratu. Snaží se v nás svými podle mého názoru bytostnými otázkami a svými úvahami probudit pocit naléhavosti prožít každý přítomný okamžik plnohodnotně a osobitě. Myslím si, že se nás snaží přimět tolik neplánovat, nesnit, neočekávat, ale jednat a žít. Chce, abychom si uvědomili, jestli bychom žili stejně, kdybychom vše do nejmenšího detailu, všechny bolesti i radosti, měli prožít znovu a znovu nesčetněkrát.

Myšlení „more geometrico“ posunulo výkon do jiné perspektivy. Člověk takto myslící chápe výkon jako číselný údaj: hodil nejdál, běžel nejrychleji, skočil nejvýše, vyrobil nejvíc v daném čase, dostal nejvíce hlasů, měl největší televizní sledovanost, získal nejvíce peněz a tak dále. Výkon se stal číslem, stal se pouhým zprostředkováním.

Žijeme v „instantní“ době. Jíme instantní pokrmy, pijeme instantní nápoje a chceme zažívat instantní chvíle. Okamžitý výkon, to je to, o co nám jde. Odmítáme zprostředkování a toužíme po okamžité neskrytosti, po okamžitém efektu. „Instantní myšlení“ se dožaduje konečných výkonů, chce vidět pouze výsledky. Mladí lidé dnes tolik nečtou, mají televizi a internet, chtějí vše vidět v hotových obrazech, a tak se jim podle názoru HOGENOVÉ (2005) vytrácí tvořivá fantazie. Věřím, že také pro malé děti a tvorbu jejich fantazie je důležité, aby jim rodiče četli pohádky. Dnes se bohužel stále častěji stává, že rodiče svým dětem z důvodu nedostatku času raději pustí televizi nebo počítač. Výkonová společnost je zatavena v obrazech. Lidé se řídí naměřenými čísly, ale ty neprobouzejí k tázání. Chybí porozumění. Popis věci zůstává pouze popisem, nikdy není věcí samotnou.

„Chování není reakcí na nějaký podnět, nýbrž je to odpověď, kterou situace vyžaduje“ (DESCOMBES cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 76). To samé platí i pro filosofii výkonu. Situace výkon potřebuje, „volá“ po něm. Situace v současné době rozhoduje za člověka, volí za něj. Člověk toužící po uznání zvolí výkon, který mu přinese prvenství. Všichni přece uznávají ty, kteří jsou první, už ani tolik nezáleží na tom, v čem zvítězí. Může to být například v rychlosti vypití piva nebo v pojídání knedlíků. Vztah mezi člověkem a situací je rozhovorem. Situace klade otázky, vybízí. Naše chování je pak odpovědí. Měli bychom být dost silní na to, abychom své odpovědi volili sami za sebe, aby to opravdu byly naše odpovědi. Neměli bychom se nechat ovlivnit tlakem okolí, které nás nutí k přemrštěným výkonům. Výkon by se neměl stát předmětem.

O výkonu rozhoduje horizont, který není v naší moci. Horizont patří cestě, po které kráčíme jako poutníci ke své svatyni. Každá cesta patří ke krajině. A tak k výkonu dnešní doby patří kompetice. Kompetice beze smyslu je základem pobytu a pohybu současného člověka ve výkonové společnosti. Tato kompetice se realizuje mezi čísly. Pokud se život stane smysluplným jen skrze tyto výkony, pak vše, co se odehrává mimo ně, se stane bezcenným. HOGENOVÁ (2005) vysvětluje, že počítání představuje pouze prostorovou blízkost. Prostorovost je tak kapitulována na číslo a neprostorová blízkost přestane být registrována a ztratí se. To je důvodem, proč se každodennost stala pro výkonového člověka nudná a šedá a vyvstala potřeba se z toho nic neříkajícího života čas od času vytrhnout. Právě toto „vytrhnutí“ umožňuje „zářící“ výkon. Výkon založený na počítání „odhání“ ticho, které je dnes pro lidi tolik nepříjemné. To je způsobeno tím, že blízkost založená na počítání ušlechťuje části

do velkého celku, který ovšem nepředstavuje pravou jednotu. Ticho usebírá vše najednou do pravé nevyčíslitelné jednoty, a tak počítání nemůže ticho zachytit. Myslím si, že také proto se lidé často výkonu dobrovolně oddávají, zahánějí jím ony nepříjemné pocity, které ticho může přinášet. Výkon se stal pro lidi jistotou, kterou tolik vyhledávají a která pro ně tolik znamená. Stal se „berličkou“ v životě, který jistoty neposkytuje a který jednou skončí.

Výkon není založen kauzálně na příčině a účinku. A ten, kdo ho takto pojímá, ho chápe pouze jako orthotes, správný a jistý postup. Jedinečnost výkonu je však vždy jedinečně „zrozena“. Výkon není výrobek. Touha po kauzálním výkonu je pouze maskovaná vůle k moci. Centimetry, vteřiny, počet hlasů, to vše výkon pouze zastupuje, ale opravdový originální výkon, který se pokaždé znovu a znovu rodí, to není. Dnes jsou lidé spíše připoutáni k pozemskému. Odpoutat se od toho a vztáhnout se k Celku života v sobě nese potřebu vědět i to, co vědět nemůžeme. To je pro naše myšlení, které je zataveno v časové posloupnosti a procesualitě, které je „more geometrico“, velmi složité. Ze života se pak stane proces aktů. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) se život podobá žebříku, jehož příčky musejí být zdolány co nejrychleji. Nejrychlejší aktér potom zaznamená výkon. Ale spíše se rychleji blíží ke smrti. Sportovec chce žít z centimetrů a vteřin, ostatní z peněz jako výsledku pracovního výkonu.

2.3 Problémy na výkon zaměřené společnosti

2.3.1 Běh se sebou

Lidé v dnešní době často musejí prožít velkou prohru či pád, aby si uvědomili plnost svého života a dokázali ho oslavovat. V dnešní uspěchané době lidé potřebují zažít, jak již bylo zmíněno, vážnější narušení své tělesné integrity. Musejí se přiblížit k hranici mezi životem a smrtí, pocítit ořes svých jistot, zažít THAUMAZEIN, aby byli schopni svůj život přehodnotit a podívat se na něj z jiného úhlu. Dnešní společnost většinou žije jen pro cíle, pro výsledky svého konání. Dříve tomu bylo jinak, jak píše HOGENOVÁ (2005, s. 9): „*Co se stalo s evropským lidstvem, které bylo kdysi schopno podnikat kající cesty? Ti lidé věděli, že cíl je zataven nějak v cestě, v chodu, při každém kroku, každém letmém pohledu na uvadající trávu, kolem níž procházeli. Tito lidé uměli, a hlavně věděli, že je nutné prožívat právě toto „ted“ , protože každý*

okamžik v originalitě prožívání je obdarováním neznámými bohy, či neznámým Bohem.“ Přijde mi, že mnozí lidé dnes v nic nevěří, jejich prioritami se staly hmotné statky, materiální věci, ale ty jsou pomíjivé, na což mnohdy zapomínají. Lidé se ženou dopředu, spěchají a ani neví kam. Důležitá je výkonnost. Z našich životů se vytratilo umění žít, prožívat, jak říká HOGENOVÁ (2005, s. 9): „... *pobývat u věci v její plnosti.*“ V jiné knize HOGENOVÁ (2001) uvádí, že je důležité žít z vlastního základu, to znamená z vlastního pramene, svobodně, to je onen již zmíněný původní životní výkon.

Nestačí nám vlastní uznání, potřebujeme slyšet uznání od cizích. Bojíme se být sami sebou, bojíme se být sami se sebou, a tak hrajeme nejrůznější role, předstíráme a utíkáme. LORENC (2000) tento fenomén nazývá „běh se sebou samým“. Současný člověk stále někam pospíchá, za něčím běží. Jeho hlavní náplní je materiálně se zabezpečit, něco vlastnit. Často slyšíme rčení: „Čas jsou peníze“. Lidé již neumějí relaxovat, lehnout si na louku a jen být. Je to pro ně ztráta času, a v tom případě také peněz. Stavějí se rychlejší letadla a auta ve snaze zdolávat jednotlivé vzdálenosti za kratší čas, ale nikdo se už neptá, jakou cenu zaplatíme za nezbytné prodloužení rozjezdové dráhy, vyšší rychlostí při odletu a přistávání se také zvyšuje riziko. Každý nový model automobilu musí být rychlejší než ten předešlý. Je třeba pak rozšířit silnice, přestavět zatáčky, to vše údajně v zájmu bezpečnosti, ale ve skutečnosti jen proto, abychom se mohli řídit ještě rychleji a ještě nebezpečněji.

Tento běh je útekem před sebou samým, útekem před strachem. Strach se stal výsadou moderního člověka. Je to nejen strach být sám sebou, být se sebou, ale také strach ze ztráty – ztráty sociální pozice a role, osobních vztahů, majetku a peněz. Moderní člověk není schopen strávit byť jen krátký čas o samotě. Vyhýbá se možnosti zamyslet se nad sebou, ponořit se do sebe, možná ze strachu, že by se mu ukázala jeho vlastní děsivá podobizna, stejně jako tomu bylo v knize Oscara Wilda *Obraz Doriana Greya*. To vede k nadměrné konzumaci, k touze vlastnit, k přílišnému ulpívání na věcech a ke snaze přehlušit svůj vnitřní hlas. Proto dnešní společnost žije v rámusu televizí a rádií. Peníze sloužily původně jako pouhé prostředky. Dnes jsou peníze účelem, cílem, mají absolutní hodnotu. PATOČKA (1999) tento jev přisuzuje faktu, že lidé zapomněli na bytí, vidí pouze jsoucna, proto žijí jen pro věci. Bytí je pozadí a jsoucna jevy na něm se ukazující. Pro lidi je nejdůležitější rozkoš (Hédoné). Hédoné je ovšem nekonečné. Člověk nikdy nemá dost. NIETZSCHE (1995) zastává názor, že lidé chtějí víc a pak to víc chtějí rychleji.

2. 3. 2 Zítřa je lepší než dnes

HOGENOVÁ (1997) vidí současného člověka jako neautentického, který nemá ujasněný svůj vztah k vlastní konečnosti, má strach ze smrti, z konce, neustále od představy smrti utíká. Podle názoru LIVINGSTONA (2006) naše snahy učit se, získávat, udržet si získané nakonec přijdou v niveč, protože v čase, jenž nám je vyměřen, můžeme být šťastní, jedině když si uvědomíme, že jsme smrtelní. Je důležité mít na paměti, že vše je pomíjivé. Člověk prožívá úzkost z toho, že mu stále něco uniká, co by mu mohlo a snad mělo patřit. Neustálý pocit unikání vede k nezakotvenosti, jež se projevuje jako nezakotvenost zájmu. Takový člověk těká z jednoho předmětu na druhý, nikde neprodlévá ze strachu, že mu další v řadě uteče, nic neprožije úplně a naplno, schází mu hluboký ponor do věci, do podstatnosti, do samého živoucího proudění bytostnosti věcí. Má strach, že o něco přijde. Vše se stává formou útěku od vlastní prázdné samoty, nevyplněnosti, smysluprázdnoty. Neuvědomuje si, že proti své vůli je vlastně na útěku před sebou samým. To je negativní podstata fenoménu „zvědavost“. Člověk neustále něco hledá. NIETZSCHE (1995) k tomu dodává, že ten, kdo stále něco hledá, se sám lehce ztratí.

Myslím si, že to se přesně stalo současnému člověku. Je ztracen ve světě pokroku a technologií, které postupně vytvořil, aby mu zjednodušily život a pomohly obejít situace přinášející strast a úzkost. Tento úprk s jistými prvky zoufalosti a směšnosti, toto klouzání od okamžiku k okamžiku bez pevného zakotvení v autenticitě duchovního charakteru nás žene od hodiny k hodině, od jednoho dne ke druhému dni, od mládí ke stáří a odtud ke smrti. NIETZSCHE (1995) nazývá dnešní lidi mrzáky, kteří se sami zmrzačili, přestože nemají pouhým okem viditelnou vadu. Žijeme v dopřednosti, smysl našeho přebývání leží vždy v budoucnosti, odkládáme život na „potom“. MARCUS AURELIUS (cit. dle HOGENOVÉ, 1997) tvrdil, že nám patří jen přítomnost. Minulost ani budoucnost nám ve skutečnosti nepatří, proto ztrácejí stejné ti, kteří ze života odešli v deseti letech, i ti, kteří opustili tento svět ve sto letech. Oba ztratili přece to samé, totiž jen přítomnost.

Podle mého názoru lidé nejen že se soustředí pouze na budoucnost a přítomnost jim mezitím „utíká mezi prsty“, ale mám pocit, že také minulost se stala nedůležitou. Ze současných životů se vytratila otázka „Proč?“. Lidé již nepovažují za potřebné zkoumat událost v souvislosti s jejími kořeny, jít k počátkům. Možná jim to přijde jako zbytečná ztráta času nebo je to pro ně příliš zraňující či jim to nepříjde důležité. Stali

jsme se povrchními a chybí nám hloubka. Pro pochopení našich životů i nás samých je nutné věnovat pozornost celkům, znát je a umět je používat. Jinak nám hrozí, jak říká HOGENOVÁ (2005), že budeme odsouzeni ke špatné nekonečnosti, k pohybu v kruhu, který se bude neustále opakovat.

2. 3. 3 Slast versus radost

Další z problémů, o kterých píše LORENC (2000), je vyhasínání citů. Existuje princip strasti a slasti, který funguje u vyšších živočichů, můžeme jej také popsat jako odměnu a trest. Fungoval i u dřívějších lidských společností například při lovení. Člověk při lovu podstupoval pocit strasti, který musel překonat s vidinou následného uspokojení základních potřeb. V těchto podmínkách bylo mnohé z toho, co je dnes bráno za hříšné nebo přinejmenším opovržením hodné, považováno za správné a životně nutné strategie přežití. Například „přežírání“ bylo ctností, neboť po období hladovění a vypětí při lovu, kdy konečně padlo do pasti velké zvíře, bylo nejrozumnější nacpat se, jak to jen šlo.

U moderního člověka však převládá vyhýbání se strastem. Jeho cílem se stala okamžitá, co možná největší slast. Naučil se kombinovat podněty tak, aby se zvýšil účinek situace vyvolávající slast. Tento objev, k němuž došla každá rozvinutější civilizace, vede k neřesti. Lidé se stávají přecitlivělí ke všem nepříjemným situacím a zároveň se u nich zvyšuje otupělost vůči příjemným zážitkům. To vede k fenoménu, kterého se lidé dříve tolik neděsili, a tím je nuda. Měřítkem spokojenosti se stal komfort, na kterém jsme se stali závislí, aniž bychom si to uvědomovali, bereme jej jako samozřejmost. Účelem se stává mít, a ne být. V našich životech chybí radost. Vyhýbáním se nepříjemným pocitům můžeme pouze zažít slast. Ale ne radost, tu jiskru boží, kterou zažíváme například po vyčerpávajícím, nebezpečném a zničujícím zdolání skály nebo při pohledu na kapku rosy.

Lidé se v dnešní době snaží naplnit zástupné cíle, ale nedokážou naplnit sami sebe. PAŠTIKOVÁ říká: „*Schází nám smysl, význam, který je nám vlastní, ale který přes ten nános nevidíme*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 1998). Hledáme pevný bod, o který bychom se mohli v každodenním životě opřít. Tímto bodem je podle některých autorů již tolikrát zmiňovaná transcendence, přesah své existence směrem k bytí (HOGENOVÁ, 1998; 2001; PATOČKA, 1999). Tento pevný bod lze nalézt v autentickém prožitku, v plnosti bytí. KANT (cit. dle HOGENOVÉ, 2004) to nazývá

pocit vznešenosti, to nejvyšší – řecky Agathon (dobro) – se nedá definovat, popsat, můžeme je pouze sdílet v přátelství, lásce, prchavé lidské laskavosti, v okamžiku sebepřekonání, ve sportu, v nádheře stmívání, v pohledu na noční oblohu, ve stromech, v pozorování rozbouřeného moře, v přírodě vůbec. E. LÉVINAS říká: „*Jedinou evidencí autentického bytí – já jsem – a tedy pramenem našeho zakořenění je přítomný okamžik*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2001). Autenticitu života nám bere závist a faleš, které nám nedovolují prožít kouzlo a pravdivost chvíle, dobrotu okamžiku, věčnost v prchavosti.

Člověk v současné době mnohdy volí zprostředkovaný zážitek skrze média. Myslím si, že lidé jsou dnes často nespokojeni se svým životem a s realitou právě proto, že jim chybí autenticita, nežijí z vlastního pramene, zde je i původ tak velké sledovanosti televizních seriálů a nejrůznějších reality show, kde mají možnost prožít zajímavější příběh než svůj vlastní. LIVINGSTON (2006) k tomuto tématu dodává, že duch dobrodružství se z našeho obsedantního úsilí o bezpečnost a jistotu dočista vytratil.

2. 3. 4 Péče o duši jako cesta pomoci současnému člověku

Dnešní společnost, jak již bylo zmíněno, žije pro věci, objekty, předměty, pro to, co je před ní. To vše je dosažitelné, je-li jedinec výkonný. Výkon je to, co se dnes cení. Ten, kdo není výkonný, se v dnešním světě považuje za bezcenného, za nic neznamenajícího. Není divu, že člověk raději zvolí výše popsanou cestu útěku. Snaží se skrýt před touto zdrcující a v podstatě prázdnou realitou, vytváří si imaginární světy. Opět se zde objevuje strach, který se může proměnit v nenávist. Lidé se bojí uvědomit si konečnost vlastní existence, pochopit život jako bytí ke smrti. Člověk pak nejvíce škodí sám sobě. Zbavit se strachu, nenávisti, úzkosti se můžeme péčí o duši (epimeleia). Součástí bytí je „nic“, „prázdnost“, které v člověku vzbuzuje úzkost. Je to nuda, před kterou však nikdo neuteče. Člověk jí neunikne tím, že se stane bohatým, slavným či mocným, protože uniknout se nedá. Musíme se tomuto „prázdnosti“ postavit a bojovat. Také zde se uplatňuje péče o duši, která u SOKRATA (cit. dle PATOČKY, 1991) vidí svůj úkol v prožívání samém, jež je autentické, opravdové, originální. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) je prožití této nicoty jedinou možností jak získat distanci od jsoucn, a tím získat svobodu. To v sobě můžeme pouze probouzet, nikoli konstruovat.

Není možné vědět dopředu, co se stane. Pečovat o duši tedy znamená být v každé chvíli tím, čím v hloubi vlastního bytí opravdu jsme, protože jen tak si „můžeme patřit“. Naprogramování a naplánování budoucí prožívané přítomnosti vede k životu bez autenticity, tj. bez bytostných prožitků. Je také důležité, jak „nic“ chápeme. Pokud je „nicota“ pro nás výsledkem pouhé privace, závisí pak na tom, co bylo odňato. V takovém případě je nutné vycházet pouze od jsoucn, protože ta mají svou existenci v prostoru a v čase. Také je třeba se smířit se smrtí a pochopit ji jako nic. Je to totiž pozadí, na kterém můžeme bytostně prožívat vytrženost v čase, prožívat náš život, který teče, aniž bychom jej mohli zastavit. „*Nemusíme sami sebe zkoušet, nemusíme se přesvědčovat na ostatních, že jsme tím, čím bychom chtěli být. Proč? Protože takovými „jsme“.* Takto být je možné jen na pozadí bytí, smrti, nicoty ...“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 47).

2. 4 Pravda v různém pojetí

Dnes se vede nesčetný počet debat o tom, co je to vlastně pravda, co je správné a nesprávné. Ve starověkém Řecku uznávali ontologickou pravdu. Tato pravda se dává sama ze sebe, protože se daruje svou neskrytostí. Podle PLATÓNA je pravda neskrytost (aletheia). Tato neskrytost je základem pravdy také například u HEIDEGGRA či PATOČKY (HOGENOVÁ, 2005; PATOČKA, 1996). Aletheia je dána pouze v tázání, v probuzenosti a je třeba o ni pečovat jiným způsobem, než jsme zvyklí ve výuce běžných předmětů na všech typech škol. Dnes se spíše řídíme správností (orthotes), což vyžaduje srovnání. Z toho vychází přesvědčení, že pravda je pouze shoda myšleného se skutečným, vychází z protikladu subjektu a objektu. Srovnání potřebuje paradigma, problémy pak vznikají jednak s paradigmatem jako vzorem správnosti, ale také s tím, co vlastně je správné srovnání. To je důvodem a impulsem ke vzniku tolika teorií pravdy. Příkladem může být teorie koherence, korespondence, většinová pravda, pragmatická a další. Aletheia je protikladem orthotes.

Současná věda a myšlení si klade podmínku, že vše musí být „clare et distincte“ (jasné a zřetelné). HOGENOVÁ (2005) tvrdí, že to vše souvisí velmi nenápadným, ale podstatným způsobem s filosofií výkonu. Výkon je měřitelný, stal se měřitelným důkazem lidské existence, protáhl se až do ontické platnosti. To poukazuje na nárůst významu lidské subjektivity, jež byla poprvé zvýrazněna DESCARTOVÝM výrokem: "*Cogito, ergo sum!*" („*Myslím, přesněji pochybuji, tudíž jsem!*“) (cit. dle HOGENOVÉ,

2006, s. 22). Tak vzniká subjekt-objektová figura, která se stala základem všech vědních oborů. Objevila se zde potřeba té nejvyšší jistoty (certitudo), která se přesunula do subjektu.

HOGENOVÁ (2005) zastává názor, že pokud je výkon pouze efektem, objektivovaným a objektivizovatelným výsledkem, pak je možné jej napodobovat, protože má podobu, je obrazem, je „clare et distincte“ (jasný a zřetelný). Z toho vyplývá, že je možné napodobovat a hrát například úspěšného podnikatele nebo vědce. Stačí znát postup správného napodobování a jednotlivé kroky, které vedou k obrazu výkonu. Výkon již přestal být strastiplnou cestou, která nás vedla k sobě samým, k našemu pramenu, k autentickému životu. Výkon se stal obrazem, podobou, tvarem. Výkon dnes není chápán ze sebe samého, ale ze svého obrazu. Z obrazu se výkon ontizuje – stává se součástí „jsoucen“, ztrácí svou bytostnou podstatu. Takto pojatý výkon pak určuje náš vztah k sobě, k našemu tělu, mění vztahy mezi lidmi, mění a determinuje náš vztah k přírodě a k umění. Od toho se pak odvíjí, jaká je hodnota lidského života, jaký je jeho smysl. Pravý výkon je ten, který nás vede ke svobodě.

2. 4. 1 Vývoj orthotes

Dnešní filosofie se redukovala na jednání a vůli. Kde je jednání a vůle, je i procesualita, která musí být vedena správným postupem. Tento postup se nazývá orthotes (správnost). Ne vždy nám ovšem stačí jen správný postup. Jako příklad HOGENOVÁ (2005) uvádí Herakleitův logos, Herakleitovu metaforu jeho luku, kde se vzdaluje oblouk od tětivy v jednom stejném okamžiku, shodném okamžiku. Jde o současné vzcházení a zacházení, zde s pouhým správným postupem neuspějeme. Pokud se logos promění v logiku, to znamená v procesualitu nutných kroků, pak už nejde o současné doplňování se protikladných intencionalit, ale jde o v čase postupující sled správností, které se dají lehce kontrolovat. Zde vystupují důležité faktory, které podle mého názoru orthotes charakterizují, a to jsou kontrola, měřitelnost, uchopitelnost, ohraničitelnost a časová postupnost. Tyto vlastnosti musí mít také „správný“ výkon.

Ve výše zmíněných příkladech se věc sama neukáže, ale ukáže se něco, co je k ní lidskou vůlí přiřazeno, to je vyvozovací postupný sled kroků, což je vlastně orthotes. Prostřednictvím orthotes se ukazuje voluntarismus, který je nejvíce patrný a dosáhl svého vrcholu ve filosofii NIETZSCHEHO (1974). Člověk pak má tendenci

svévolně rozhodovat o osudu ostatních. Mnohdy se tak děje bez diskuse a důvodů, které jsou opravdu prospěšné pro druhé. HOGENOVÁ (2005) uvádí, že i ve slově „informace“ se objevuje postupnost, procesualita, dějovost, provádění kontrolovatelných kroků, fází. Je zde přítomna intence neboli zaměřenost dovnitř (in-). Formace pak označuje něco, co není ukončené, ale co se nachází před ukončením, co se formuje. To vše ukazuje na funkci orthotes. Informace je jen instrumentem k využívání, k činnosti, k činu. Informace nám tedy neukazuje věc samu ze sebe, neposkytuje nám ucelený pohled, a přesto máme tendence shromažďovat obrovské množství informací, které považujeme za konečný produkt. Na jejich základě si vytváříme zkreslené představy.

Jak jsem již zmiňovala, orthotes s sebou nese samozřejmost subjekt-objektové struktury, patrné je to zejména ve vědě, ale setkat se s tímto jevem můžeme u jakéhokoli myšlení. Tato struktura je výsledkem DESCARTOVY (cit. dle HOGENOVÉ, 2006) nutnosti brát vážně pouze to, co je „clare et distincte“. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) subjekt vznikne odečtením toho, co bylo jasné a ohraničené, to znamená odečtením objektu. Tím se však subjekt také stává objektem. Toto pojetí a vnímání zapříčinilo, že vidíme sebe – subjekt, duši, jáství jako objekt. To je podle mého názoru bohužel také někdy zřetelné v práci s klienty. Pokud je člověk vnímán druhými i sám sebou jako objekt, věc, přístroj, vzniká v něm pocit nesmyslnosti. Objekt je vržen před nás, ukazuje se nám, je to věc, kus na naší cestě. Tento kus máme potřebu měřit a porovnávat s ostatními kusy. A právě to se stalo podstatou vědy, která zkoumá předměty, jimiž se staly i prožitky, touhy, volní procesy. Předmětem se stal Bůh, život, svět, duše. Sám člověk se stal věcí, s níž je možno pracovat stejně jako například s „lopatou“ (HOGENOVÁ, 2006). Měřit můžeme jen to, co je ohraničené, co má místo. Měřením popisujeme pouze polohu věci vůči ostatním věcem v ohraničeném prostoru. Tomu se říká myšlení „more geometrico“, které je základem vědy a dostalo se také do běžného každodenního života. To je důvodem redukce všeho na objekty.

Pravý život není výrobkem, není objektem působení vědeckých a lékařských postupů. Pravý život se rodí v činech, překvapuje, dává se sám ze sebe, není „předžit“ a pak „vykonán“, nedá se naplánovat a ohraničit, prožitky nemůžeme předem naprogramovat. Pokud se o to pokoušíme například z důvodu sociálního tlaku, protože určité chování a prožívání je v určitých chvílích žádoucí, sami se tlačíme do role robota, do role objektu. Myslím si, že je důležité nejprve si začít vážit sami sebe, mít se rádi a chovat se k sobě jako k subjektu. Pak je možné toto chování aplikovat na ostatní, také

s druhými jednat jako se subjekty. Úkolem terapeuta je probudit v klientovi úctu k sobě samému a svému životu.

Dokonce také HEGEL, který je považován za vrchol systematickosti, vrchol osvícenské orthotes, kritizuje a překonává čistě subjekt-objektovou strukturu, která je základem pro orthotes v naší době. HEGEL píše: „*Hovoří-li se o účelu, má se při tom obyčejně na zřeteli jen zevní účelnost. Tento způsob zkoumání se nedívá na věci jako na obsahující svá určení v sobě samých, ale jen jako na prostředky používané a spotřebovávané na realizaci účelu existujícího mimo ně*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 21). Z toho opět vyplývá, že v dnešním světě, kde je trh účelem, se člověk stává pouhým prostředkem - objektem. Tento způsob myšlení vyvinul systém a dnes si již nedovedeme představit fungování vědy či techniky bez systému. Život je přeci ale více než pouhý systém. „*Žádný systém nemůže život sevřít, to bychom museli stát vně života na něčem, co neumíme a ani nemůžeme pojmenovat, protože jakákoli nominace zde selhává*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 22).

V dalším vývoji se matérií orthotes stává zprostředkování pojmu. HEGEL se staví proti dnes tolik technickému postupu orthotes: „*Je zvrácené zastávat názor, že nejprve existují předměty tvořící obsah našich představ a potom přichází naše subjektivní činnost vytvářející jejich pojmy abstrahováním a shrnutím toho, co mají předměty společné*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 22). Obávám se, že dnes už známe jen zevní, vnějškový pohled, který zapomíná na věc samu a prosazuje jen vůli popisujícího. Ta se později vyvine až v nietzscheovskou vůli k moci. V tom spočívá voluntarismus dnešní, technicky pojaté orthotes, s níž se setkáváme nejen v technických postupech, ale i ve všech ostatních, jež vykazují systémovou strukturu. My bychom se ale měli snažit myslet myšlené, jak uvádí HOGENOVÁ (2005). Tento akt čistého myšlení je neskrytostí samého myšlení, je samodaností, je evidencí. Nemůžeme si myšlení představovat jako skládačku z nějakých předem daných a pro všechny platných částí, kde se postup skládání stane tím nejdůležitějším.

2. 4. 1. 1 Rozcestník mezi orthotes a aletheiou

V ohni je obsažen Herakleitův nejpůvodnější logos. Vznik ohně je podmíněn současným zánikem toho, co hoří. Stejně je to i s existencí člověka, která nemůže být chápána pouze na základě popisu správného následování jednotlivých aktivit za sebou. Podle HEIDEGGERA (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) a HOGENOVÉ (2005) ek-sistence

znamená vyvstávání, které vždy současně něco zakrývá. Vyvstáváním se pak něco ukazuje. Tyto dva navzájem se doplňující procesy se nekonají po sobě, neodehrávají se v čase za sebou, ale zároveň. „*Odkrývání je možno pouze skrýváním a naopak, tak se ukazuje bytí samo, logos sám*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 19). Příkladem může být také řeč. Jak tvrdí HOGENOVÁ (2005), v komunikaci se odkrývá více než jen významy slov a vět, odkrývá se v ní i „skrývající se“ bytí. My se ovšem soustředujeme pouze na to, co pro nás slova představují. Měli bychom mít na paměti, že za slovy je ještě něco, co zároveň slova umožňuje, a tím je „skrývající se“ bytí, které tvoří pozadí pro možnost vyvstání významu. Proto byl pro SOKRATA (cit. dle PATOČKY, 1991) tak důležitý dialog. Proto se v psychologii, psychoterapii, sociální práci klade tak velký důraz na rozhovor. Samotná terapie je výlučnou cestou k poznání. Je třeba se otevřít novým směrům a možnostem. Kritika logiky se často jeví jako alogika. Kritika racionality pak jako iracionalismus, ale není to pouze kladení prostého opaku. Naše myšlení postrádá hloubku, se kterou mysleli staří Řekové. Vždyť vše nejsou předměty, vše se nedá objektivisticky dokazovat.

Orthotes srovnává předem daný vzor s tím, co se vyskytlo nově. Tím se podobá analytické metodě, kde musí být dán vzor analýzy a musí být stanoven postup. Zde vyvstává pravda koherentní, přičemž koherence znamená latinsky souvislost. U ARISTOTELA (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) je životní pohyb (fysis) popisován jako růst, rašení, vyvstávání ze sebe směrem k účelu (telos), je to vycházení neskrytosti ze zakrytosti. U HEGELA (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) se tento pohyb stal řadou negací, a tím se stal především postupem, což je základní předpoklad jakékoli orthotes. Tato postupnost je základem i marxistické filosofie, která nachází v dějinách, ve vývoji jen řadu sebepřekonávání cestou negace předešlého stupně. V tomto postupu to, co bylo jen „o sobě“, se stává platností „pro jiné“, a tím se realizuje vývoj v přírodě, společnosti i v subjektivní reflexi – v myšlení.

Naproti tomu stojí alethetický pohyb, který je nesmírně složitý a nedá se popsat jako orthotes. Alethetický pohyb vychází z počátku (arché), je determinován naším smyslem, účelem (telos), který může být před horizontem (anwesung) i za horizontem (abwesung). To znamená, že náš „telos“ může odkazovat ke jsoucnům i k bytí samému. Na základě vnitřního účelu (entelecheiá) pak volíme z možností (dynamis) konkrétní realizaci, která je ukončena skutkem (ergon). Každý skutek, který uděláme, můžeme následně myšlením rozkrývat. Skrze výše popsaný pohyb se člověk uskutečňuje (energeiá), uskutečňuje svůj životní pohyb. Tento složitý pohyb je odkrýváním

skrytého, je vstupováním do neskrytosti, přičemž se musí neskrytost vždy „vyrvat“ ze zakrytosti. Terapeut by se proto měl zajímat o klientovo arché, telos, entelecheiá, dynamis a na jejich základě pochopit klientovy skutky. Hlavní snahou je ovšem probudit v klientovi porozumění tomuto pohybu. Cílem je, aby klient porozuměl sám sobě i tomu, jak se ve svém životě uskutečňuje.

WALDENFELS (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) rozdělil racionalitu neboli rozumové chápání na instrumentální a elementární. Elementární racionalita aproximuje k alethei – k neskrytosti, instrumentální pak k orthotes. Ve výhradním používání instrumentální racionality chybí Celky. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) je toto důvodem, proč se v životě ztrácejí tradice, kontexty, proč se hodnoty proměňují na data. Z tradic, historie a minulosti se staly nepotřebné a mnohdy až obtížné přežitky. Tento proces mimo jiné také zapříčinil, že vzdělání se pomalu proměnilo na pouhé shromažďování vědomostí. Přebytek podnětů naší doby nám znesnadňuje možnost vklínění se do kontextů a pochopení Celků, které nelze vidět pouhým okem, které nejsou ohraničené, nejsou předmětné. Proto nadměrný růst orthotes znamená zničení kontextuality v našem životě.

Život se stává hrou na hru života, všude vládne nápodoba, není možné rozlišit originalitu od věrné kopie. FOUCAULT k tomu říká: „*Je třeba zpochybnit přítomnou formu racionality*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 26). Výkon moci strukturuje pole jednání jednotlivých lidí, aniž by o tom lidé vůbec něco věděli, jedná se o vládu systémů a struktur. Je potřeba vrátit se ke kontextům, k Celkům, k pozadím, horizontům. To vše je možné skrze péči o duši. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) i počátek vědecké práce je z celé vědy nejdůležitější, nepotřebuje logiku, nepotřebuje metodologickou, přesnou postupnost jednotlivých kroků, nepotřebuje analýzu. Naopak, potřebuje setkání s věcí v její neskrytosti, což s sebou nese nutkavé tázání, ale vše je komplikováno vědeckou potřebou jasnosti.

2. 4. 2 Struktura v našich životech

NEUBAUER říká: „*Struktura je pravým opakem živelnosti*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 28). Podle názoru HOGENOVÉ (2005) struktura fixuje tvar, zastavuje pohyb, zatímco, jak již bylo řečeno, živelnost je pohybem. Vytvoří se struktura, které se bezvýhradně věří jako jediné platné po mnoho generací. Pak přijde událost, která vytvoří další strukturu, které se opět věří jako jediné platné po mnoho

generací. Takovou strukturou je i myšlení „more geometrico“ se svým orthotes. Také usebírání, jež je podstatou logu, se může chápat jako výlučná pořádací činnost. To ovšem logus přivádí na pozici pouhé orthotes – správnosti postupných kroků. V kontrole tohoto postupování se lehce ztratí to, co je podstatné a důležité – usebírání podob. NEUBAUER k tomu uvádí: „Tj. důvod, proč vědecké zkoumání a šetření je spíše vyšetřováním a prověřováním, vědecké ověřování má vysloveně inkviziční charakter. Recenzentům publikovaných článků nejde o pravdu, ale o to, zda postup, kterým se k ní došlo, měl všechny náležitosti: nezajímá je skutečnost, nýbrž ‚skutková podstata‘“ (cit dle HOGENOVÉ, 2005, s. 29).

Celý společenský život je ovládán a řízen „právníckou pravdou“. A zde se nachází problém. „Právnícká pravda“ je založena jen na chybách v postupu protivníků, je založena pouze negativně, chybí jí pozitivní kladení, chybí jí důkaz teze – výchozího tvrzení. Proto se výchozí řečí stala „řeč pravděpodobná“ (eikotos logos). Myslím si, že negativita patří mezi obecné charakteristiky dnešní společnosti. Již ve školách se učitelé zaměřují na chyby svých žáků, které následně vyzdvihují a poukazují na ně. Nikdo nevěnuje pozornost tomu, co je pozitivní, to je bráno jako samozřejmost. Tento úkaz je zřetelný ve všech rovinách našeho života. Neustále si na něco stěžujeme, něco se nám nelíbí. Negativita zatemnila náš mozek a my se zapomínáme soustředit na pozitiva našeho života a z těch se radovat. Podle mého názoru se díky našemu současnému vnímání a naladění například tolik daří bulváru. Prahne po neštěstí druhých, čekáme, až někdo cizí udělá chybu, abychom se my pak mohli cítit lépe.

Na rozhodující úloze orthotes se značně podílela filosofie CARNAPA (cit. dle HOGENOVÉ, 2005), pro kterou je typická konstrukce a skladebnost. Veškeré jeho myšlení podléhá skládání podle přísných pravidel. Podle CARNAPA (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) jsou pojmy funkcemi předmětů a funkce jsou vlastně vztahy. Proto základní pojmy jeho uspořádání světa jsou i základními vztahy. Věda, matematika i geometrie jsou ovlivněny strukturou, od ní se odvíjejí a na ní jsou založeny. CARNAP (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) nachází strukturu i mezi psychickými pochody, které podle něj odpovídají jistým pochodům v centrálním nervovém systému. Přesně tak je to známo i z psychofyzického vztahu karteziánského typu. Je zde důležitá postupnost kroků v řazení. Neskrytost byla nahrazena řazením, postupností, orthotes. Systém uspořádání se stal postupem přesně kontrolovatelných kroků. Celek se tak stává systémem, který se skládá z elementů, které mají k celku velmi přísný vztah.

Svět byl CARNAPEM (cit. dle HOGENOVÉ, 2005) zredukován na třídy a relace a vše, co je nestrukturované, se podle jeho názoru nemůže stát předmětem vědeckého výroku. Jinými slovy to, co nemá strukturu, do vědy nepatří. Vše zmíněné zakomponoval do své konstituční teorie. To, co nemá strukturu a nedá se zkoumat pomocí vědy, vlastně není. Znamenalo by to, že naše psychično, naše duše vlastně není a nemůžeme ji zkoumat. Smrt také nemá strukturu, znamená to tedy, že není? Všichni ale přeci musíme zemřít. V konstituční teorii se svět jeví jako velká skládanka, kde základní elementy jsou všechny stejného druhu. Řád zde vytvářejí relace – vztahy, základní relace jsou všechny stejného druhu a to zakládá vše.

Velký novopozitivistický problém představuje „grupování“ a generování. Svět se stává odstříhaným, redukováným. Je zde požadavek, abychom se vyhýbali existenčním a nepredikativním výrokům. Je potřeba soustředit se pouze na to, co je strukturální, analyzovatelné, prostřednictvím orthotes (krok za krokem) kontrolovatelné. To se ovšem ukázalo jako nemožné, protože každá nápodoba je neúplná. V orthotes je nastavena časová postupnost, ale vystoupení neskrytosti se děje při současném zakrývání. Neskrytost se ukazuje jedině, když se současně něco zakrývá, jinak to není možné. Tyto dva děje se odehrávají, jak jsem již vysvětlovala, současně, simultánně, nikoli za sebou.

Přišla snaha poodstoupit od orthotes a hodnotit systém z distance. K hodnocení tedy vždy dochází zvenku, z postoje mimo daný systém, mimo danou strukturu. „Bytí o sobě“ se tak proměnilo v „bytí pro jiné“ a bezprostřednost na zprostředkovanost. Ale bytí je neskrytostí, nikoli orthotes. Zde rozhoduje horizont, pozadí, perspektiva. „*I samu řeč je nutno pochopit z jejího horizontu, kontextu, pozadí – nikoli z jejích atomů, kterými jsou jednotlivá slova a jejich vazby*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 36). Je důležité porozumět tomu, že prostor je bytím i nicotou, protože obojí je totéž. Mezi body musí být nicota, protože jinak by přestaly být body (HOGENOVÁ, 2005).

2. 5. ARETÉ, život v Celku

Je důležité získat distanci od Celku, podívat se na náš život z výšky. Tuto distanci požaduje filosofická reflexe. Je ovšem důležité pochopit rozdíl, jak je Celek chápán dnes a jak se na něj dívali staří Řekové. Karteziánské myšlení chápe celek jako součet částí, které jsou pozitivně uchopitelné, měřitelné a kontrolovatelné. Tělo ale

přeci není pouze součet orgánů, společnost není jen součet jedinců. Karteziánské myšlení je charakteristické pro výkonovou společnost. Ve starověkém Řecku byl Celek považován za předmětně neuchopitelný, neměl okraj (margo). HOGENOVÁ (2005, s. 13) vysvětluje: „*Jedná se o celky, jež jsou v nás, a my jsme současně v nich ...*“ Je třeba porozumět, rozumění je víc než vědění. Příkladem mohou být pravidla, která jsou stejná pro celou společnost. Podle mého názoru se s nimi člověk musí ztotožnit, nejen je respektovat. Nestačí pouze zákonnost (legalita), správnost shody mezi jednáním a zákony. Je třeba vhladu, uznání, které je spojeno s legitimitou, související součástí je svědomí, a to v našem myšlení, v naší odpovědnosti, v našem celém životě. Například za druhé světové války byla v souvislosti s židy použita pouze legalita. Do této „rovnice“ je důležité zařadit i legitimitu.

KANT (cit. dle POPKINA, 2005; CHRISTENSENA, 1999) zastává názor, že pokud si člověk uvědomí svůj vlastní život ne jako součást věčného celospolečenského koloběhu, ale jako samostatný oddělený Celek směřující k neodvolatelné smrti, vyvstane on sám, jeho „osoba“. Jeho jednání se pak stává svobodnějším, rozhoduje sám ze sebe, nemá takovou potřebu „jít s davem“ a je pro něj snazší být sám sebou. S tím se ovšem pojí také faktor odpovědnosti, který je ale pro člověka nepříjemný a snaží se mu bránit či vyhnout. První, co nás napadne, je shodit ze sebe tuto odpovědnost, ale potom zde vyvstává otázka na koho nebo na co. Tato potřeba může částečně vysvětlit, proč má pro některé lidi tak velký význam osud, věštění a horoskopy. Člověk se musí naučit žít s odpovědností za své vlastní chování a jeho následky. K tomu nám mimo jiné pomáhá porozumění a vnitřní přijetí pravidel a zákonů. Dobře formulované zákony, které berou v potaz potřeby lidí, nám částečně mohou poskytnout tolik kýženou jistotu a alespoň pomyslné hranice. SOKRATES (cit. dle POPKINA, 2005; CHRISTENSENA, 1999) k této problematice dodává, že nejlepší jednání je to, za něž se člověk nemusí stydět, a to především sám před sebou. Ale být sám sebou, být autentický, jednat sám za sebe není lehké. Je jednodušší skrýt se za masku, majetek, moc. Žít z vlastního pramene chce sílu a tu můžeme získat péčí o duši.

HOGENOVÁ (1998; 2001) uvádí, že život v Celku se nazývá „ARETÉ“. Celek se nedá změřit, není ohraničený, není věcí, může se pouze zpřítomnit, a to jen v případě jeho vzniku nebo zániku. Je důležité nejen Celek nahlédnout, ale hlavně prožít tělesně i bytostně. Celek je potřeba v nás samých i ve druhých probouzet, nelze ho dodávat v hotovosti. Probouzet znamená tázat se otázkami, jež námi zatřesou, nechají nás v údivu. Pasivní a aktivní syntézou již vstřebaných informací v sobě máme vytvořeny

filtry, přes které vše nové filtrujeme. Otázky v těchto filtrech vytvoří „větší otvory“, učiní je prostupnějšími, zviditelní pozadí, vyvolají prožívání počátku a skrytého horizontu. O to se snažil SOKRATES (cit. dle PATOČKY, 1991; HOGENOVÉ, 2004) ve svých rozmluvách na agoře v Athénách. Snažil se klást lidem kolem sebe bytostné otázky, které by s nimi zatřásly. Tyto otázky nazýváme porodnické, rodily nové poznání, procitnutí. To je základem dialogu. „*Jen v otázce, v napětí, jež vzniká z tázání, můžeme prožít nepředmětné celky, do nichž patří i aletheia*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 14). ARETÉ znamená pro každého z nás něco jiného. Pro někoho je to stát na stupni vítězů, pro dalšího dokončit školu nebo se znova naučit chodit po havárii, a to proto, že každý máme jiný účel (telos). „*ARETÉ je výbornost, výtečnost připadající každému v jeho vlastním ozvláštňení a jinakosti*“ (HOGENOVÁ, 2001, s. 25). ARETÉ je celek zasazený v každé konkrétní situaci, je to úkol pro vychovatele i pro vychovávaného, pro terapeuta i pro klienta.

2. 5. 1 ARETÉ v olympijských hrách

Nejlepším a nejsrozumitelnějším příkladem života v Celku jsou pro mě olympijské hry. Ovšem spíše ty starověké. Dnešní olympijské hry jsou více komerčně laděné. Ale i přesto si myslím, že si zachovaly svůj posvátný charakter, posvátný smysl. Právě tento smysl se nazývá ARETÉ. ARETÉ je základní ideou filosofie starověkých olympijských her. Olympijské hry vyvolávají platnost pozadí, na němž se pomocí kompetice těl a duší ukáže nový smysl, božské nevýslovno. „*Zde se zpřítomňuje celek rituálně pojatým tělesným a duchovním výkonem, a tím je kompetice těch nejlepších ze všech nejlepších. Tak se uctívá celek, jemuž staří Řekové říkali Hieros Gamos (Posvátná svatba Země a Nebes)*“ (HOGENOVÁ, 2001, s. 54). Tuto nejvyšší dokonalost, ARETÉ, například zažívá sportovec na stupni vítězů, ale také jedinec, který stanul na vrcholu skály. Ani prohra, bolest, nezdar nejsou pouze negativní, v důsledku své zápornosti také otvírají cestu k přesahu. Prohra, nezdar způsobují ztrátu akceptovaného smyslu, zároveň však tento velký otřes umožňuje najít pozadí a smysl ještě hlubší, důkladnější, podstatnější. Je to možnost začít znovu. Umět prohrávat znamená umět se vždy znovu a znovu rodit. Prohra má očištnou funkci.

Sportovec účastnící se olympijských her podstupuje velké riziko, že se ztrapní, že bude zcela zlomen před zraky celého světa. Vystaven tomuto riziku prožívá jednotu se svou podstatou, vstupuje do vlastní skutečnosti, žije plně, patří mu jeho vlastní

zvláštnost. Zároveň vydáním se všanc, položením se do maximálního risku, dává sportovec sám sebe jako dar, jako oběť. Olympijské hry jsou rituálem s mnoha svědky, jimiž jsou diváci. Závody bez diváků by ztratily smysl. V naplnění ARETÉ nám brání neukončitelná chtivost a žádostivost. To vše závodníci překonávají, jsou osvobozeni od předsudků, není podstatné, odkud jsou, jakou mají barvu pleti, záleží na jejich výkonu, nejde ovšem pouze o výkon tělesný, ale o výkon celého člověka, protože každý sportovec vsazuje svou osobnost do možnosti nepotvrzení toho, o čem je přesvědčen. Zde se představuje původní životní výkon. Může nevyhrát, dokonce je tato možnost velmi reálná, a přesto nasazuje vlastní sebejistotu. To opět ukazuje nepostradatelnou úlohu risku v původním životním výkonu. Důležitá je individualita jednotlivých závodníků, kterou každý rozvine do svých vlastních maxim. Jejich činy a výkony jsou originální, neopakovatelné, mají hodnotu nezničitelnosti. Zde nevíteží zvyk, banalita, nespravedlnost, trh v té nejhrubší podobě, jde o prolnutí opravdovosti do obyčejného života.

Boj na olympijských hrách je vždy bojem až ze dna toho, kdo jej podstupuje, on „nehraje“, pro něj je to opravdové, autentické, bytostné. Vítěz se zde nepotřebuje honosit vnějšími znaky, jako je bohatství, politická moc či vnější krása, za něj mluví jeho vlastní autentický a jedinečný výkon. To vše také diváka „vytrhne“ z jeho každodennosti, dá mu možnost prožít autentický zážitek. Proto je důležité starat se o morální čistotu olympijských her a jejich posvátný charakter, ekonomický rozměr je až přídatný. Olympijské hry jsou něčím trvalým v historii lidstva, je to součást kulturního základu. Jsou dnes jediným svého druhu náboženským prostředkem pro široké masy, které zde mohou zažít zjevení Celku. Olympijské hry byly v antické době věnovány bohům na Olympu, tam je totiž podle pradávných představ počátek všeho.

S tím také souvisí symbol olympijských her, kterým je oheň. Oheň je světlo, je čistý a spravedlivý, dává nám vyváženost. V ohni vše spravedlivě shoří. Ve středověku říkali, že oheň symbolizuje: jedno – Celek (unum), pravdu (verum), dobro (bonum) a krásu (pulchrum). Oheň také symbolizuje svobodu. V olympijských hrách jde o tělesný pohyb v harmonii s duševní složkou. Pohyb myšlenek je zde odhalován skrze pohyb tělesný, skrze vůli po vítězství, po jednotě s Celkem, který všechno přesahuje. Je to návrat do jednoty, návrat k bohům na Olympu, návrat někam, kde se nezávidí, kde je vše dobré a laskavé, jde o čistotu úmyslu. Proto také jen ten nejlepší může zapálit posvátný olympijský oheň k počtě bohů. Bohové totiž nepřijmou výraz úcty od kohokoli, jen od toho, kdo je jim podobný.

2. 6 Život ve lži

2. 6. 1 Nejvyšší osobní svoboda

Žít svobodně, stát se tím, čím sami o sobě (uvnitř) opravdu jsme, dostat na povrch to, co je v nás hluboko ukryto, „vyrvat“ zakrytost a odkrýt ji, to vyžaduje odvahu, velkou odvahu. Vyrazit do světa jen s vědomím nároku na osobní nejvyšší svobodu, vlastní svobodu, námi vytvořenou a stvořenou, to je podle HOGENOVÉ (2005) parrhesia. Znamená to uskutečnit sebe sama, svou dynamis, svou individualitu, uplatnit svou zvláštnost, jedinečnost, neopakovatelnost. FOUCAULT (cit. dle PEARSONA, 1999) se zabýval parrhesií v diskurzu (projevu), kde aktéři užívají svojí svobodu, kde volí otevřenost místo přesvědčování, upřímnost namísto smyšlenek, pravdivost namísto klamu či mlčení, risk smrti místo života v jistotě, kritiku namísto lichocení, morální povinnost oproti sobeckosti a morální lhostejnosti. FOUCAULT (cit. dle PEARSONA, 1999) dále uvádí, že v parrhesii je podstatná odvaha riskovat. Říci pravdu i za cenu nebezpečí ztráty, například společenského postavení, oblíbenosti u druhých. Zde vyvstává otázka, co je pravda. V dnešní době má každý svou pravdu. Člověk si může myslet, že má pravdu. Ale je tato pravda objektivní nebo jen jeho subjektivní? FOUCAULT (cit. dle PEARSONA, 1999) tvrdí, že ten, kdo žije v parrhesii, ví, co je skutečná pravda.

FOUCAULT (cit. dle PEARSONA, 1999) analyzuje Euripidovy hry v souvislosti s parrhesií. Zdůrazňuje důležitý problém parrhesie, který je nejvíce patrný v dramatu Ión. Tímto problémem je v rámci parrhesie vyvstávající otázka: Kdo má právo, povinnost a odvahu mluvit pravdu? Myslím si, že s tímto problémem se potýká i současná společnost. Člověk mnohdy raději volí tak zvanou „milosrdnou lež“ v rámci zachování svého klidu či pohodlí nebo vlastního dobrého obrazu a podoby před ostatními lidmi. Také mlčení může být akt anti-parrhesie. Ani ve starověkém Řecku to s parrhesií nebylo jednoduché. Jak je patrné z Euripidových tragédií, měl například v Athénách právo svobodného projevu pouze svobodný athénský občan. Mám ale pocit, že v tehdejší době lidé bojovali za to, aby mohli mluvit pravdu, aby mohli používat parrhesii. V dobách komunismu jsme také bojovali za svobodu projevu. Myslím, že dnes se tohoto práva zneužívá. Lidem už nejde o to nacházet pravdu, žít v pravdě, parrhesia se v dnešním světě ztratila. Každý chce, aby byla slyšet jeho pravda, následně

pak druhými uznána a potvrzena. Stalo se přesně to, o čem psal NIETZSCHE (1995), přišla doba plurality pravd. Každý má svoji pravdu. Je tolik pravd, kolik je lidí. Každý chce, aby bylo po jeho, nechce uznat názor druhého. Lidé už nemají snahu sejít se „uprostřed“, potkat se „na půli cesty“, nejde jim o to najít společnou pravdu.

V Euripidově hře *Ión* má bůh Apollón smrtelníkům říkat pravdu, on se však bojí přiznat svou chybu a raději sáhne po lži. Zde máme ukázkou toho, že lidé ze strachu můžou zvolit lež. Myslím si, že je to hrozné zejména u lidí, kteří jsou například na vysokých státních pozicích, a my od nich očekáváme pravdu a spoléháme se na ně. Oni možná ve snaze neztratit svou pozici, důvěru občanů či svou pověst, volí cestu klamu. S parrhesií se úzce pojí péče o duši. Člověk, aby byl schopen žít v pravdě a pravdu mluvit, musí se nejprve starat a pečovat o sebe. Podle názoru HOGENOVÉ (2005) je tato cesta uměním života a ta jediná je pravou výkonností. Je to možnost a nárok na nové počátky. Počátek se ovšem rodí z ničeho, rodí se znovu a znovu. Počátek nemá příčinu. Je odlišný od začátku, který příčinu má. Musíme si být ovšem vědomi rizika, že „počátkování“ nepřináší pouze příjemné pocity, ale také utrpení, které zde již bylo v minulosti.

Parrhesia je výkonem sama o sobě, je to výkon v pravém slova smyslu. Současným nejvyšším ideálem je práce, pragmatičnost, růst. Člověk, aby byl plnohodnotnou osobou, musí být účinný, aby zůstal účinný, musí se jeho účinnost zvyšovat. NIETZSCHE (1995) tento fenomén současné společnosti nazývá „přemocňování“, vše se musí stupňovat. Dále uvádí, že tento jev je pro dnešního člověka typický. Probíhá neustálé soutěžení, někdy schované za masku přátelství. Prací se snažíme ovládat svět kolem sebe. Vůle k práci je skrytou podobou vůle k moci. Parrhesia je také prací, v tomto případě ovšem prací na sobě. Vůle je zde zaměřena na nás samé. Je to vůle k vlastnímu sebe-uskutečnění, k vlastní transcendenci. NIETZSCHE (1995) období, kdy vládou tolik vyzdvihované systémy, zaručeně fungující struktury, funkcionální pravdy a pragmatické důsledky, nazývá nihilismem. Je to doba, kdy se všechno rychle mění, nic není trvalé, pozornost je soustředěna na prostředky, které vedou k růstu, ke zvýšení výkonu, k zdokonalování, zjednodušování, generalizování, k rychlejšímu pokroku. Jsme obklopeni jsoucny, jež skrývají bytí, které skrývá i své skrývání. To vše vede k tomu, že je pro nás všechny velmi složité se ve světě vyznat.

Parrhesia je snahou utéci od diktujících společenských zákonů, struktur a systémů směrem ke svobodě, jedinečnosti a individualitě. Je to útěk z něčeho, čemu se

vlastně utéct nedá. Zde je důležité bytí, porozumět mu, abychom porozuměli světu kolem nás, životu samému. Nestačí vše prozkoumat pouze vědecky. Věda je zaměřena pouze na jsoucna. Bytí se jejími metodami objasnit nedá. HEIDEGGER říká: „*Bytí nemůže být. Kdyby bylo, nebylo by bytím, bylo by jsoucnem*“ (cit. dle HOGENOVÉ, 2005, s. 43). Překážkou se zde stává čas, který bytí rozděluje na jednotlivé úseky – jsoucna. Běžnému lidskému životu chybí prožitkovost autentického typu, běžný lidský den byl zmechanizován do orthotes, do správnosti úkonů, které jsou kontrolovatelné. Jednotlivé „úkoly“ se dají odškrtnout, čímž se zjišťuje dokonalost, dokonalost prožitého dne. Zde se ukazuje projev síly a moci „techné“ nad lidmi samými. Lidský život je ovládán silami, které nejsou vidět a jež je možno pochopit jen z výsledku jejich působení, jež má podobu ztvrdlého životního pohybu, podobu hranice. Takto bychom mohli „rozjasňovat“ každý zákon, předpis, doporučení. Podle HOGENOVÉ (2005) je všechno uloženo v „dokumentačním středisku“ ztvrdlých pohybů v tom, co jsme učinili.

2. 6. 2 Odvaha riskovat

LIVINGSTON (2006) říká, že je důležité mít odvahu a odhodlání překonat strach a překážky, je to jediná protilátka proti bezmoci před nevídanými pocity. Musíme mít odvahu a odhodlání žít v pravdě, abychom se nepotýkali s pocity studu a sebeobviňování. „*Mezi těmi, kdo opravdu trpí, a těmi, kdo se pasivně podrobují, existuje jen tenká hranice*“ (LIVINGSTON, 2006, s. 49). Člověk, když se setká s něčím novým, měl by se podle LIVINGSTONA (2006) zeptat „Proč ne?“, většina lidí ovšem radši volí otázku „Proč?“, brání se tak zklamání. Často to vede k nekonečným výmluvám, proč se nechopit šance, která se nám naskytla. Člověk musí riskovat, hodně riskovat, aby poznal sám sebe, aby zvítězil, aby prožil život v Celku. Všeobecně se věří, že než se z nás stanou odborníci, musíme projít učením, které je často provázeno bolestnými chybami. Nikdo by nečekal, že se stane dobrým lyžařem, aniž by předtím mnohokrát spadl. A přesto mnohé udivuje utrpení, která s sebou přináší život osvobozený od struktur, systémů, ohlušování a zabezpečování. Podstoupit rizika vyžaduje již zmíněnou odvahu. Odmítnout je za účelem ochránit se před bolestí je podle LIVINGSTONA (2006) aktem zoufalství. „*...největší riziko je neriskovat. Být šťastný znamená riskovat, že to štěstí ztratím*“ (LIVINGSTON, 2006, s. 68, 83).

2. 6. 2. 1 Karteziánský přístup

Myslím, že všichni známe pocit, že jsme něčím nebo někým omezováni, že v podstatě nejsme svobodní, ale přitom ta největší omezení si v sobě stavíme sami, budujeme si v sobě ty nejbezpečnější věznice. Odpíráme si každodenní malé radosti, neděláme to, co nás baví, bojíme se zkoušet neznámé věci, naše sny zůstávají nenaplněné a to nás omezuje v tom, jací jsme nebo jací bychom mohli být. Co nás tak odrazuje? Přeci strach a úzkost. Podléháme reklamě, kupujeme léky, které příznivě ovlivňují naši náladu, měníme svůj vzhled pomocí plastické chirurgie a „vylepšujeme“ život prostřednictvím spotřeby; to vše podle názoru LIVINGSTONA (2006) přispívá k iluzi, že štěstí je na prodej. Reklamy se v nás snaží vzbudit nespokojenost s tím, co máme a jak vypadáme. Jejich cílem je vštípit nám domněnku, že pokud si koupíme to „správné“ auto, budeme používat „dokonalou“ kosmetiku a pít to „pravé“ pití, budeme šťastní a spokojení, stejně jako krásní a mladí aktéři v reklamě. A to všechno snadno a rychle, stačí jen mít peníze, a tak pracujeme do roztrhání a podáváme větší a větší výkony, utrácíme peníze, bereme si půjčky z banky, jsme zadlužení a „idylka“ z reklamy se stále nekoná.

HOGENOVÁ (2005) ve své knize uvádí, že štěstí je kairos, což je okamžik prožitku blesku, jež spojí nebesa a zemi v jednom aktu, je prožitkem Celku světa, zjevností, která není přístupná každému otevření očí. Kairos je neskrytostí, k níž si člověk může získat přístup svým jedinečným výkonem, svou iniciací, svým vstupem do prostoru ohroženosti. K tomuto výkonu má jen málokdo odvahu. Kairos můžeme najít v jednom z nejstarších, největších, stále uctívaných a provozovaných rituálů. Tímto rituálem jsou již zmíněné olympijské hry. Kairos se nedá změřit, není předmětem, není zachytitelný v subjekt-objektovém vztahu, je to život v pravdě. V současné konzumní době reklama vytvořila nemožné, zpředmětnila kairos, ze štěstí vyrobila objekt, předmět, který lze koupit. Majitelé firem, které vyrábějí již zmíněné produkty, využívají reklamu, aby prodali co nejvíce svých výrobků, a získali tak peníze na koupi dalších předmětů, které zajišťují štěstí. Tito lidé přeci musí být příkladem šťastného člověka. Myslím si, že oni sami tomu věří ještě více, že štěstí se dá koupit. Proto pracují do „roztrhání“, kupují si drahá auta, velké domy, luxusní lodě a oblečení od světoznámých návrhářů. Myslím si, že je těžké nenechat se zaslepit materialismem a silou peněz.

Reklamy dále znehodnocují proces stárnutí a stáří samotné. Vytvářejí v nás mylnou ideu, že správná dieta, cvičení, rozumné užívání botulotoxinu a plastická chirurgie dokážou výrazně zpomalit proces stárnutí. Pokusy eliminovat svědectví o vlastní smrtelnosti v sobě tají zoufalství a povrchnost. „*Pokud budeme soudit sebe i ostatní podle toho, co máme a jak vypadáme, bude život odpudivý, plný závisti, chamtivosti a touhy po cizí identitě*“ (LIVINGSTON, 2006, s. 99). Život nám přináší nesčetné ztráty, jednou z nich je také mládí. Pokud se chceme osvobodit od marketingového, reklamního a společenského tlaku, pokud nechceme žít pouze konzumně a nechceme, aby výkon a obstarávání se nás ovládalo, musíme se s těmito ztrátami smířit, brát je jako součást našich životů a nebát se jich, stejně jim neunikneme. Dnes často věnujeme příliš velkou pozornost slovům, už je nepropojujeme s činy. Člověka by měly reprezentovat především činy, na to bohužel zapomínáme.

2. 6. 3 Důležitá úloha mýtu, rituálu, tradice a slavnosti a jejich očistná funkce

Člověk potřebuje cítit, že někam patří. Potřebuje tmelící složku. To vysvětluje směřování člověka k mýtům. Při ztotožnění se s mýtem člověk nepodlehne nicotě. Mýtus se úzce pojí s rituály, které v nás probouzejí skryté a zapomenuté obsahy. Mýtus a rituál jsou dvě součásti téhož, nedají se odtrhnout, nemůžou existovat odděleně. Mýtus vysvětluje a popisuje rituál. Rituál je důležitý pro upevňování identity, dává pocit „být spolu u jedné věci“. Za mýtus moderní doby by se dal například považovat sport. Sport v sobě nese nejen prvky rituálové, ale také karnevalové, orgiastické i extatické (HOGENOVÁ, 1998; RŮŽIČKA, 2003). Již římské hry, turnaje a slavnosti obsahovaly veselí, karnevalové prvky, psychologickou katarzi, šlo o záležitosti kolektivně libé a zábavné. Patří to k lidské psychice a ani dnes bychom na to neměli zapomínat.

Sport je posvátnou záležitostí. Když je dialog lidského těla a tělesnosti Země stvrzen v prožívání, vše se děje pro duši a ducha. Sport tedy neznamená pouze zábavu, ale jde o vážný rozhovor, v němž se otvírá přesah bytí. Důležitá je katarze těla i duše, vyprázdňení z tvaru (kenosis), aby bylo možno naplnit se novým tvarem – posvátným (pleróma). Podmínkou katarze je distancovat se od tělesných žádostí, od vlastních myšlenek, pocitů i vášní. Člověk se pak stává svobodnějším. Tento jev je přítomen ve všech rituálech. Mnoho rituálů vychází z mnohem starší ideje posvátného uctívání počátku. Příkladem nám může být oslava nového roku, kdy vítáme nové období, jsme plní nových nadějí a někde hluboko máme pocit nového počátku. Vánoce se kdysi

vítalo narození Spasitele, a tedy i počátek nové éry. Také vítání mladého vína je podle mého názoru spojeno s počátkem, je to počátek pro mladé víno a jeho zapojení se do našich životů. „*To, co se rodí, je vždy za zrakem, je tedy zá-zrakem, a proto je posvátné. Počátek je to, z čeho se vše zrodilo, a ten se stále rodí, stále vzniká a nikdy není jsoucí. Chceme-li poznat to, co nelze vidět očima, musíme se distancovat. Distance je svoboda, svoboda umožňuje ARETÉ*“ (HOGENOVÁ, 2001, s. 29).

Důležitou součástí rituálů jsou tradice a slavnosti. Tradice nám pomáhá vidět Celek jako usebranost. Umožňuje nám vrátit se k počátku, k arché našeho životního a duchovního pohybu. Slavnost je čas, kdy se člověk k sobě přiblíží, má čas k sebe-usebrání. Proto je slavnost časem posvátným, neplatí zde běžná lidská kauzalita, příčina – účinek. Slavnost je pro člověka a jeho duševní zdraví velmi důležitá. Mám ovšem pocit, že i tento posvátný čas, který by měl patřit jen nám samým, je reklamou a tlakem trhu převážen a tím podle mého názoru také znehodnocován. Jako příklad bych právě uvedla již výše zmíněné Vánoce, kdy by člověk měl mít možnost a prostor setkat se skrze tradici s Celkem. Výkonová společnost však z této slavnosti vytvořila nejkonzumnější období celého roku. Místo toho, aby se člověk věnoval sám sobě, je plně pohlcen do materiálního světa jsoucen. Ovlivněn reklamou plní nepsaný postup a jednotlivé úkoly. Vše se musí shodovat s předem danou strukturou. Zde mě napadá otázka, kdo tyto struktury a postupy určuje? Proč je lidé tak bezhlavě následují? Kde se v nich bere tak silná potřeba se v tomto období ještě více obstarávat a zabezpečovat? Podle HOGENOVÉ (2008) jsme v posvátném čase „vyspárování“ se sebou, s bohy, se zemřelými. Možná proto se zvyšuje potřeba se zabezpečit, dostáváme se do bližšího kontaktu se smrtí, což nás děsí. Období Vánoc nám také mimo jiné přináší stesk, smutek, lítost. To jsou pocity nepříjemné, a tak se snažíme je zapudit, odehnat, ohlušit se. Reklamní triky možná slepě následujeme, protože, jak uvádí NIETZSCHE (1974), nemáme dostatečně vyvinutou vůli k moci, a tak jsme se stali součástí stáda.

2.7 Logos v našem světě výkonu

Dnes se hodně bagatelizuje, zesměšňuje a znehodnocuje. Také se často můžeme setkat s přesvědčováním o opaku, či o subjektivní pravdě, o které je dotyčný přesvědčen, že je jediná, a tudíž musí být všemi uznávána. Lidé zesměšňují a znehodnocují sebe, druhé, práci a názory ostatních, a dokonce i přírodu. Ze života se

pak vytrácí respekt a s tím spojená také úcta, o které tak často psal KANT (cit. dle HOGENOVÉ, 2005). Jak jsem již psala, bez úcty k sobě a druhému člověku pak jednáme se sebou i s ostatními jako s objekty. Stáváme se předměty, se kterými může být manipulováno, a my sami svým chováním a vztahováním se k sobě navzájem i sobě samým k tomu dáváme svolení.

Těmito stádii prochází také logos neboli usebrání, které prostupuje vším a které je v oblasti zdání (doxá) vydáno napospas mínění. A tak se může stát, že lidské mínění může něco zavrhnout ještě před tím, než ono něco jsme na sebe nechali působit a dovolili si s tím pracovat. Zde se objevuje bagatelizace, která je zvláště nebezpečná a zákeřná tam, kde se kladou „porodnické otázky“. V této oblasti se podle slov HOGENOVÉ (2005) přímo zabíjí vše živé dříve, než vyraší první kořínky. Bagatelizace je podle ní znakem mechanického a netvořivého myšlení, které ničí naše vnímání a chápání světa i nás samých ve světě. Velkou roli zde hraje jev, který HOGENOVÁ (2005) nazývá „intelektuálština“, což je pouhé vědění bez porozumění. *„Intelektuálština hromadí naměřená data, systematizuje je podle šablony, ale nečiní naši duši obrněnou proti malicherným strachům a žádostem. Intelektuálština nepečuje o duši, nepozvedá ji, naopak naplňuje duši tím, čemu říkáme hybris – (zpupnost)“* (HOGENOVÁ, 2005, s. 58).

Život ve zdání (doxá) nás naplňuje neklidem, protože v sobě skrývá špatnou nekonečnost (pleonexii) a ta se projevuje jako bezmezné chtění, o kterém píše rovněž NIETZSCHE (1974). V tom je také skryta touha po výkonu, po stupňovaném výkonu, být lepší a lepší, což s sebou nese soupeření, které potom vyvolává negativní emoce. U NIETZSCHEHO (1974) je to pak touha po moci, k čemuž si myslím, že je též potřeba výkon. Musím být výkonný, abych byl úspěšný, abych získal moc a mohl manipulovat se zákony, penězi, právy, ale bohužel i s ostatními lidmi. Mnozí lidé dnes netouží získat moc, aby pomohli druhým žít lépe a sami jim byli vzorem. Současná moc je používána sobecky a pouze ve svůj vlastní prospěch. Což můžeme velmi zřetelně vidět mezi našimi politiky, ale nejen mezi nimi. HOGENOVÁ (2005) vyjadřuje ještě jeden názor, co by vůle k moci mohla znamenat. Podle ní by vůle k moci mohla být pochopena jako vůle k ovládnutí sebe, jako vůle ovládat vlastní pudovost, instinktivnost, mít moc především nad sebou samým. Řekla bych, že i tímto způsobem může být vůle k moci vysvětlena. Zastávám ovšem názor, že v dnešní době a také v NIETZSCHEOVĚ (1974, 1995) pojetí je to spíše vůle k moci ovládat druhé lidi a věci.

Ten pravý klid, který má spousta filosofů na mysli, je pouze v naší duši, vše ostatní jsou pouhé útky. A tím se dostáváme zpět k té nejdůležitější cestě. Tou je péče o duši, která protkává celou moji práci. Bezmezno a bezhraničnost nás k získání klidu nepřivedou. Přesah a usebrání jsou vodítka, která nás přivedou ke klidnému životu, kde budeme v míru sami se sebou, kde nebudeme muset dokazovat nic sobě ani ostatním. Duše, která zažívá klid, nepřipouští stupňování, to znamená, že klid je tím nejvyšším. Pokud budeme vycházet z toho, jak se nám věci jeví, jak se nám zdají, může dojít k omylu. Naše mínění může být dokonce opačné. K tomu mě napadá například vytvoření si názoru na druhou osobu na základě prvního dojmu. Kolikrát se nám stalo, že náš první dojem nás zradil a my jsme k danému člověku přistupovali apriori (myslím si, že ve většině případů) spíše negativně. Tento přístup je zvláště nebezpečný v terapii. Proto je tak důležité, jak uvádí PATOČKA (1991), HEIDEGGER, HOGENOVÁ (2005) a mnoho dalších autorů, vycházet z věcí samých. Toto znění bych ještě doplnila a rozšířila. Měli bychom vycházet z lidí samých a jejich skutků.

Myslím si, že k pochopení, jak pečovat o duši, je důležité porozumět tomu, že péče o duši se realizuje z vnějšku, nikoli pohledem do duše samé. Uskutečňuje se ze světa, z aktivit, z Celku. Z toho důvodu potřebujeme být u Celku, být přítomni jeho vzniku či zániku. To nám umožňuje například sledování nebo některým jedincům přímo účast na již zmiňovaných olympijských hrách, či při sportu, hlavně tedy sportu v přírodě. To je potřebné zdůrazňovat v terapii klientům. Obzvlášť těm, pro něž existence je jen tím, na co si lze sáhnout rukama. SOCRATES a potom také PATOČKA (1991, 1996) zdůrazňovali, že péči o duši pečujeme nejen o sebe, ale i o obec a o řád Celku. Poznáváme, protože pečujeme o duši, naopak to nefunguje. Mimo jiné poznáváme Celek, poznáváme jak vidět věci v Celku, jsoucna v Celku. Vidět věc v Celku znamená porozumět věci i pozadí, které věc přivádí do zjevu. To měl podle mého názoru na mysli také FRANKL (2006). Jeho popis zážitků a pocitů z koncentračního tábora ukazuje, že logos, usebrání se, smysl, je možný pouze porozuměním věci či situace v jejím Celku. Věřím, že právě tento pohled mu pomohl přežít a přežít hrůzostrašné podmínky koncentračních táborů.

V pedagogice, medicíně, politice, psychologii, výchově, tam všude by mělo být zřetelné porozumění věcem v Celku. Z tohoto důvodu by výuka ve školách neměla být založena pouze na stereotypním a otupělem pamatování si údajů a jejich následném odříkání před tabulí. Učitel by měl mít za cíl probouzet v dětech touhu po poznání, umět jim poskytnout vhled do věcí samotných a vést je k porozumění. Pouhá znalost nestačí.

Ve školách by se například podle HOGENOVÉ (2007) měly vyučovat dějiny namísto historie, která pouze popisuje fakta. Hodnocení žáků by nemělo být postaveno pouze na metodě pochvaly a trestu, to samé také platí o výchově. Politická rozhodnutí vzniklá jen na základě názorů a rozhodnutí expertů ztrácejí pohled na situaci v její celkovosti. Medicína by měla upustit od vnímání lidského těla jako stroje na mechanické a chemické úrovni. Psychologie by si měla uvědomit, že člověk nefunguje pouze skrze rovnici podnět – reakce. Takto bych mohla pokračovat dál a dál a uvádět další a další příklady. Pro názornost a porozumění tomu, jak ovlivňuje vidění věcí v Celku různé sféry života, je myslím, tento výčet dostačující. Jak tohoto pohledu docílit? A jak si Celky začít uvědomovat? HOGENOVÁ (2005) uvádí jednu možnost - tázání. Dodává, že Celky jsou přístupné jen v tázání. A tím se dostáváme zpět k důležitosti bytostných otázek.

2. 8 Daseinsanalýza jako terapeutická metoda

Podle mého názoru je v dnešní době účinnou metodou v terapii daseinsanalýza, která se zaměřuje na „ted’ a tady“. Daseinsanalýza je podle HOGENOVÉ (2005) vysvětlování lidského chování z jeho otevřenosti v každé situaci. Člověk je otevřen vůči přesažnému a to jej determinuje k jistému typu chování. Ale nejsou to předměty, co rozhoduje o člověku v situaci. Být „v Dasein“ znamená, být v něčem, co není nikdy ukončeno, co vydává člověka všanc něčemu, co není v naší moci. Dasein je vždy neukončené, je otevřeno. „*Stres je existenciál, je neukončeností, není čistým důsledkem, je průběhovostí, nehotovostí*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 51). Nelze se vším zacházet jako s předmětem. Příkladem nám může být strach, který není předmětem, není „vržeností“, která leží před námi na naší životní cestě. Je pouze tématem našeho přemýšlení, a proto na něj nelze uplatňovat kategorie, které se vztahují k předmětům jako je například kámen nebo strom.

Daseinsanalýza prosvětluje, vysvětluje, nechává vystoupit něco, co není na první pohled jasné. Jako příklad bych uvedla „místo“ a „světlo“, které umožňují naplňování a vyprazdňování. Plnost „místa“ či „světla“ znamená vždy tvar, obrys, formu, margo. Nám se pak zdá, že existuje pouze tento obrys, tvar, ale ten je ve skutečnosti ve „světle“, v „místě“, které my nevidíme. „Světlo“ samo není vidět, jen věci ve „světle“ jsou vidět. HOGENOVÁ (2005) je názoru, že otevřenost vůči tomuto

„místu“, „světlu“ je našim pobytem, Dasein. Můžeme si to také představit jako kino. Nevidíme plátno, pouze pohybující se obrázky. Obrázky se nám ukazují pomocí plátna, vyvstávají na něm. Bez plátna bychom obrázky neviděli. Jsoucná se nám ukazují „na plátně“ bytí, i když bytí nevidíme. Pozadím pro vyvstávající tvary je také již zmiňovaná nicota. Na základě této znalosti můžeme lépe porozumět důvodu, proč je cenné být občas sám mimo dosah „ohlušovacích“ prostředků.

Situace si člověk nevybírá, je do nich „hozen“. Každá situace je otevřená, nikdy není uzavřená. Uzavřené systémy jsou pouze v teoriích karteziánských. Nikdy si nemůžeme být jistí, že řešení, které pro danou situaci zvolíme, je to správné. Vždy se tam vyskytuje riziko, se kterým se člověk musí naučit žít. Existovat v podstatě znamená vyvstávat do těchto situací. ČÁLEK (2004b) vysvětluje, že daseinsanalýza pojímá existenci jako ek-sistenci, z řeckého „ek-istémi“, což znamená stát venku. Člověk pokud daseinsanalyticky existuje, vždy vyhlíží ze sebe. Zaujímá odstup od světa i od sebe samého. Stojí mimo sebe, a to znamená, že si rozumí. S tím je spojena důležitost schopnosti naučit se žít se smrtí, nebát se jí a brát ji jako přirozenou součást života každého z nás. K tomu nám v terapii pomáhá daseinsanalýza, která využívá metodu bytostného tázání. Každá odpověď v sobě skrývá otázku, která je nedílnou součástí našeho rozhodování. Úkolem terapeuta je tedy rozkrývat klientovy odpovědi, to se ovšem neděje předmětně, nýbrž bytostným sdílením. Klientova otázka je pak odpovědí na bytostnou otázku. Terapeut se například ptá klienta, proč dělá věci, které ho vlastně nebaví, a tím narušuje klientovu zamrzlost v nesvobodných vazbách bytí ve světě.

Terapeut se snaží pochopit a vnímat klienta v jeho Celku. RŮŽIČKA (2004) dodává, že pokud se na člověka díváme celostně, nemáme pak potřebu jednotlivé složky podmiňovat kauzálně, protože všechno to jsou aspekty téhož Celku. Jako příklad uvádí krychli, která je tvořena jednotlivými stranami, ale jedna strana nezpůsobuje stranu druhou. Podobně je tomu také u žebříku, ani tam jedna samotná příčka nezpůsobuje další příčky či cokoliv ze žebříku. Pouze společně, každá na svém místě, tvoří Celek. Uvnitř konstrukce krychle či žebříku působí řada fyzikálních vlivů, kauzálních vazeb, které je možné a užitečné zkoumat a sledovat. Kauzalita tedy vysvětluje pouze tyto děje, nikoliv však Celek ani smysl krychle, žebříku či člověka.

Podle KANTA (cit. dle HOGENOVÉ, 2004) a ČÁLKA (2004a) žijeme všichni ve stejném světě, ale každý ho vnímáme jinak. Svět se nám ukazuje jen tak, jak nám to dovolí naše transcendentální podmínky, zkušenosti, možnosti, čas a prostor. Každý

z nás se ve světě vyskytuje v jiném čase, jiném prostředí, jiném věku, má jiné zkušenosti a jiné podmínky. Cílem daseinsanalýzy je stát se sám sebou a jít si vlastní cestou, otevřít se možnostem. Klient by se v terapii měl naučit být vůči sobě i svému terapeutovi bezohledně pravdivý (BOSS, 1985). To vše ovšem nastoluje podmínku, že nejprve terapeut musí být sám ve stavu otevřeného postoje ke světu a ke spolubytí. Musí tedy předem disponovat svým autentickým bytím, které samozřejmě není stoprocentní, toho se konec konců dosahuje až smrtí.

V daseinsanalýze se také pracuje s odporem a jeho rozpouštěním. ČÁLEK (2004b) zastává názor, že odpor je nesvobodným zaujetím jistých pozic a schémat v myšlení, ladění, prožívání a jednání, o nichž klient sám neví nebo vědět nechce. Během terapie se odpor projevuje tím, že klient nedodrží základní analytické pravidlo, to znamená, že nesdělí nahlas vše, co ho napadá a jak ho to napadá. Terapeut s klientem také rozebírá klientovy skryté možnosti. Klient je nejprve zvědomí, poté je postupně „ochutnává“ verbálně a v představách a následně také v praktickém životě, i s vědomím jistých hranic a omezení, která každá životní situace klade. V daseinsanalýze je klient ponechán sobě samému. Člověk se často do něčeho uzavírá, dochází k sebe-uzavírání. Člověk pak není svobodný. ČÁLEK (2004a) říká, že sebe-uzavírání se může objevit například v metafoře klaustrofobie.

2. 8. 1 Nemoc versus zdraví

Nemoc je podle HOGENOVÉ (2005) především ztrátou možnosti otevírat se do světa, je ztrátou možností, které člověku nabízí daná situace (Dasein). Nemoc je v podstatě ztrátou svobody. Nemoc znamená „ne-moci“ se pohybovat ke svému cíli (telos). Možnosti, které realizují, uskutečňují lidský život, přicházejí z venku. Toto „venku“, daná situace, Dasein, vyvolává, vyzývá a my se na něj naladíme. HOGENOVÁ (2005) dále uvádí, že nemoc je mlčení Dasein, dané situace, která nám dává možnosti. Situace není nikdy ukončená, nemůže tedy být systémem. Z toho vyplývá, že ani možnosti, které nám daná situace nabízí a z kterých my volíme a pomocí nichž se realizujeme, nemůžeme uzavřít do systému a karteziánsky je ohraničit a omezit.

Mechanické myšlení chápe situaci jako plně popsateľný předmět, s nímž můžeme zacházet jako s věcí, jako s prostředkem našeho působení a ovlivňování, ale tak tomu není. NIETZSCHE (1995) takto vysvětluje, jak vůle k moci proniká do našich

životů. HOGENOVÁ (2007) se dále domnívá, že mnoho nemocí vzniká ze strachu z rizika. Člověk má potřebu se zajistit, mít jistotu a tu si ještě pojistit a zajistit. Kdybychom měli recept na věčný život, neprožívali bychom přítomnost, nedokázali bychom si vychutnat jedinečný a neopakovatelný okamžik a náš život by se stal velmi fádním, plochým a nudným. Proto je důležité žít Dasein – tady a teď – a vědět, že náš život jednou skončí. Podle názoru ČÁLKA (2004b) člověk uniká do nemoci, pokud je mu znemožněno být sám sebou. Svou potřebu být sám sebou, si pak nahrazuje jinde, což je mnohdy jeho nesvobodné a nevědomé rozhodnutí. Realizuje se v roli pacienta, ve které se mu dostává péče, pozornosti, nepracuje a pro vše má omluvu.

RŮŽIČKA (2004) se hodně zabývá psychosomatickými onemocněními. Uvádí, že člověk ve většině případů svou životní situaci prožívá také tělesně. Z tohoto důvodu se RŮŽIČKA (2004) zabývá problematikou, jak a kdy se tělesnění životní situace začne projevovat jako nemoc. Někdy jsou projevy tělesnění „normální“, bez známek nemoci, jindy somatická nemoc propukne. U každého jedince dochází k jiným tělesným projevům, což ukazuje různorodost působících činitelů, jako například situace, rodinné prostředí, vyladěnost člověka, jeho obranné mechanismy a mnoho dalších. Daseinsanalýza pokládá tělesnost a tělesnění za jeden ze znaků existence, které určují charakteristiku člověka a jeho bytí. Tělesnost a její projevy považuje za podobu, hledisko, aspekt, nikoli za příčinu lidské existence. Z tohoto důvodu podle názoru RŮŽIČKY (2004) nevzniká psychosomatické onemocnění tak, že by určitá tělesná oblast způsobovala duševní jevy stejného charakteru a naopak. Bytí je Celek, v jehož rámci se aspekty objevují, a to proměnlivě. To vysvětluje, proč například člověk jednou reaguje průjmem a jindy depresí. Pro účinnou a úspěšnou terapii je nezbytné porozumět místu, které tělesné příznaky zaujímají v celkovém bytí nemocného. Pro RŮŽIČKU (2004) je nemoc signálem toho, že člověk ve svém životě nemá svobodně k dispozici něco, co k lidské existenci nezbytně a bezpodmínečně patří. Konkrétně jsou to pro něj vztahové možnosti.

Být zdravým znamená, podle HOGENOVÉ (2005) a ČÁLKA (2004b), být otevřen výzvám světa a být schopen vcházet do neskrytosti, tento pohyb se nazývá „fysis“. Nemoc je pak nemohoucností, neschopností tyto výzvy přijímat a odpovídat na ně. „*Proto je neurotik v samých zrcadlech, v nich stále vidí jen sám sebe, nemůže ze sebe ven*“ (HOGENOVÁ, 2005, s. 53). Galilei zredukoval veškerý pohyb na nesení, na pohyb z jednoho bodu do druhého, proto si dnes lidé neumějí představit pohyb jako vznik a zánik, jako vcházení do neskrytosti. Myšlení je zjednodušeno na to, co je

kauzalitou, na to, co je verifikovatelné a pozitivně uchopitelné. Od tohoto myšlení se však musíme oprostit, protože výzvy můžeme přijímat pouze ve „světle“, protože „světlo“ nechává vyvstat jasné kontury věcí a vztahů. Jak jsem již psala, „světlo“ je pozadí, které ovšem pouhým okem nevidíme. Proto je důležité vcházet do neskrytosti a objevovat skryté. Ono zmiňované „neviditelné světlo“ je perspektivou pro naše možnosti, klade nám otázky, na něž my svým celým životem, celou svou existencí odpovídáme. Celý náš život je odpovídáním, odpovídáním na výzvy, které nám klade bytí. Nemocný člověk neodpovídá, proto je důležité, aby mu terapeut porozuměl z jeho bytí a kladl mu bytostné otázky, které ho otevrou k přesahu a svobodě. Bytí se ovšem nedá ani nahmatat, ani změřit a z toho vyvstává mnoho problémů. Dasein je vždy otevřené, vyzývá, nedá se však sevřít do systému, do logické struktury, nedá se s ním pracovat jako s věcí, prostředkem, výrobkem.

NYDAHL (2009) říká, že v partnerství musíme tomu druhému věnovat dostatek pozornosti a hlavně neočekávat. Myslím si, že tento názor se dá rozšířit obecně do mezilidských vztahů. Například do vztahu rodič – dítě, kde by dítě mělo zažít bezpodmínečnou lásku, to je ono zmíněné „neočekávat“. Také ve vztahu mezi terapeutem a klientem by se zmíněná „rovnice“ měla objevit. Terapeut by měl věnovat dostatek pozornosti svému klientovi, ale zároveň od něj neočekávat. Přehnaná očekávání totiž mohou v klientovi vzbuzovat napětí, tlak ze strany terapeuta a pocit nesvobody. Ovšem i klienta by terapeut měl naučit, tolik neočekávat. Hlavně nejistí lidé mnoho očekávají, pak dochází ke zklamání, k ještě větší nejistotě a vše se točí v kruhu. Ve světě plném očekávání také nikdy nebudeme prožívat přítomnost, ono známé teď a tady. Naše pozornost se pak upne na zážitky již minulé nebo budeme doufat v to, co se snad stane. Důležité je se na druhého, klienta, partnera, přítele naladit, naladit se na jeho pozadí, na jeho perspektivy, které rozhodují o jeho životě, ale které nevidíme, které pouze propouštějí tvary věcí. Naladění se na druhého, vcítění se do něj ovšem není mechanický proces. Člověk, například terapeut, si nejprve musí být vědom svého pozadí, svých perspektiv a na ty se naladit. HOGENOVÁ (2005) k tomu dodává, že je zapotřebí zastavovat chvíle, prodlévat v jejich neopakovatelné jedinečnosti a nechávat se vyladřovat.

Žijeme ve světě možností, které vymezují horizont, uvnitř něhož se teprve setkáváme s věcmi, které pro nás jsou tím, čím opravdu jsou. Rozkrýváním skutku, který je mimo jiné odpovědí na skryté otázky, můžeme také najít možnosti. Je pouze na nás, jak říká HOGENOVÁ (2005), zda „vysajeme“ své možnosti až na samé dno. To

jinak řečeno znamená, že se nalezneme, staneme se svodnými, překonáme svět kauzality, determinace, času a prostoru, nenecháme se semlít, nenecháme se utvářet jako „těsto na vále“, budeme žít z vlastního pramene. K tomu nám pomáhá již tolikrát zmíněná péče o duši. Podle mého názoru je tento styl života v současné době, která je tolik zaměřená na „umělý“ výkon, velmi složitý a v mých očích i pro mnohé lidi riskantní.

2.9 Výkon ve sportu

Jako příklad výkonu pro lepší porozumění zpracovávané problematice jsem si vybrala výkon ve sportovní oblasti rekreační i vrcholové. Tato oblast je mi blízká, dobře uchopitelná a srozumitelná. Téma vrcholového sportu jsem podrobněji zpracovávala již ve své bakalářské práci a zde jsem použila v té době nasbírané materiály.

Podle názoru TOHTA (cit. dle HOGENOVÉ, 1998) vyžaduje sport specifickou formu mužského chování. Být vítězem, být nejsilnějším, nejrychlejším nebo nejlepším je snaha stát se „vůdcem smečky“, v biologii je to tzv. alfa samec. Projevem dominance alfa samce je u některých zvířat výraznější barva peří, větší velikost paroží atd. V přírodě má alfa samec nárok na všechny samice ve smečce, může konzumovat více potravy a rozdělovat ji mezi ostatní členy. Má moc nad ostatními. A tak se muži snaží podávat „opravdové“ a velké výkony nejen ve sportu, ale také v práci a dokonce i ve volném čase. Sociobiologické studie o chování dominantních samců ukázala, že samec, stane-li se alfa samcem, začne vylučovat více serotoninu. Serotonin je hormon, který u samců způsobuje dominantní chování. Tato změna chování byla také pozorována u sportovců, manažerů či majitelů firem. Je dokázáno, že sekrece serotoninu u těchto mužů je vyšší než u tzv. poražených či podřízených.

Někteří autoři a lékaři přičítají sportování potřebě pohybu a výkonu. NEKOLA (2000) spojuje sport s určitou životní orientací, životním stylem, specifickým etickým a estetickým názorem. Pohledy psychologů se v této oblasti značně liší. Například ŘÍČAN (cit. dle HOGENOVÉ, 1998) vyslovuje názor, že potěšení z tréninku („dát si do těla“) je vlastně masochistický prvek, protože jde o slast z utrpení. CZIKSZEMIHAYI (cit. dle HOGENOVÉ, 1998) zase považuje sport za obohacení života, za jeden ze zdrojů zážitků plynutí (flow), které jsou zdrojem radosti a štěstí. Podle názoru HOŠKA (cit. dle HOGENOVÉ, 1998) se člověk sportem snaží o přesah

ze všednosti a o únik před nudou, člověk i v dospělosti má znaky mláděte (hravost). Tím-to vysvětluje podíl na účasti v řadě sportovních aktivit a vznik stále nových sportů. Extrémní sporty, jako např. sky surfing, bungee jumping, vznikly podle jeho názoru na základě touhy postmoderního člověka po prožitku. Moderní psychologie definovala osobnostní „sensation seeking“ (hledání vzrušení) a ve zvýšené míře tento znak prokázala u vrcholových i rekreačních sportovců v některých sportech. HOGENOVÁ (1998) nazývá sport dialogem mezi tělem sportovce a „tělem Země – Gai“. Země se svými čtyřmi živly vyzývá k překonání, k dialogu, klade otázky, provokuje. Příkladem může být skála, která láká ke zdolání, klade sportovci otázky a odpovědí je snaha horolezce na skálu vylézt. Porozumět výzvam znamená otevřít se jim, otevřít se působení jejich horizontů, jejich pozadí. K tomu je potřeba „být u sebe“, nežít v rozptýlenosti.

Sportovní výkon, který je provázen vypětím, vysílením, vydáním se z posledních sil, umožňuje vyprázdnění, pročištění tělesnosti a následnou možnost naplnění jiným obsahem. Toto vyprázdnění je absolutní uvědomění si sebe sama a toho podstatného, čím můj život je. Většina z nás jistě zažila při sportování pocit, který bych nazvala „hrábnutí si na své vlastní dno“, je to vlastně „dotyk s počátkem.“ Dosažení vlastního dna, překonání své hranice, prožití osobního maximálního tělesného výkonu je výpovědí o pravdě bytí. Je to prožitek mezní situace blížící se smrti. Bytostný autentický život musí podstoupit boj, je to potvrzení sebe sama. Sportování je kladení otázek prostřednictvím vlastního těla a duše.

2. 9. 1 Pojetí výkonu ve vrcholovém sportu a tělesné výchově

Ani dnešní podoba tělesné výchovy a sportu se neubráníla vlivu karteziánství. Tělo se ve sportu stalo prostředkem k vydělávání peněz, aby „tělo“ lépe sloužilo, pomáhá se mu chemií v nejrůznějších formách. Anabolika fungují podobně jako „benzin ve spalovacím motoru“, zvyšují výkon a výkon ve sportu je tím, čím byla modla pro pohanské národy. V tomto sportovním výkonu není přítomna Epifanie – tedy aproximace k vznešenému světu bohů. NEKOLA (2000) k tomu dodává, že pouze vrcholový výkon je podmínkou úspěchu, vítězství je jediným cílem a přijímaným výsledkem. Umístit se jako druhý, třetí nebo dokonce ještě níž obvykle v dnešním výkonovém světě znamená prohru, selhání, neúspěch. Výkon ve sportovních odvětvích funguje jako zboží, má svou tržní cenu, výkon se kupuje a prodává a tomu všemu slouží

adekvátní reklamní agentury, pluky manažerů schopných doslova všeho. Na sportovce je vyvíjen nátlak ze strany trenéra, který je pod tlakem sponzorů, a pro ty jsou sportovní akce pouze prostředím, kde mohou prezentovat své výrobky před velkým množstvím lidí. Tento tlak vede k podvádění všeho druhu. Výchova těla se stává výrobnou výkonů prostřednictvím odcizeného těla.

Výkonnostní charakter tělesné výchovy už na školách odřízne okamžitě ty, kteří nejsou disponováni tělesnými předpoklady k dosahování špičkových výkonů, a proto u nich dojde k poklesu přirozené dětské touhy po pohybu. Dnešní vrcholový sport nezná míru, neuznává žádnou duševní hodnotu člověka. Na sportovce se kladou neúnosné nároky. Se sportovcem se jedná jako s objektem, s prostředkem, jako s věcí. V tréninkových procesech je na tělo trénujícího nahlíženo jako něco, co musí poslouchat, nechat na sebe pasivně působit, „tělo nesmí zlobit, vzpírat se“. Chceme od daného těla obrovské výkony, aniž bychom se snažili porozumět jeho vlastní přirozenosti. Zraněný sportovec velmi často pomocí zákroků medicíny nastupuje předčasně do dalšího zápolení, protože jde o víc než vítězství, velmi často jde o peníze. Mít úctu k vlastnímu tělu znamená vážit si sám sebe. Odcizení vlastního těla vzniká tam, kde se k němu vztahujeme jako k tělesu, což je jev patrný nejen ve sportu, ale ve všech oblastech života. Všechno, co nás obklopuje, vidíme očima toho, kdo chce vše kolem sebe pro sebe využít. Všude nacházíme pouhé funkce, které jsou pro nás výhodné, či nikoliv. A přesně takto se chováme, jak jsem již psala v předchozích kapitolách, sami k sobě, ke svému tělu i ke svému Jáství.

Kategorický imperativ Kantův zakazuje chovat se k druhému člověku jako k prostředku pro vlastní účely. HOGENOVÁ (1997) dodává, že ani ke svému tělu se nemůžeme chovat jako k prostředku pro splnění našich vlastních účelů. Sport nesmí odcizovat, nesmí se stát obchodem nebo sázkovou kanceláří, protože ti, kteří v této tragédii hrají hlavní úlohu, jsou lidé, nikoliv loutky. Tělovýchovný pracovník by měl znát prostředí, kde trénuje a zvyky i uvažování lidí, které trénuje. Ve starých Aténách byl učitel gymnastiky zároveň velmi často lékařem a filozofem.

2. 9. 2 Různá pojetí tělesného pohybu

Mnohé východní filosoficko-náboženské systémy pohlížejí na pohyb a cvičení jako na kultivaci těla i ducha. Vnímají tělo jako nejméně dokonalou formu existence člověka. Tělo je pro ně největší překážkou v duchovním růstu, je příčinou žádosti

a ulpívání na věcech materiálního i smyslového života. Ulpívání a žádost přináší strast. Čínská filosofie klade důraz na neulpívání, člověk by měl setrvat v přirozeném řádu věci – tao. Cvičení pomáhá otevřít se novým poznáním a působení univerzální tvůrčí energie. Při cvičení se klade velký důraz na fyzické i duševní soustředění, míru a soulad obou složek. Tyto tři prvky se pak skrze pohyb dostanou i do dalších oblastí života. Pravidelné cvičení má příznivý vliv nejen na zažívání, krevní oběh a ochranu před nejrůznějšími chorobami, ale také na ducha člověka. Před více než 2500 lety čínští lékařští praktici a filosofové objevili terapeutický účinek, prospěch a blaho, které přináší kontrolované dýchání a pohybové praktiky.

Podobně byla vnímána starořecká gymnastika, jejímž cílem bylo harmonické rozvíjení těla i ducha = kalokagathia („kalos“ – krásný, „kai“ – a, i, „agathos“ – dobrý). Gymnastika nebyla jen jedna sportovní disciplína, jedna sportovní činnost, ale zahrnovala celou oblast tělesné kultury. Od gymnastiky byl odvozen název vzdělávacího institutu – gymnasion, kde hlavní náplní byla péče o tělo i péče o duši. Úpadek řecké gymnastiky představovala atletika, techné athlétiké – umění zápasnické, které mělo za cíl rozvíjet pouze určité tělesné partie potřebné k zápasu, bez ohledu na celkovost člověka. Podobně dnes vypadá vrcholový sport. Sportovci se snaží vypěstovat pouze ty části těla, které potřebují k dosažení vítězství.

Kalokagathia je odrazem a zároveň projekcí ideálu míry v řeckém myšlení. Tento ideál ochraňovala bohyně Nemesis (bohyně spravedlnosti) a Řekové velmi zdůrazňovali požadavek sofrosyne – uměřenosti jako cíle etického působení. Uměřenost, míra, kalokagathia, harmonie – to jsou hlavní hodnoty a zároveň normy antického myšlení, jednání a snažení. Kalokagathický ideál výchovy (paidei) je realizován prostřednictvím dvou základních péčí: o tělo a duši (technai a epimeleia). Obě dvě péče mají směřovat k nejvyšší etické ctnosti, k ARETÉ, jež umožňuje blízkost bohů. Kalokagathia je přítomna pouze v těch tělesných aktivitách, ve kterých je dosaženo správné míry mezi tělesným a duševním, což je dokonale spojeno v kreativnosti sportovních her, při sportování v přírodě. Myslím si, že je důležité, aby každému byla dovolena ta sportovní činnost, ve které by se celý našel a naprosto beze zbytku realizoval. Tato činnost nemůže mít drilový charakter bez tvořivosti, bez etické smysluplnosti, bez možnosti si něco dokázat. Nebezpečím pro obě péče je nekonečná snaha o to mít více, o stupňování majetku, tj. posléze moci, o stupňování výkonnosti bez ohledu na etické normy a podobně.

U antických filosofů, jako jsou například ARISTOTELES, SOKRATES, PLATON atd., je duše nesmrtelná, protože v duši je pohyb. Duše pohyb způsobuje, proto je pro ně pohyb nejdůležitější vlastností, je nutné se o něj starat a pečovat (cit. dle HOGENOVÉ, 2004; PATOČKY, 1996). „*Pohyb nese svět. Pohybem se zjevuje a otvírá svět. Lidský pohyb se nedá redukovat pouze na pohyb těla, patří sem i myšlenka, cítění, vůle – zkrátka celý život od narození po smrt*“ (HOGENOVÁ, 1997, s. 6, 8, 10). Starat se o lidský pohyb znamená něco jiného než to, co známe z fitcenter a televizních rozcvíček. V dnešní době zapomínáme při starání se o náš pohyb sami na sebe v důsledku požadování výkonu. Výchova těla by se měla stát i výchovou duše. Pohybem a překonáváním své tělesnosti se osvobozujeme, vyprazdňujeme, očišťujeme.

Dnešní sportovní činnost je zaměřena na výkon, vytratil se z ní princip starořecké kalokagathie. Také chápání pojmů krásný a dobrý se hodně liší od toho starověkého. Dnešní krása zahrnuje pojmy jako posilovna, hormonální přípravky pro růst svalů, plastické operace či silikonové úpravy. Dobrý v dnešním světě znamená výkonný, mocný, bohatý a úspěšný. Současný ideál představuje mít všechno a hned. Na starořecký dlouhodobý trpělivý tvrdý proces, jehož cílem byla kalokagathia, nemá dnes člověk čas. Bohatý anabolický hypersvalovec ale porušil harmonii, protože nepečuje o duši.

2. 9. 3 Péče o duši sportem

O duši můžeme také pečovat sportem. Sport nám přináší bytostný, autentický, opravdový, originální prožitek, který nám umožňuje dnes již málokterá činnost. Při sportu jsme pohlceni do přítomnosti, nepřemýšlíme o budoucnosti, jsme osvobozeni od minulosti. Hluboká, naprosto originální prožitkovost je zdrojem úplně nového prožívání času. Sport je i návratem do radostí, které jsme dávno odložili jako přežitou veteš, je návratem do dětství. Sport i hra mají sílu vyplnit naši „prázdnotu“, „nic“ ukryvající se v bytí, nudu, před kterou není úniku, proto mají existenční i existencialistický význam, stejně jako například umění nebo věda. Překonávání našich vlastních bytostných sil je velmi důležitým zdrojem vědění o sobě samém, o existenci. Přesahováním vlastních předpokládaných možností obnovíme sebedůvěru k vlastnímu Jáství. Na skalní stěně prožijeme za pár hodin daleko víc, než během mnoha spořádaných let usedlého městského života. Sport nám vrací smysl, jehož ztráta omezuje naši svobodu. Také proto je důležité sportovat, stáváme se tak svobodnějšími.

Musíme si ale dávat pozor, aby se sport pro nás nestal komerční záležitostí. Hlavně vrcholový sport skýtá toto nebezpečí. Je zde neúprosný konkurenční boj a mnoho sportovců může pocítit strach ze ztráty získané pozice. Doping zase oddaluje mechanismus strasti a vede sportovní výkon až za únosnou hranici. Myslím si ale, že ne všichni vrcholoví či rekreační sportovci jsou hnáni pouze vůlí k uznání a vůlí k moci. Pro některé může být zápas či vyčerpávající trénink autentickým zážitkem, kde jsou sami se sebou, poznávají své nové možnosti, překonávají své hranice, prožívají katarzi tím, že si sáhnou na dno svých sil, a to je naplňuje a posouvá k oné transcendentální božské dokonalosti. Sportovní výkon nás přenáší do jiného světa, povznáší nad přízemní věci, protože po překonání všech překážek se dotkneme Celku – ARETÉ, všechny ostatní věci pak zůstávají za námi jako něco, co je nedůležité, nepodstatné. A právě tyto nedůležité věci jsou jsoucna.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Kazuistika č. 1

3.1.1 Úvod

Pro praktickou část této práce jsem zvolila kazuistiku ze své praxe. Z předkládané kazuistiky je podle mého názoru patrné, že poznatky, které vysvětlují v teoretické části, používám také při kontaktu s klienty. Většinu dosavadních praxí jsem strávila prací s dětmi. Jednou z nich byla práce s problémovými dětmi, která mě bavila, naplňovala a považuji ji za úspěšnou. Cítím, že dětští klienti mají šanci na změnu, větší než jiné problémové skupiny. Musí se jim ovšem člověk věnovat a zažehnout v nich pocit, který doposud příliš nezažily. Snažila jsem se v nich probudit vědomí, že o ně někdo stojí, že je má někdo rád a někomu na nich záleží. Trvalo mi dlouho si u nich vybudovat důvěru. Jejich důvěra byla velmi křehká, stačil chybný krok a to, co jsem tak dlouho vytvářela, jsem mohla rázem zničit. Samozřejmě jsem nezískala důvěru od všech dětí. Někomu můj styl práce nevyhovoval a nikdy jsme k sobě nenašli cestu. Myslím si, že to je běžný a normální úkaz. Uvědomila jsem si, že nemůžu pomoci všem, naučila jsem se mít reálné cíle a neočekávat od klientů přehnaně mnoho. V opačném případě bych na ně totiž mohla nevědomky příliš tlačit, což by jim bylo nepříjemné a tomuto nátlaku by se bránili. Vyzkoušela jsem si, že u dětí dochází k nejznatelnějším změnám, a to mně dodává energii a sílu jim pomáhat. Práce s nimi má pro mě smysl. V této oblasti cítím naději. Někdy pro mě ovšem bylo těžké k nim přistupovat bez předsudků a otevřeně, když jsem znala jejich problémovou minulost a okolnosti.

Ke zpracování této kazuistiky jsem si vybrala praxi, na které jsem spolu s kolegyní vedla komunitu na praktické škole. Vedení školy jsem představila plán práce s dětmi. Můj návrh byl přijat a dostala jsem na starosti dvě třídy, se kterými jsme s kolegyní začaly spolupracovat. Třídy byly vybrány na základě největšího zájmu ze stran pedagogů.

3. 1. 2 Základní údaje o klientovi

V této práci se soustředím na komunitu třídy 7.A, zejména na jednoho jejího člena - Michala. Na začátku mé praxe mu bylo 14 let. V současné době mu je 17 let. Michal opakoval ročník. Tuto komunitu jsem spolu s kolegyní vedla 2 roky. S Michalem jsem pracovala intenzivněji a více jsem se na něj soustředila, protože jsem s jeho chováním měla ze začátku problém.

Před začátkem vedení komunity jsme si s třídní učitelkou vytvořily kontrakt. Paní učitelka chtěla, aby ve třídě vznikl kolektiv, přestala tam panovat šikana, aby děti řešily konflikty mezi sebou jinak než násilím a vzájemně spolupracovaly. Michala považovala za velkého nezvladatelného „rušitele“, který nabourával výuku, „otravoval“ ostatní žáky a dělal všechno možné, jen ne to, co se mu řeklo. Také se projevoval agresivně a neudržel ani na malou chvíli pozornost. Paní učitelka byla bezradná, nevěděla, co s ním má dělat. Byl nejproblematičtější žákem ve třídě. Přála si, aby se Michal začlenil do kolektivu a tolik nezlobil. Společně jsme definovaly, co pro ni slovo zlobit znamená, aby později nevznikly nesrovnalosti na základě nedostatečně specifikovaného kontraktu. Z diskuse vyplynulo, že Michal by neměl rušit ostatní děti, a tím i celé vyučování. Neměl by například běhat po třídě, házet papírky po spolužácích nebo vulgárně komentovat dění ve třídě a vykřikovat. Kontrakt se ve své podstatě v průběhu naší práce příliš neměnil, spíše se upřesňoval a konkretizoval v souvislosti s aktuálně probíhajícími a měnícími se situacemi.

3. 1. 2. 1 Sociální a osobní anamnéza

Bohužel jsem neměla možnost nahlédnout do žádných spisů o jednotlivých žácích. Veškeré informace o sociálním a rodinném prostředí jsem získávala od jejich třídní učitelky. Většina dětí byla hyperaktivní s poruchami chování. Pocházely z patologických a dysfunkčních rodin.

Michal žil do tří let se svou matkou, která ho fyzicky týrala. Byl zavřený v kleci. Jeho jedinými podněty byly květiny umístěné kolem klece. V současné době jsou květiny Michalovým největším koníčkem. Ve věku tří let byl Michal matce odebrán a umístěn do dětského domova. Michal neuměl chodit ani mluvit. S nikým nekomunikoval a byl velmi bázlivý. Také jeho zdravotní stav nebyl příznivý. Krátce poté se dostal do adoptivní rodiny. Jeho adoptivní matka v době, kdy jsem vedla

komunity, pracovala jako manažerka. Jeho adoptivní otec přišel o práci a začal mít problémy s alkoholem. Konflikty často řešil agresivně, občas se objevilo i fyzické násilí. Michal na komunitách často pozitivně mluvil o babičce a kamarádce jeho adoptivní matky, která ho občas hlídala. Také jsem se od paní učitelky dozvěděla, že Michalově adoptivní matce se líbilo, jak se Michal choval těsně po adopci, přirovnala ho ke zvířátku. Potřeboval ji a ona se o něj mohla starat. Nyní ho nezvládá, má pocit, že selhala, a trápí ji, že Michalovi se doma nelíbí a je radši u její kamarádky nebo u babičky. Ze strachu, že Michala ztratí, mu zakazovala k nim chodit. Z Michalova vyprávění jsem usoudila, že rodina finančně nestrádala ani „nepřekypovala“ penězi.

Michal byl dvakrát umístěn do psychiatrické léčebny. Podruhé to bylo v době, kdy jsem již vedla komunitu v jeho třídě. Po návratu z léčebny na komunitě vyprávěl, jaké to tam bylo a co tam dělal. Z jeho vyprávění jsem měla pocit, že se mu v léčebně líbilo. Bavily ho odpolední aktivity a arteterapie. Nejvíce ho bavila práce na zahradě, zejména pěstování květin. Sám řekl, že tam byl spokojenější než doma. Doma to neměl rád. Vždy se těšil, když šel k babičce nebo ke kamarádce své adoptivní matky. Což se moc často nestávalo. Z informací, které jsem měla od Michala a od jeho paní učitelky, jsem usoudila, že jeho adoptivní matka mu nedává prostor dospět. Nenechá ho být sebou samým. Michal od ní necítil nepodmíněnou lásku.

S Michalem mimo psychiatrickou léčebnu nikdo pravidelně odborně nepracoval. Pamatoval si útržky ze svého dětství, ale neměl možnost o tom mluvit, často trpěl nočními můrami. Měla jsem pocit, že toto téma bylo v jeho adoptivní rodině tabu. Byl nucen vše držet v sobě a to se podle mého názoru začalo promítat do jeho snů. Na komunitách nebyl prostor ani dostatečně bezpečné prostředí se jeho snům věnovat a analyzovat je. Vyžadovalo by to delší terapeutickou práci. Michal o sobě často mluvil negativně, velmi se podceňoval a před ostatními se shazoval. Říkal, že je k ničemu, že nic neumí, nikdo ho nemá rád a za to, jak se k němu ostatní chovají, si může sám. Po návratu z psychiatrické léčebny se mi Michal zdál klidnější a spokojenější. Zdálo se mi, že se mu tam dostalo pozornosti, kterou potřeboval. Mohl se věnovat věcem, jež ho bavily, měl prostor mluvit o tom, co ho trápí.

3. 1. 3 Socioterapeutický plán

S kolegyní jsme komunitu na škole začaly vést jako první. Neměly jsme k dispozici žádného zkušenějšího pracovníka, který by nás vedl a pomáhal nám. Plán

jsme proto sestavovaly samy. Náš krátkodobý plán zahrnoval jednak sestavení pestrého programu, který by děti zaujal. Dále přípravu zajímavých aktivit, které by ze začátku měly mít odlehčený charakter. Také jsme do krátkodobého plánu zařadily seznámení s obecnými zásadami a vytvoření společných komunitních pravidel. Před začátkem samotné práce jsme měly v plánu sestavit kontrakt s třídní paní učitelkou, jemuž bychom vedení a program komunit přizpůsobily. Náš návrh na první komunity obsahoval vzájemné představení a objasnění, co komunity jsou, za jakým účelem se budeme pravidelně setkávat a jak náš společně strávený čas bude probíhat. Také jsme do nich zařadily „ice breaking“ aktivity, při nichž se děti uvolnily, a navzájem jsme se lépe poznali.

Naším dlouhodobějším cílem bylo vytvořit komunitní atmosféru, kde by se děti cítily bezpečně, mohly nám důvěřovat a uvědomily si, že je přijímáme a respektujeme. Snažily jsme se jim s kolegyní ukázat jiný přístup, než doposud znaly. Prvním krokem bylo akceptovat jednotlivé členy komunity jako lidi „bez nálepek“, předem je neodsuzovat. Chtěly jsme poznat je samotné i motivy, které determinují jejich chování. Naším plánem bylo je nasměřovat a nechat je objevovat nové formy řešení konfliktů, které společnost více toleruje. Aktivity jsme rozvrhly tematicky a plánovaly jsme je přizpůsobovat aktuální situaci a potřebám studentů. Aktivity se soustředily mimo jiné na vzájemnou spolupráci členů komunity, protože dalším z našich dlouhodobějších plánů bylo také vytvořit z této třídy kolektiv. Po vytvoření kontraktu s paní učitelkou jsme do naší práce zařadily „zkrocení“ Michala a jeho začlenění se mezi ostatní spolužáky. V Michalově případě jsem ještě měla v plánu zjistit důvody jeho chování, varovat, které aktivity ho baví a nezlobí při nich. Dále rozpoznat situace, na které reaguje pozitivně a na které naopak negativně. Kdy ho kolektiv napadá a kdy ho nechávají v klidu. Tyto poznatky pak průběžně zařazovat do programu a dále s nimi pracovat. Náš dlouhodobý plán ještě zahrnoval spolupráci s učitelským sborem a s rodiči. Naše pracovní náplň ovšem kontakt s rodiči nezahrnovala.

Samotný program jsme s kolegyní rozdělily na části. Střídaly jsme aktivní úseky, kam jsme většinou zařadily tematicky zaměřenou hru, na kterou jsme navázaly „povídacím“ blokem. Více než deset minut děti nevydržely sedět a povídat si. Při aktivní části se „vybily“ a pak se lépe soustředily na diskusi o daném tématu. Komunity byly zaměřeny na vztahy mezi žáky a učiteli i mezi žáky navzájem. Probírali jsme především školní záležitosti. Komunity byly orientovány hlavně interakčně. Debaty se týkaly například vzájemného respektu, vzájemné pomoci, řešení konfliktů

bez použití fyzické síly, ale také obecnějších témat, jako například rasismus, agresivita, šikana, co je podle mého názoru v životě důležité.

3. 1. 4 Práce s klientem

3. 1. 4. 1 První kontakt s klientem

První setkání s třídou 7.A proběhlo na začátku vyučovací hodiny, která nám byla přidělena k vedení komunity. Třídní učitelka nás představila třídě jako studentky psychologické vysoké školy, které s nimi budou jednou týdně trávit vyučovací hodinu a povídat si s nimi. Třída působila zaskočeně a žáci se příliš neprojevovali, jen občas se ozval pochvalný výkřik. Michal seděl v rohu a byl separován od ostatních dětí paravánem. Paní učitelka nám řekla, že už si s ním neví rady, protože velmi ruší ostatní děti ve třídě, proto přistoupila k tomuto řešení.

První komunita probíhala klidně. Měla jsem pocit, že děti se na nás snaží udělat dobrý dojem, také působily zvědavě a hodně se ptaly. Podaly jsme jim s kolegyní informace, které je zajímaly, a seznámily je se základními principy komunity. Michal se příliš neprojevoval ani nezapojoval do vzniklých debat.

3. 1. 4. 2 Další vývoj

Michal ze začátku nespocoval. Rušil komunity, bojkotoval aktivity a rozptyloval ostatní. Porušoval pravidla, která jsme společně s celou komunitou vytvořili. Byl hrubý, všechno negativně nebo ironicky komentoval. Měla jsem s ním problém. Měla jsem pocit, že znevažuje a znehodnocuje moji práci. Ostatní žáci ho neměli rádi. Vadilo jim jeho chování a reagovali na něj negativně, někdy až agresivně. Michal často vyvolával konflikty. Bylo těžké ve třídě pracovat a věnovat se připravenému programu.

Nejen Michal, ale celá komunita potřebovala pozornost, pestrý a zábavný program, respekt a úctu. Snažila jsem se k nim přistupovat jinak, než většina z nich zažívala doma a mnohdy i ve škole. Podle mého názoru by jednotliví členové komunity potřebovali individuální terapii, nebo alespoň individuální sezení, kde by mohli probrat své soukromější problémy. Na komunitách na to nebyl čas, ani prostor, tam jsme probírali spíše třídní a obecnější témata. Škola ovšem s žádným psychologem

nespolupracovala. Pro děti byl k dispozici pouze výchovný poradce, ke kterému děti nechodily. Dále si myslím, že by bylo přínosné pro děti vytvořit zajímavé mimoškolní aktivity, které by následovaly po skončení vyučování. Měly by tak vyplněné odpoledne plnohodnotným programem a možná by netrávily tolik času touláním se po ulicích, a tím by se snížil počet jejich konfliktů.

S Michalem jsem měla z komunity největší problém. Chtěla jsem tomu porozumět a více Michala pochopit. Rozhodla jsem se, že problém s Michalem otevřu ve škole při balintovské skupině. Velmi mně pomohlo slyšet fantazie o tom, jak se on může cítit a co může prožívat. Uvědomila jsem si, že se takto chová, protože na sebe chce možná upozornit a získat naši pozornost. Do té doby jsem ho pouze okřikovala nebo si ho nevšímala a na jeho poznámky a komentáře jsem nereagovala. Používala jsem stejný vzorec chování, na který byl zvyklý. Po balintovské skupině jsem se na něj a jeho chování snažila dívat z jiného úhlu pohledu. Začala jsem si ho všimnout, snažila jsem se dávat mu najevo svůj zájem o něj, jakmile zlobil a rušil, také jsem ho rušila a pošťuchovala. Opravdu to pomohlo a Michal začal více spolupracovat a účastnit se jednotlivých aktivit. Také se stal otevřenější.

S dětmi jsme si vytvořily otevřený a přátelský vztah, kde panoval respekt z obou stran. Používaly jsme s kolegyní taktiky a aktivity, které by dětem ukázaly nové horizonty. Snažily jsme se, aby nahlédly na své chování a otevřely se jim tak nové cesty, jak se dívat na nejrůznější věci. Po určité době si žáci začali vést komunity sami. Dostali tak prostor, ukázat nám, jak by si komunity představovali oni, co je zajímavé, co je pro ně důležité a jakým tématům se chtějí věnovat. Poznali také, jaké to je mít za program zodpovědnost a co se stane, když si nic nepřipraví. Když vedl komunitu Michal spolu s dalším spolužákem, převzala jsem trochu jeho roli komunitního člena, rušila jsem a nabourávala jsem program. Při zpětné vazbě o tom, jak se jim komunita vedla, Michal říkal, že je velmi těžké ji vést, když ji někdo rozbíjí, nedělá to, co si vedoucí připraví. Uvědomil si, že vlastně takto se někdy chová sám, a komplikuje práci těm, kdo komunitu vedou. Nastavila jsem mu „zrcadlo“ a on se v něm „uviděl“. Považovala jsem to za velký úspěch a byla jsem ráda, že získal náhled na své chování a zaujal k tomu tento postoj. Myslím si, že uznání takového stanoviska vyžaduje sílu a odvalu a představuje první krok ke změně.

3. 1. 4. 3 Michalův vztah k agresivitě

Častým tématem komunit bylo řešení konfliktů spojené s agresivitou. Ve třídě byla hodně používaná síla. Pro mnohé z dětí to bylo jediné východisko, které znaly. Zastávaly názor, že musejí být ti agresivní a spíše ti, kteří šikanují, jinak by se samy staly objekty. Podle jejich vnímání reality, pouze nejsilnější může zvítězit a přežít. Michal znal silové jednání z domova od otce. Mnohokrát na komunitách hovořil o tom, že když je otec opilý, snadno se rozčílí a například prokopne dveře, něco rozbije nebo se s někým popere v hospodě, občas i Michalovi dá facku. Michal se ho v těchto chvílích bál, ale zároveň tvrdil, že by jednou chtěl být jako on, mít velkou sílu a řešit problémy výše zmíněným stylem. V tomto směru jsem se o Michala bála, znepokojovalo mě, jak o agresi mluvil a jaký k ní zaujal postoj. Myslím si, že Michal ve svém věku hledal v tomto ohledu nějaký vzor. Nejbližším vzorem mu byl jeho adoptivní otec, i když to nebyl zrovna vzor příliš pozitivní. V pubertě děti řeší Ericssonovský vývojový úkol identita versus zmatení rolí. Hledají a vytvářejí si svou identitu. K tomu potřebují vzor, se kterým by se identifikovaly a posléze vygenerovaly svou vlastní a jedinečnou identitu. Michal si bohužel našel agresivní vzor, který se neuměl s problémy vyrovnat zdravým způsobem a vzniklé situace řešil patologicky.

Na komunitách jsme se s kolegyní snažily dětem ukázat jiné druhy řešení a vyrovnávání se s nepříjemnými a zúzkostňujícími situacemi. Společně s dětmi jsme hledali a vymýšleli nové a kreativní strategie, jak se vypořádat s pocity hněvu a zlosti. Byla jsem překvapená, na co všechno děti přišly. Vyjmenovaly spoustu originálních a zajímavých nápadů. Obávám se ale, že v prostředí, ve kterém se pohybují, nemají příliš šanci návrhy, které je napadly, využít. Okolnosti je nejspíš přinutí opět „sáhnout“ po agresivním a násilném chování.

3. 1. 4. 4 Michal v rámci kolektivu

S kolegyní jsme pracovaly na vytváření kolektivu. Začaly jsme do programu zařazovat aktivity, při kterých musely děti ve skupinkách nebo všichni vzájemně spolupracovat. Také jsme pozvaly na komunitu našeho spolužáka, který pracuje v outdoorové firmě. Připravil jim velmi aktivní program, do něhož včlenil činnosti, které mohly zvládnout pouze při vzájemné pomoci. Bylo skvělé sledovat, jak se děti

semkly dohromady a chtěly dokázat, že to zvládnou. Byl to velký pokrok a myslím si, že je to, jako třídu sblížilo.

Stala se událost, která pomohla Michalovi včlenit se do třídního kolektivu. Michal začal ve škole často chybět. Chodil za školu a přestával zvládat školní povinnosti. Jeho matka nic netušila a Michalovi se hromadily neomluvené hodiny. Po delší a opakované absenci přišel do školy. Na komunitě jsme se ho s kolegy zeptaly, jestli ho něco trápí a jestli bychom mu mohli jako komunita pomoci. Nejdříve o tom nechtěl mluvit. Pak prozradil, že se mu do školy chodit nechce. Všechny zajímalo, jestli k tomu má nějaký konkrétní důvod. Michal tvrdil, že ne, že ho škola prostě nebaví. Nakonec jsme se dozvěděli, že Michala šikanuje někdo z vedlejší třídy. Všichni jsme se společně snažili najít řešení vzniklého problému. Cílem bylo vymyslet něco, co by Michalovi pomohlo zmírnit jeho strach, aby byl opět schopný trávit více času ve škole než za školou. Komunita přišla na nápad pozvat druhou třídu na naši komunitu, Michal by si tak mohl v bezpečném prostředí promluvit a zkusit vyřešit problém s klukem, který ho šikanuje. Byla jsem ráda, že třída se postavila za Michala a snažila se mu pomoci. S Michalovým souhlasem jsme plán uskutečnili. Vedlejší třída přijala pozvání a další komunita se konala spolu s pozvanou třídou a jejich učitelkami. Proběhla vášnivá diskuse, kluci si mezi sebou vyříkali, za podpory ostatních, několik nedorozumění. Chlapci z Michalovy třídy řekli šikanujícímu jedinci, že pokud Michala nenechá na pokoji, tak ho zmlátí, a tím to skončilo. Díky této epizodě si Michal zažil pocit přijetí od třídy.

3. 1. 5 Praktická ukázka komunity

Téma komunity bylo nevidomí spoluobčané. Na začátku každé komunity proběhlo „kolečko“, kde jsme si navzájem sdělili, jak jsme se od posledního setkání měli, co nás potěšilo nebo naopak zklamalo. Poté jsme přistoupili k praktické části, ve které proběhla připravená aktivita. Pro tuto komunitu jsme měli připravenou „hru“ s názvem jiný zážitek. Děti se rozdělily do dvojic. Jednomu z dvojice jsme zavázali oči, ten druhý svého „nevidomého“ kamaráda doprovázel. Pro děti jsme s kolegy připravily čtyři stanoviště, která každá dvojice postupně absolvovala. Na jednom stanovišti dostal jedinec se zavázanýma očima ochutnat na lžičce cukr. Na dalším mu byl podán plyšový medvídek. Na třetím na něj byl puštěn větrák. A na posledním stanovišti poslouchal hudbu ze sluchátek. Po této činnosti jsme si všichni sedli do kruhu

a povídali si o pocitech, které jednotliví aktéři zažívali. Ptaly jsme se s kolegyní, co prožívali ti, kteří měli zavázané oči, a co ti, kteří je vedli. Naším cílem bylo, aby děti poznaly jaké to je „nevidět“ a uměly se alespoň trochu vžít do nevidomých spoluobčanů. Snažily jsme se, aby pocítily, jaké to je spoléhat se na ostatní vjemy a více je zapojovat. Dále jsme chtěly vědět, jak spolupracovaly se svým průvodcem, jak ho vnímaly. Také nás zajímala druhá strana – průvodci. Obě jsme se ptaly i na jejich pocity a prožitky.

Děti se při této hře více poznaly, uvědomily si, jak se jim ve dvojici spolupracovalo, jestli se spoléhaly více samy na sebe nebo na svůj doprovod, jestli si navzájem věřily a co je k tomu vedlo. Děti, které doprovázely, dostaly zpětnou vazbu, jaké jejich chování pomáhalo a které naopak ztěžovalo „nevidomým“ cestu. Děti poznaly, že nevidomí lidé nemají lehký život a měly by jim pomáhat. Michal si vyzkoušel roli průvodce. Aktivitu nebral příliš vážně a ze všeho si dělal legraci. Svému „nevidomému“ spolužákovi cestu ještě více komplikoval. Při následující diskusi ho překvapily zpětné vazby od ostatních. Dozvěděl se, že cestu znepríjemňoval nejen svému partnerovi, ale i ostatním dvojicím. Po vyslechnutí si kritiky a nadávek, které jsme musely s kolegyní usměrňovat, Michal uznal, že jeho chování nebylo hezké, a omluvil se. Komunita omluvu přijala a mohli jsme pokračovat v připraveném programu.

Na závěr jsme zařadily odlehčující aktivitu „ostrov“, při které děti na hudbu tančily kolem papírů. Když hudba přestala hrát, každý si musel stoupnout na svůj papír – ostrov. Papíry jsme postupně odebíraly. Tuto činnost jsme s kolegyní zvolily, aby se děti odreagovaly a uvolnily se. Předchozí část pro ně byla emotivně náročná, proto potřebovaly nahromaděné napětí „vypustit“. Pak už jen následovalo závěrečné kolečko, kdy každý, kdo chtěl, zhodnotil proběhlou komunitu. Byla to hlavně zpětná vazba pro nás, které jsme komunitu vedly. Bylo pro nás důležité slyšet, co se dětem líbilo, a co naopak nelíbilo, abychom věděly, na čem máme zapracovat a co případně změnit. Chtěly jsme, aby se komunity stále vyvíjely a sledovaly potřeby dětí, aby neustrnuly a nestaly se stereotypní.

3. 1. 6 Spolupráce s učitelským sborem a vedením školy

S třídní učitelkou 7.A jsme s kolegyní měly jednou měsíčně schůzku, kde jsme hodnotily změny, progresy a poklesy, které ve třídě vznikly. Pokud se vyskytnul

aktuální problém, scházely jsme se častěji. Před každou komunitou nás paní učitelka informovala o zásadních událostech, které se za uplynulý týden staly. Na našich měsíčních schůzkách jsme vždy probíraly každého žáka zvlášť a podrobněji. S paní učitelkou se mi spolupracovalo velmi dobře. Byla otevřená novým pohledům, metodám a řešením. Snažila se svým žákům porozumět a komunity považovala za velký přínos. Zajímala se o dění ve třídě i mimo ni. Snažila se poznat také rodinné prostředí dětí a být v kontaktu s jejich rodiči. Děti ve třídě ji měly velice rády, věřily jí a mohly se o ni opřít. Byla pro ně autoritou. Naše názory, postřehy a návrhy brala vážně. Díky její otevřenosti a spolupráci pro mě bylo vedení této komunity snazší.

Práci s komunitou dětí nám trochu komplikovali někteří členové učitelského sboru. Ne všichni byli tak otevření a spolupracující jako třídní učitelka z Michalovy třídy. Většina učitelů se mi zdála unavená, bez energie, neměli již s dětmi trpělivost. Nesnažili se věci řešit. Měli zažitý stereotypní styl jednání. Podle mého názoru ve škole pracovali příliš dlouho. Práce s dětmi, které trpí poruchami chování, je náročná a vyčerpávající. Nedivím se, že učitelé neměli sílu řešit vzniklé problémy jinými způsoby, snažit se vidět děti z různých úhlů a přistupovat k nim odlišně. Zdálo se mi, že se k nim chovali a priori jako k uličníkům, zlodějům, „rváčům“ a dětem, které dělají pouze problémy. Učitelé si neuvědomovali, že to jak, se žáci chovají, má základ v jejich rodinách. Většina z nich žila v patologických a dysfunkčních rodinách. Nezažily přijímající prostředí, podporu, respekt a nepodmíněnou lásku. Napodobovaly patologické vzorce chování svých rodičů. Učitelé s nimi jednali stejným způsobem, na který byly děti zvyklé. Ani ve škole nemohly zažít změnu v přístupu ke své osobě. Několikrát se stalo, že někdo ze zmiňované třídy byl neprávem obviněn z něčeho, co neudělal. Někteří učitelé používali v kontaktu s dětmi hrubý a urážlivý slovník. Jednali s nimi bez jakéhokoliv respektu. Zastávám názor, že dětem opět ukazovali nesprávný vzorec chování. Považuji za normální reakci, že se k těmto učitelům žáci chovali bez úcty.

Michal nebyl oblíbený ani pedagogickým sborem. Učitelé ho neměli rádi a okázale mu to dávali najevo, neustále si na něj stěžovali, křičeli na něj a v mých očích ho i ponižovali. Sami nám říkali, že se těší, až zase bude hospitalizován v léčebně. Když se něco stalo, Michal byl prvním podezřelým. Na komunitách jsme se tématu nespravedlivého obvinění také věnovali. Děti toto jednání braly už za normální. Padaly názory, že bránit se stejně nemá cenu. Protože v minulosti již něco provedly, tak by jim nyní stejně nikdo nevěřil. Radši na sebe vzaly trest i za to, co neudělaly, aby se

nepříjemná situace příliš dlouho neprotahovala a učitelé jim “dali pokoj”. Michal se k tématu příliš nevyjadřoval. Říkal, že je mu to jedno, je na to zvyklý jak ze školy, tak z domova. Vždy za všechno může on. Zastával názor, že povídáním si o tom na komunitách se stejně nic nezmění a v ničem mu to nepomůže.

Ze strany paní ředitelky a výchovného poradce jsem cítila od začátku velkou podporu. Přispívalo to k postupnému respektu od většiny učitelek. Vedení uvítalo, že se dětem oživí jejich školní život. Těšili se na nové nápady, postřehy a strategie. Výchovný poradce se velmi zajímal o naši práci a pomáhal nám porozumět tamnímu prostředí. Myslím si, že pro vedení komunity to bylo velmi přínosné. Dostal se mi komplexnější náhled, získala jsem pohled na děti od dalšího člověka, který je znal v jiných situacích a ke kterému se odlišně vztahovaly. Výchovný poradce byl muž, který vedl sportovní aktivity. Bylo zajímavé slyšet názor od mužského elementu, který byl součástí jejich školního života. Také s ním jsme měly každý měsíc schůzku, kde jsme probírali celkově život ve škole, věnovali jsme se také jednotlivým problémům, které se přihodily. Pomáhalo mi to pochopit atmosféru ve škole. Naskytnul se mi i jiný pohled na učitelky, což mi pomohlo vidět je z jiného úhlu a více pochopit jejich chování a jednání.

3. 1. 7 Závěr

Michal měl stále občas „své výbuchy” neklidu a zlobení, které jsme mu s kolegyní tolerovaly, ale ukázaly jsme mu hranici, kam už ne. Snažily jsme se vytvořit jemu i ostatním dětem klidné prostředí, kde mohly zažít bezpodmínečné přijetí, důvěru a bezpečí. Zároveň jsme jim ukazovaly, co už je příliš. Tímto způsobem jsme jim daly určitou jistotu, která mnohým podle mého názoru v rodinách chybí. Myslím si, že každý potřebuje v životě určitou jistotu, jinak se z něj stane člověk, jemuž chybí odhad příslušné hranice. Mám pocit, že Michal od svého okolí často slyšel, že zlobí. MASÁKOVÁ (2008) tvrdí, že když se dítěti stále něco opakuje a stejnou zpětnou vazbu slyší od vícero lidí, nakonec tuto „nálepku” přijme a řekne si: „Když mi pořád všichni říkají, že zlobím, tak co bych nezlobil.” V naší práci jsme si jako jeden z cílů zvolily přistupovat k dětem jiným způsobem, než na jaký jsou zvyklé od svého okolí. Chtěly jsme, aby zažily to, čemu se v řecké filosofii říká THAUMAZEIN, což znamená údiv či úžas, a začaly sebe samé vnímat jinak. Podle MASÁKOVÉ (2008) lze pouze prostřednictvím zážitku změnit prožívání a chování dítěte.

Myslím si, že se nám kontraktu, který jsme s třídní učitelkou na začátku vytvořily, podařilo z větší části dostát. Děti ve třídě spolu začaly více komunikovat, začaly mezi sebou spolupracovat a pomáhat si, vznikl z nich v rámci možností kolektiv. Michal byl třídou přijat a stal se trochu klidnější. Nepodařilo se nám ovšem u dětí zmírnit agresivitu a řešení konfliktů bez použití fyzické síly. Myslím si, že tento fakt byl ovlivněn prostředím, ve kterém se děti pohybovaly. Nešlo najednou úplně změnit jejich chování a přístup. Svoji činnost v této komunitě považuji za úspěšnou. Nejdůležitější pro mě bylo, že jsem tam pro děti byla, sdílela jsem s nimi jejich prožitky, poslouchala je, přijímala jsem je, ukázala jim nové možnosti a díky tomu mohly zažít nové pocity. Michalově třídní učitelce jsem osvětlila jeho chování, vysvětlila jí, jak se na jeho případ dívám a co si o tom myslím. Přiblížila jsem, jak Michal reaguje na komunitách a jak se k němu vztahuji. Navrhla jsem jí, aby si také Michala více všímala, aby ho neignorovala, vyvolávala a zapojovala ho během vyučovacích hodin. Dále jsem se jí snažila přesvědčit, aby odstranila paraván mezi Michalem a zbytkem třídy. Paní učitelka, když viděla, že se Michalovo chování mění k lepšímu, s mými návrhy souhlasila. Našla k Michalovi cestičku a jejich vztah se zlepšil.

Myslím si, že by bylo důležité pracovat také s učitelským sborem a vedením školy. Navrhovala bych například interní supervizi, kde by učitelé mohli společně probrat vzniklé problémy, sdělit své názory a postřehy na danou situaci. Dostali by čas a prostor pro sebe. Někdo by se pro změnu věnoval také jim. Celé dny se starají o své žáky, je pro ně důležité slyšet zpětnou vazbu a cítit podporu. Domnívám se, že by pro všechny pedagogy bylo přínosné slyšet náš názor na děti. Dostalo by se jim jiného pohledu a možná by si uvědomili skutečnosti, které nevědomě přehlížejí. Učitelé potřebují ocenění své práce, protože z vlastní zkušenosti vím, že pracovat s dětmi s poruchami chování, které pocházejí z velmi problémového prostředí, není vůbec jednoduché. Tato práce vyžaduje velkou trpělivost, nasazení a spoustu energie. V tomto prostředí dochází k situacím, ve kterých člověku snadno „ulítnou“ nervy. Proto bychom neměli zapomínat na učitele a jejich práci a pečovat i o ně.

Také bych zařadila práci s rodiči. Podle mého názoru by byl kontakt s rodiči dětí velmi přínosný. Myslím si, že mnoho rodičů těchto žáků by potřebovalo profesionální pomoc. Michalovým adoptivním rodičům bych nastínila, jak na mě Michal na komunitách působí. Jeho adoptivní matce bych navrhla, aby Michalovi nezakazovala návštěvy u babičky a svojí kamarádky, jinak hrozí, že ho ztratí. Dále aby ho podporovala v činnostech, kterého ho baví a provozovala je spolu s ním. Doporučila

bych jí a jejímu manželovi psychologickou či psychoterapeutickou pomoc, protože se necítím na hlubší práci s nimi. Pro děti by podle mého názoru také byla přínosná individuální terapie. Kdybych komunitu vedla dnes, určitě bych spolupracovala s nízko prahovými zařízeními pro děti a mládež a ostatními institucemi, které pořádají volnočasové aktivity. Dětem bych tak nabídla další možnosti trávení volného času.

4 ZÁVĚR

Práce se zabývá výkonem, jeho pojetím a významem v současné společnosti. Ukazuje výkon z různých úhlů a perspektiv. Člověk se stal tvorem prestižním a ješitným, kterému záleží na tom, jak je sociálně hodnocen, a přímo hledá situace pro sebe pozitivního sociálního srovnání. Takový člověk chce zaujmout exhibicí a unikátním výkonem. Tato práce ukazuje rozdíl mezi původním výkonem autentického života a dnešním výkonem spotřební a obstarávající se společnosti. Stali jsme se dobrovolnými vězni ve svém vlastním vězení. Ztratili jsme odvahu riskovat. Žijeme ve strachu, a tak se zabezpečujeme a utíkáme. Utíkáme před smrtí, před nicotou, před sebou samými. Nedokážeme se odpoutat od minulosti a budoucnosti, tím ztrácíme možnost najít sami sebe v přítomných autentických, vznešených, bytostných prožitcích. Vzdáváme se příležitosti překročit svou hranici, poznat své skryté oblasti, podívat se na sebe z jiného úhlu.

V této práci jsou uvedeny cesty, po kterých se můžeme vydat, které nás osvobozují, na nichž poznáváme nové horizonty. Tyto cesty jsou plné utrpení, ale také radosti. Práce upozorňuje, že v životě nejde o výsledek, o cíl, ale právě o cesty samotné. Nejdůležitější cestou k autentickému životu a k sobě samému je péče o duši. Práce dále ukazuje důležitost mýtů, rituálů, tradic, slavností, sportu a tělesné činnosti v našem životě. Vysvětluje úlohu výkonu v nemoci a podtrhává významnost terapie a daseinsanalytického přístupu. Je v ní popsán hrozný omyl vztahu k sobě a druhým lidem jako k objektům, předmětům. Člověk není předmět, není stroj, má duši a o tu je potřeba pečovat.

4.1 Diskuse

Myslím si, že nejdůležitější je udělat si čas sám na sebe, věnovat se svým potřebám, pečovat nejen o své tělo, ale také o svou duši, například sportem, který ovšem budeme provozovat pro radost, pro pocit, který zažíváme při jeho vykonávání, ne pro svůj vysněný výsledek, ať už je to štíhlá postava či přehnaný výkon. Pečovat o duši

podle mého názoru mimo jiné znamená žít kulturně a učit se pracovat se samotou a s pocity, které přináší. Pomůže nám, když budeme vnímat maličkosti, radovat se z nich a prožívat přítomné okamžiky. Pro život je důležitá příroda a její zařazení do každodenního života. S tím souvisí také naučit se dělat věci „jen tak“, bez dalšího „užitečného a prospěšného“ záměru.

Domnívám se, že k tomu všemu nám pomáhá také terapie, jíž by se lidé neměli bránit a vnímat ji až jako poslední možnost pro „blázny“. V terapii máme čas a prostor jen pro sebe, tak proč si ho nedopřát. Upevňujeme si tam své psychické zdraví. Pokud se cítíme duševně, psychicky dobře, jsme také ve větší fyzické kondici.

5 SOUPIS BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

BOSS, M. *Nárys medicíny a psychologie (vybrané kapitoly) I.* Přel. Oldřich Čálek. Bratislava: ObNV Bratislava I. Predmanželská a manželská poradňa, 1985. 204 s.

ČÁLEK, O. *Daseinsanalýza. Pražská vysoká škola psychosociálních studií přednášky.* Praha, březen, 2004a

ČÁLEK, O. *Skupinová daseinsanalýza.* Praha, Triton, 2004b. 598 s. ISBN 80-7254-539-6.

DUROZOI, G., ROUSSEL, A. *Filozofický slovník.* Přel. Jan Binder, aj. Praha: EWA Edition, 1994, s. 38, 39, 51, 75, 82, 138, 166, 204, 205, 288, 294. ISBN 80-85764-07-5.

Encyklopedie tělesné kultury p-ž. Praha: Olympia, 1988, s. 73, 148, 233, 234, 235, 307, 311. ISBN 80-7096-046-9.

FELDMAN, R. *Understanding psychology.* 5th ed. McGraw-Hill Companies, 1999. 774 s. ISBN 0-07-289146-7.

FRANKL, V. *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor.* Přel. Josef Hermach. 2. opr. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 175 s. ISBN 80-7192-848-8.

HARTL, P. – HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* Praha: Portál, 2000, 2004, s. 558. ISBN 80-7178-303-X.

HARTL, P. *Stručný psychologický slovník.* Praha: Portál, 2004, s. 42, 160, 264, 270, 294. ISBN 80-7178-803-1.

HNÍZDIL, J. *Doping aneb zákulisí vrcholového sportu*. Praha: Grada Publishing, 2000. s. 7. ISBN 80-7169-776-1.

HOGENOVÁ, A. *Etika a sport*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. 120 s. ISBN 80-7184-499-3.

HOGENOVÁ, A. *Hermeneutika sportu*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. 95 s. ISBN 80-7184-744-5.

HOGENOVÁ, A. *ARETÉ základ olympijské filozofie*. Praha: Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 2001. 164 s. ISBN 80-246-0046-3.

HOGENOVÁ, A. *Péče o duši. Pražská vysoká škola psychosociálních studií přednášky*. Praha, duben – prosinec, 2004

HOGENOVÁ, A. *K filosofii výkonu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. 575 s. ISBN 80-86861-35-X.

HOGENOVÁ, A. *První aproximace k fenomenologické metodě*. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2006. 62 s. Studijní materiál pro distanční vzdělávání.

HOGENOVÁ, A. *Metody společenských věd. Pražská vysoká škola psychosociálních studií přednášky*. Praha, prosinec, 2007

CHRISTENSEN, K. *Philosophy and Choice*. Mountaintain View: Mayfield Publishing Company, 1999. 621 s. ISBN 1-55934-964-6.

KLIMEŠ, L. *Slovník cizích slov*. 5. přep. a dop. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1994, s. 188, 189, 439, 518, 725, 738, 753. ISBN 80-04-26059-4.

LIVINGSTON, G. *Příliš brzy starý, příliš pozdě moudrý: Třicet pravd, které je nutné znát*. Přel. Viktorie Košnarová. Praha: Pavel Dobrovský – BETA, 2006. 182 s. ISBN 80-7306-265-8.

LORENZ, K. *Osm smrtelných hříchů*. Přel. Petr Příhoda. Praha: Academia, 2000. 94 s. ISBN 80-200-0842-X.

MASÁKOVÁ, V. Sociálně psychologická práce s mládeží. *Pražská vysoká škola psychosociálních studií přednášky*. Praha, leden, 2008

NEKOLA, J. *Doping a sport*. Praha: Olympia, 2000. 129 s. ISBN 80-7033-137-2.

NIETZSCHE, F. *The gay science; with a prelude in rhymes and an appendix of songs*. Transl. Walter Arnold Kaufmann. New York: Vintage Books, 1974. 396 s. ISBN 0394719859 9780394719856.

NIETZSCHE, F. *Tak pravil Zarathustra*. Přel. Otokar Fischer. Olomouc: Votobia, 1995. 367 s. ISBN 80-85885-79-4.

NYDAHL, L. *Buddha a láska, cesta ke šťastnému partnerství*. Přel. Anna Francová a Jan Matuška. Brno: Bílý deštník, 2008. 223 s. ISBN 978-80-903821-2-1.

OLŠOVSKÝ, J. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. 2. rozš. vyd. Praha: Academia, 2005, s. 60. ISBN 80-200-1266-4.

PATOČKA, J. *Sókratés: Přednášky z antické filosofie*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 158 s. ISBN 80-04-24383-0.

PATOČKA, J. *Péče o duši I*. Praha: OIKOYMENH, 1996. 505s. ISBN 80-86005-24-0.

PATOČKA, J. *Péče o duši II*. Praha: OIKOYMENH, 1999. 398 s. ISBN 80-86005-91-7.

PEARSON, J. *Michel Foucault, Discourse and Truth: the Problematization of Parrhesia* /online/. c1999, last revision 2nd of August 2006
/cit. 2009-02-18/ <http://foucault.info/documents/parrhesia/>

PEARSON, J. *Michel Foucault, Parrhesia in the Tragedies of Euripides* /online/. c1999, last revision 2nd of August 2006 /cit. 2009-02-19/

<http://foucault.info/documents/parrhesia/foucault.DT2.parrhesiaEuripides.en.html>

PEARSON, J. *The Meaning of the Word "Parrhesia"* /online/. c.1999, last revision 2nd of August 2006 /cit. 2009-02-18/

<http://foucault.info/documents/parrhesia/foucault.DT1.wordParrhesia.en.html>

PEARSON, J. *The Meaning of the Word "Parrhesia"* /online/. c.2006, last revision 2nd of August 2006 /cit. 2009-02-18/

<http://foucault.info/documents/parrhesia/foucault.DT1.wordParrhesia.en.html>

POPKIN, R. *Filozofie pro každého*. Přel. Karel Berka, Jan Pištěk, Ivana Štěrková. Praha: Ivo Železný, 2005. 407 s. ISBN 80-237-3942-5.

Random House Webster's college dictionary. New York: Random House, Inc., 1991, s. 1270, 1294. ISBN 0-02-635934-0.

RŮŽIČKA, J. *Péče o duši v perspektivách psychoterapie*. Praha: Triton, 2003. 332 s. ISBN 80-7254-312-1.

RŮŽIČKA, J. *Psych@Som: Léčba dle principů „daseins“ – kazuistika*, č. 5, roč. II /online/ c.2004, poslední revize 17. 9. 2007 /cit. 2009-03-31/, s. 196 – 212. ISSN 1214-6102.

Dostupné z http://www.lirtaps.cz/psychosomatika/psychosom5_2004.pdf

RŮŽIČKA, J. *Psych@Som: Léčba dle principů „daseins“ – kazuistika – část druhá*, č. 6, roč. II /online/ c.2004, poslední revize 6. 12. 2005 /cit. 2009-03-31/, s. 253 – 279. ISSN 1214-6102.

Dostupné z http://www.lirtaps.cz/psychosomatika/psychosom6_2004.pdf

STAŠOVÁ, N. *Problematika vrcholového sportu v sociální práci*. Bakalářská práce. Praha. Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2006. 48 s. Vedoucí bakalářské práce: Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

ŠTURZOVÁ, J. Mýty a rituály. *Pražská vysoká škola psychosociálních studií přednášky*. Praha, leden, 2006

TAUŠ, K. – SKOTAL, O. *Ilustrovaný sportovní slovník příruční část věcná*. Brno: Průboj, 1944, s. 757.

Traditional Chinese fitness exercises. Bijing: New World Press, 1984. 135 s.

VOKURKA, M.; HUGO, J., aj. *Velký lékařský slovník*. 7.vyd. Praha: Maxdorf, 2007, s. 162, 991, 1029. ISBN 978-80-7345-130-1.

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Bytí /online/. c2008, poslední revize 16. 7. 2008 /cit. 2006-03-23/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Byt%C3%AD&oldid=2844561>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Filosofie /online/. c2009, poslední revize 9. 3. 2009 /cit. 2009-03-22/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Filosofie&oldid=3704324>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Jsoucnost /online/. c2009, poslední revize 19. 3. 2009 /cit. 2009-03-23/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Jsoucnost&oldid=3749734>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Logos /online/. c2009, poslední revize 16. 1. 2009 /cit. 2009-03-24/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Logos&oldid=3510822>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Objekt /online/. c2009, poslední revize 9. 3. 2009 /cit. 2009-03-23/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Objekt&oldid=3708216>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Subjekt /online/. c2007, poslední revize 6. 1. 2007 /cit. 2009-03-24/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Subjekt&oldid=1091571>

Wikipedie: Otevřená encyklopedie: Výkon /online/. c2009, poslední revize 1. 2. 2009 /cit. 2009-03-22/.

Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=V%C3%BDkon&oldid=3573069>

Wikipedia, The Free Encyclopedia: Parrhesia /online/. c2009, last revision 9th of February 2009 /cit. 2009-02-20/.

<http://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Parrhesia&oldid=269649974>

6 PŘÍLOHY

6.1 Kazuistika č. 2

PhDr. Jiří Růžička: Léčba dle principů „daseins“

Jako přílohu jsem zvolila kazuistiku PhDr. J. Růžičky, Ph.D., a PhDr. O. Čálka, CSc. Jejich práci obdivuji a nesmírně si jí vážím. Zde předkládanou ukázkou kazuistiky jsem si vybrala, protože podle mého názoru plně reprezentuje přístup ke klientovi, který popisují v teoretické části této práce. Kazuistika pojednává o klientce, která trpěla střevním onemocněním colitis ulcerosa do češtiny překládaný jako ulcerózní kolitida, což je zánět tlustého střeva a konečníku provázený tvorbou vředů. Kazuistiku jsem zkrátila a některé její části jsem upravila, z tohoto důvodu ji neuvádím celou jako citaci. Od pana PhDr. Růžičky, Ph.D. jsem dostala k jejímu použití svolení.

6.1.1 Slovo autora

RŮŽIČKA (2004, s. 196, 197, 198) na úvod této kazuistiky napsal: *„Tento text vznikl ve spolupráci s kolegou PhDr. O. Čálkem, CSc., který se mnou v druhé etapě léčby případ onemocnění ulcerální kolitidou vedl. K tomu neodmyslitelně patřily nesčetné diskuse a vzájemné dohlížení na léčebné vstupy, formulace pracovních hypotéz i podpora v době, kdy se zdá, že vlekoucí se práce a spolupráce nejde tak, jak by pacient potřeboval a jeho psychoterapeuti si přáli. K tomu se váže i společně sdílená radost z toho, když se nám povedlo zvítězit nad temnotami choroby a vnést do případu jasno. A nakonec dosáhnout stavu, který pacientka vnímá jako vysvobuzující uzdravení. Kazuistické zpracování obsahuje také některé obsahové i formulační podněty Dr. Čálka. Nejsou však v textu vyznačeny, protože studii jsem nakonec vypracoval já. Přesto však podíl pana kolegy na zpracování považuji za rovnocenný a jeho přínos pro léčbu i spolupráci nenahraditelný. A také oceňuji jeho nasazení, to, jak skloubil vědomosti a cit pro člověka i situaci, způsob, jakým kriticky i tvořivě přemýšlel, jak formuloval svá porozumění a jak s pacientkou během svých vstupů jednal. Odvedl výtečný kus*

terapeutické práce, která mi přinášela radost, potěšení a vzbuzovala můj obdiv a nadšení. Vážím si jeho diskrétních projevů přijetí, úcty a respektu k dotyčné ženě i účastných projevů soucitu, když trpěla bolestmi i obavami o svou budoucnost. Stejně mě dojímaly jeho opatrné připomínky a kritické poznámky k mé práci. Užíval jsem si jeho ohleduplného a pozorného zacházení. V průběhu spolupráce se objevilo několik krizových momentů. Týkaly se našich teoretických odlišností i terapeutického pojetí. Myslím, že jsme se mnohému naučili a na pár věcí bez hořkosti rezignovali.

Zvláštní poděkování zasluhuje pacientka. Nejenže souhlasila s publikací článku, ale k jejímu uzdravení nás přivedla především její spolupráce. Dovolila nám, abychom se k ní přiblížili na bezprostřední vzdálenost, a tato blízkost nám umožnila takovou účast na událostech, příhodách a přibězích jejího života, která usnadňovala efektivitu odborné práce. Pacientka byla rovněž aktivně praktikující křesťanka. Porozumění a podpora pro její orientaci, kterých se jí obzvláště v další části léčby dostávalo, hrály nepochybně svoji stabilizační roli; a otevřeně a svobodně projevovaná náboženská víra pak ovlivňovala její víru v ní samotnou, i ve společné léčebné úsilí. Několikrát jsme od kolegů, které jsme přizvali k supervizi, slyšeli, že bychom její náboženské zájmy měli analyzovat. Neudělali jsme to. Mám zato, že bez její prostě vyhlížející víry bychom nemoc zvládali mnohem obtížněji.

Rovněž jsme se pokusili k léčbě přizvat někoho z rodiny. V první etapě léčby k nám přišla její matka. Bylo to setkání, které v nás zanechalo řadu poznatků o souvislostech mezi nemocí a rodinném životě i silných emocí, které nás vybízely co nejdříve rodinu začlenit do léčby. Tomuto impulzu jsme odolali, protože jsme pochopili, že naše pacientka potřebuje takové podmínky, do kterých již nikdo z rodiny nebude mít přístup. Udělali jsme dobře. Svoje „místo na slunci“ i uzdravení si vybojovala sama ve svém vlastním nově vznikajícím životním prostoru.

Teprve během druhé etapy psychoterapie jsem si povšimnul jejího zvyku se lépe orientovat a dělat si v každodenních situacích jasno pomocí lehce karikovaných a komiksům se podobajících představ. Až na samém konci léčby se ukázalo, že mezi touto zvyklostí a úspěšností jednání existuje vztah. Jakmile se jí podařilo obtížnou, nesrozumitelnou nebo nebezpečnou situaci dostat do obrazivé a heslovité formy, začala své potíže mnohem lépe zvládat. Až po léčbě jsem si uvědomil, že podobně, i když mnohem toporněji a mechanicky fungovaly naše grafy souvislostí symptomů, zátěže a postupných úkolů, které jí byly ukládány nebo které později již sama objevovala, formulovala a také plnila. Kdyby byly vypracovávány méně abstraktně, dějově

konkrétněji, kdyby obsahovaly více výpravnosti a metonymie, byli bychom s jejich pomocí pravděpodobně s to mnohem lépe a rychleji najít potřebné souvislosti, životněji je uchopit a v léčbě využít.“

6. 1. 2 Uvedení do případu

Slečna V. N. se do péče dostala s diagnózou colitis ulcerosa. Trpěla jí již osm let a po celou dobu se léčila tradičním medicínským způsobem, medikací, přísnou dietou a klidem na lůžku. V době začátku psychoterapie byla stará 26 let, pobírala již několik roků plný invalidní důchod. Bydlela u svých rodičů. Většinu dne trávila odpočinkem na lůžku. Příliš nevycházela z bytu, po kterém se pohybovala oblečená v županu a noční košili. Když se cítila lépe, vyšla ven, ale po krátké době se vrátila nazpět domů. Za tyto výlety platila prudkým zhoršením zdravotního stavu. Čas od času se také pokusila o „normální“ život. „Porušila“ přísnou dietu nebo si zašla do divadla či na koncert. Vždy následovala dekompenzace. V lepším případě ji to uvrhlo zpět na lůžko, protože se v její stolici objevila krev. Často se však její příznaky zhoršily natolik, že musela být hospitalizována. V nemocnici dostala transfúzi a kromě preparátů nezbytných ke stabilizaci fyziologického stavu také zvýšenou dávku kortikoidů.

Kdykoliv se pokusila o samostatný krok, okolí hodnotilo její chování negativně, vytýkalo jí, že překročila „patientskou hranici“, a proto se její stav zhoršil. Nakonec dospěla do stadia, kdy v „patientském stavu“ (a také tomu odpovídajícímu oblečení a celkovém uspořádání bytu) byla prakticky nepřetržitě. Zcela se soustředila na své „střevo“ a neustále pozorovala jeho projevy. Přes masivní medikaci a přísnou dietu se objevovaly krvavé průjmy i několikrát za den. To jí téměř zcela znemožňovalo vycházet a vyvíjet jakékoliv aktivity mimo domov. Postupně se však omezovaly i její činnosti domácí. Její životní rádius určovala dosažitelnost hygienického zařízení. Přestala vycházet z bytu a tím ztrácela kontakty s okolím.

Jedinými lidmi, se kterými se pacientka stýkala, byla její rodina, která ji udržovala v mnohostranné závislosti. Rodiče a její jediný sourozenec - bratr, zcela určovali, co má dělat, jak se má chovat, s kým si má či nemá telefonovat. Mluvili jí do čety a do zájmů, které byly ubohým pozůstatkem jejího původního spektra činností. Rodina se k ní chovala jako k nesvéprávné osobě. Její tělesná i duševní kondice a aktivita odpovídaly způsobu života mnohem staršího, chronicky nemocného člověka. Rodiče kromě nezbytných pracovních a jiných povinností rovněž zůstávali doma. Celý

byť se podobal zařízení s trvalou péčí o nemocné. Tyto stavy však zcela nepřevážily, protože se na doporučení ošetřujícího internisty ocitla ve stacionární psychoterapeutické péči.

6. 1. 3 První psychoterapeutický pobyt

Slečna V. N. byla bledá, slunečními paprsky nedotčená mladá žena. Chodila pomalu, jako by jí činila potíže i zcela obyčejná chůze. Dýchala úsporně, celý její projev byl zpomalený a neodpovídal věku mladého děvčete. Trpěla evidentní nadváhou a dlouhodobým nedostatkem pohybu. Ve skupině denního stacionáře velmi záhy ožila. Projevovala se jako mírná, družná, do krajnosti nekonfliktní osoba. Ve skupině se zapojovala s chutí a radostí do všeho, co se bezprostředně netýkalo některých jejích tabuizovaných témat – rodičů, sexu a její náboženské orientace. V jiných případech hovořila až s dětskou naivitou a dychtivou bezprostředností. Rozhodla se také změnit jídelníček, a to navzdory „varování“ rodičů a jedné členky skupiny, jež v patientské komunitě rychle zaujala roli její matky.

Její pobyt ve skupině zaznamenal několik výrazných momentů. Prvním bylo její překvapení z toho, že jí lidé ve skupině přijali a že se stala jednou z ústředních skupinových osobností. Jedno z významných témat v pacientčině životě představovalo setkání s vírou. V prvním ročníku vysoké školy se seznámila během hospitalizace na gynekologickém oddělení s mladou ženou, která ji uvedla do studia Bible způsobem, jenž pacientku velmi zaujal. To pro ni mělo tak velký význam, že opustila svou původní církevní obec a plně se zapojila do jiné církve.

6. 1. 3. 1 Důležité aspekty léčby

Důležitým momentem se stala návštěva její matky na skupině pro hosty. Již záhy bylo lidem ve skupině jasné, že velký podíl na nemohoucnosti pacientčina života má její matka. Rázná, bodrá, energická paní nenechávala nikoho na pochybách o tom, že bez jejího názoru, vlivu a příkazu se v rodině nerozhodne prakticky o ničem. Matka pacientky přesně věděla, jak je její dcera nemocná, sama ordinovala stravu, její dávkování a čas, kontrolovala, zda dcera stoluje, také hlídala její stolici. Každá známka krve v exkrementech nebo na prádle byla znamením rodinného poplachu vedoucího k vyhlášení stavu životního ohrožení. V těchto momentech matka rozhodla o zpřísnění

dietních podmínek, pacientka byla nucena ležet a dále omezovat veškeré své aktivity. Byl přivolán lékař nebo její matka alespoň kontaktovala telefonicky. Posléze se ukázalo, že matka nejen „vede“ lékaře, ale sama o své vůli mění některé podmínky léčby, které naordinoval. Tlak rodiny, bez ohledu na reálné dceřino onemocnění, nasvědčoval zvýšené potřebě uchovat domov na úkor uzdravení mladé ženy.

Pacientka s matčinou aktivitou však souhlasila a považovala ji za projev skutečného zájmu a adekvátní péče. Ovšem prožívala ji, jak sama musela teprve zjistit během terapie, jako značně omezující, úmorný a nepohodlný vliv, který jí také „lezl pěkně na nervy“. To si však před rodiči nedovolila vyslovit, neboť když se o to jednou pokusila, sesypala se jí na hlavu taková lavina výčitek a obvinění, že si již po druhé netroufla ani zaprotестovat. Terapeuti zkoumali, zda má pacientka nějakého spojence, člověka v rodině, který by její izolaci rozuměl a pomáhal jí z ní - byť třeba jen částečně - ven. V první řadě je zajímal otec. Ten se však neprojevoval jako matčin protipól, ani nevystupoval jako ten, kdo s dcerou cítí, je na její straně nebo s ní alespoň tiše sympatizuje. Ukázal se jako aktivní komplement matky a jejího jednání, názorů i přesvědčení. Bratr se pokud možno jednání o sestřině nemoci vyhýbal nebo se také přidal ke „správným“ názorům obou rodičů. Bylo jasné, že dívka je vydána rodině natolik, že její vlastní prožitky, názory a osobní přístup k nemoci a její léčbě nemají žádný prostor ke svobodnému vyjádření.

Pacientka se stala pasivním „otrokem“ životního řádu i rytmu ostatních lidí a do svého vlastního života prakticky neměla možnost mluvit. Ovládání jejího života jinými natolik vytlačilo její svobodné rozhodování, že ji opouštěla vůle cokoliv nejen rozhodovat, ale dokonce i vůbec něco chtít. V důsledku toho již svůj život přestávala intenzivně a zřetelně prožívat. Život se jí natolik vzdaloval, že měla pocit, že se všechno, i její tělesné pocity, začíná odehrávat někde mimo ni. Během několika týdnů stacionární psychoterapeutické léčby formou skupinové terapie se stav pacientky V. N. začal zlepšovat. V průběhu dalšího ubíhajícího času se upravila nejen její tělesná kondice, ale také její vizáž. Shodila několik kilogramů nadváhy, narovнала se, oblékala se ráda do pestrých dívčích šatů. Přestala nosit tepláky a koupila si nové džínsy. Také se postupně měnily její stravovací návyky, troufala si, i když se strachem, jíst běžnou stravu.

Náhled ostatních členů skupiny pomohl pacientce „otevřít“ oči. Uviděla sama sebe v situaci, které se zhrozila. Spatřila nesmělou, neprobuzenou a přitom předčasně zestárlou osobu ženského pohlaví, která žila takřka vězeňským způsobem života. Bylo

to pro ni bolestné, ale nezbytné poznání, které jí díky zdravé části její osoby pomohlo tento obraz začít měnit. Například nešla rovnou ze stacionáře domů, ale zašla s lidmi do kavárny. Navázala kontakty a rozvíjela je. Dovolila si sníst do nedávné doby zapovězenou stravu, často a ráda se smála. Ubrala si po dohodě se svým internistou kortikoidy, rovněž léky na spaní a zcela jí vysadili antidepresiva.

Přesto, že se pacientce krvavé průjmy vracely, terapeuti se ji snažili povzbuzovat, aby se touto skutečností nenechala odradit a zkoušela svůj jídelníček rozšiřovat a zvykat si na normální stravu. Přesvědčila se, že její průjmy nejsou závislé pouze na stravě, ale mnohem významněji na tom, jaký život vede. Zjistila, že záleží na tom, zda žije samostatně a nezávisle nebo zda je její život přímo či nepřímo určovaný a řízený pokyny, přáními, požadavky, hodnotami a zvyklostmi rodiny. Tento dominantní, avšak z časových důvodů v denním stacionáři nepropracovaný poznatek ji doprovázel na cestě do života po ukončení stacionáře. Bylo jí doporučeno, aby v léčbě pokračovala docházkovou formou skupinového sezení jedenkrát za týden.

Po ukončení stacionáře se cítila skvěle. Rozhodla se v psychoterapii nepokračovat. Našla si práci, pěstovala společenské styky a oddávala se kulturnímu životu. Bohužel přecenila své schopnosti a podcenila sílu rodinných vlivů. Zapůsobil na ni zvyk a jistý sklon k pasivnímu podvolování se a pohodlnosti. Její potíže se pozvolna, plíživě a nezadržitelně vracely. Její stav se dostal do horšího stádia, než tomu bylo před nástupem do stacionáře.

6. 1. 4 Druhá léčebná fáze

Po několika letech živoření pacientka zavolala do stacionáře a vyžádala si konzultaci. Důvodem byl nejen její žalostný zdravotní stav, ale i dřívější léčebné výsledky v terapeutické skupině. Pobídka přišla také od ošetřujícího lékaře, byl to „poslední pokus“, na nějž vsadila. Diagnóza zněla prakticky shodně jako minule, pouze přibyl EBV, virus, který postihuje játra a projevuje se zvýšenou únavností a „únavový syndrom“. I tentokrát pacientka V. N. nastoupila napřed do psychoterapeutického programu denního stacionáře. Terapeuti cítili potřebu ji energicky a razantně vytrhnout z dosavadního životního stereotypu. Měli za cíl ovlivnit od samého počátku způsob jejího života s jeho hodnotami, rytmem i vztahovými modalitami. Zapojili ji do celodenního programu, ačkoliv deklarovali možnost jistých úlev či výjimek, byli odhodláni k nim sáhnout až v krajním případě. Jejich záměrem bylo pacientce ukázat,

že má i při svém současném stavu mnohem více sil a rezerv, než si připouští. Chtěli nejen zabránit přenesení jejího domácího klimatu a návyků do stacionáře, ale zároveň jí i nabídnout příležitost k rychlému přeučení, k čemuž plánovali využít její vysoké motivace. Jejich odhad byl správný a záměr se zdařil.

Pacientka rychle a dychtivě přijímala nové podněty a nová přátelství. Učila se uzpůsobit svůj život jinému rytmu a horlivě se zabývala novými, dosud neosvojenými hodnotami, které ještě před časem považovala za irelevantní nebo nepřijatelné. Učila se například utrácet peníze nejen za užitečné, ale také za příjemné a jí milé věci. Našla zalíbení v jídle s přáteli v restauraci, navštívila několik koncertů a nebyla to jen vážná hudba. Na konci pobytu ji spolupacienti vyprovodili těmito slovy: *„Přestaň se zabývat svojí chorobou, nečekej, až se úplně uzdravíš, a i přes zdravotní potíže se dej na cestu normálního života. Je třeba odejít z nevhodného rodinného prostředí. Tato varianta je náročnější, vyžaduje více rozhodnosti a odhodlání...“* (cit. dle RŮŽIČKY, 2004, s. 204). Záhy po dokončení denního stacionáře nastoupila V. N. do docházkové skupiny, prováděné formou sezení jedenkrát týdně.

6. 1. 4. 1 Daseinsanalalytická psychoterapie

Tato kazuistika také ukazuje, jaký druh porozumění vedl terapeuty ke konkrétním krokům, které zlepšily pacientčin zdravotní stav a které vedly k důležitým změnám v jejím životě. Upozorňuje také na hlubší smysl nemoci a zdraví. *„Již na začátku celého případu jsme se snažili porozumět smyslu psychosomatického onemocnění pacientky V. N. Položili jsme si několik otázek: „Existují nějaké souvislosti mezi událostmi jejího života a krvavými průjmy?“ „Souvisí chronické vředové onemocnění tlustého střeva s petrifikací jejího životního stylu?“ „Co zamlčovaného promlouvá prostřednictvím tohoto onemocnění?“ „Proč se to vyjadřuje právě v této lokalizaci?“* (RŮŽIČKA, 2004, s. 205). V tomto případě bych se ještě zabývala otázkami: *„Jaký je smysl onemocnění u pacientky?“ „Na základě čeho je toto onemocnění srozumitelné?“* K odpovědím terapeuti mimo jiné potřebovali vědět, co se v životě pacientky i s ní samotnou v době jejího onemocnění dělo.

V první řadě byla nápadná „vydanost“ pacientky. Byla „vydána na pospas“ svému „střevu“. Více méně se ocitla v jeho moci, ono určovalo její způsob života a tvořilo jeho hlavní náplň. Vše ostatní šlo stranou, ustoupilo do pozadí a stávalo se bezvýznamným. „Střevo“ omezovalo pacientky svobodu, její rozhodování, svým

způsobem rozhodovalo za ni. „Střevo“ přestalo být harmonickou součástí celku a vyčlenilo se, ujalo se vlády. Vše se mu podřídilo. Pacientka o něm také tak mluvila, dostávalo se mu takřka personifikace. Celá situace se stala pro pacientku velmi nedůstojnou. Útočila na její sebeúctu.

Dalšími aspekty ladění pacientky byl strach, nejistota a úzkost. Úzkost a strach zrychlují činnost kardiovaskulárního systému a zároveň také ovlivňují činnost tlustého střeva. Nedochozí k resorpci vody, obsah střeva se nezahušťuje a trvá překotné vyprazdňování. Svého strachu se pacientka zbavovala zevnitř, zbavovala se svého „objemu“ vyprázdňováním střevního obsahu. Tento proces vyrovnávání se s nepříjemnými pocity poukazoval na slabost, bezbrannost a podřízenost pacientky. To bylo také důvodem, proč se měnila sebejistota a sebeúcta. Souhlasím s RŮŽIČKOU (2004), že deformované a odcizené vedení existence se neprojevuje pouze v jedné tělesné oblasti, tělesné zóně, ale postihuje i oblasti (zóny) jiné. U pacientky V. N. se například strach tělesnil v oblasti gastrointestinální v podobě průjmů, vředu a hemeroidů, v oblasti kardiovaskulární poruchami srdečního rytmu. V kosterně svalovém aparátu měla díky stálým napětím krčních svalů potíže s krční páteří. Důsledkem dlouhodobě sníženého pohybu jí ochablo příčně pruhované svalstvo v ostatních částech těla. V zóně pohlavní pak docházelo k zánětům a vymizení menstruačního cyklu.

K dalšímu porozumění, proč bylo postiženo právě tlusté střevo, došli terapeuti tak, že to, čemu se pacientka tolik bránila, aby vyšlo najevo, zůstávalo od své tematizace, formulace a vyslovení velmi daleko. K tlustému střevu totiž patří, že jeho činnost probíhá ve skrytosti ve vzdálené části trávicí trubice. Na druhé straně však má tlusté střevo základní a vitální roli, jejíž plnění více méně určuje to, co z člověka na konci trávicího procesu vychází. RŮŽIČKA (2004) dále vysvětluje, jak průjmový charakter poruchy nasvědčoval tomu, že v daném případě docházelo k selhání separační funkce tlustého střeva. To poukazovalo k určitému celkovému naladění dané konkrétní existence. Toto naladění bylo charakteristické tím, že při něm jeho nositelka nestačila na to, aby spontánně (a samozřejmě nevědomky) „rozhodovala“ o tom, co měla vstřebat a co odmítnout a eliminovat. Její životní nastavení v době intenzivnějších somatických projevů bylo rovněž chaotické.

V životě mladé ženy hrál důležitou úlohu ještě další motiv, totiž motiv nesvobodné zaměřenosti na výkon. Tělesná oblast tohoto naladění, tlusté střevo byla jako celá slečna V. N. v obecném a trvalém křečovitém napětí, avšak bez dostatečné

výkonnosti. Jeho vzrušené, ale neefektivní fungování neponechávalo dostatek času pro účinné a rytmicky vyvážené plnění jeho úkolů. RŮŽIČKA (2004) dodává, že to odpovídalo další nedílné charakteristice naznačeného existenciálního rozpoložení. Takto nastavený člověk je jakoby stále pohotový k výkonu a toto napětí u něj nikdy nepovolí. Člověk pak nemá spočinutí - ani ve chvíli odpočinku. I volný čas, má-li vůbec nějaký, musí být využitým časem. Přitom však člověk nedělá to potřebné a nutné, co je pro vykonání úkolu a dosažení cíle nezbytné. Nakonec sice nedělá nic, ale přitom ani nerelaxuje, ani jinak neodpočívá. Pro psychosomatické onemocnění je klíčové, že patologní naladění postiženého člověka bývá dlouhodobé a trvalé. Závěr, že toto nastavení u V. N. nemělo ráz pouze přechodného a situačního přístupu, vyplynul z poznatku, že její psychosomatické obtíže neodstranil ani maximálně šetrný režim, který ji chránil před takřka veškerou námahou i činností vůbec. Nesvobodné zaměření na výkon u ní nepříznivě působilo i při nečinnosti. Také svou nečinnost domněle v zájmu svého uzdravení přeháněla do krajnosti. I své uzdravování chápala jako požadovaný a očekávaný výkon. I během nemoci se v jejím existenciálním ladění, ve způsobu životního zaměření stávala léčba úkolem, který měla splnit na výtečnou.

Slečna V. N. se nejen bála svých rodičů, ale přímo se děsila situací, které jí rodiče sugestivním způsobem opakovaně po dlouhou dobu předkládali jako smrtelně nebezpečné. Jednalo se o její hypotetickou neposlušnost vůči rodičovským varováním, která by mohla navodit ztrátu rodičovské přízně, péče, lásky a nakonec by znamenala z jejich strany její úplné zavržení. Varování se týkala různých oblastí, zejména v pubertě působila ve sféře vztahů k chlapcům a pohlavnosti vůbec. Pacientka se pokusila alespoň částečně ubránit rodičovskému diktátu pozoruhodným způsobem. Opustila náboženství svých rodičů a přestoupila do jiné církve. Její vzpoura byla ovšem podmíněna strachem a pocitem viny, vybrala si proto společenství, které bylo přísnější, autoritativnější a formálnější nežli původní církev. V ní se sice cítila být chráněna před rodiči, minulému způsobu svého vztahu s nimi však neunikla, naopak mu byla ještě více vydána. Střídání období strachu a vzpoury doprovázely průjmy a zácpy.

„Střevo“ sice pacientku ze života vyřazovalo, ale na druhé straně ji zbavovalo mnoha starostí. Více-méně za ni rozhodovalo, zároveň ji chránilo před mnoha nároky ze strany okolí i před „hříchy“, které by jako zdravá mohla spáchat. „Střevo“ také ospravedlňovalo fakt, že se V. N. dlouho nemohla osamostatnit od rodičů. Znemožňovalo jí cokoliv podnikat v oblasti partnerství a podobně. Byla životem

zastařena, a tak jí tento stav věcí určitým zvráceným způsobem vyhovoval. Zdraví se pro ni stalo na dlouhou dobu mnohem namáhavější a riskantnější než nemoc.

6. 1. 4. 2 Klíčové momenty v léčbě

Na počátku psychoterapie v ambulantní odpolední skupině mohla V. N. mluvit jen o své rodině. Mluvila o rodičích, o svém ženatém bratrovi a své švagrové (která mimochodem trpěla obdobnými chronickými střevními potížemi jako pacientka, ale přesto s nimi žila normálně). To, co uváděla o svých vztazích s nimi, vypadalo podobně nenápadně, jako při pobytu ve stacionáři. Zdánlivé drobnosti a některé detaily, které ona sama považovala za „normální“, a bezvýznamná fakta velmi často uváděly ostatní členy skupiny v úžas. Například sdělení, že každý den matka kontroluje, zdali se řádně umyla, ona sama považovala za samozřejmé, ostatní nemohli pochopit, že si to nechá líbit.

Přestože vycházelo najevo, že rodina jí přidělila roli závislé a téměř nesvéprávné osoby, mluvila o rodičích tak, jako by byli na skupině fyzicky přítomni a mohli ji slyšet a nejen kontrolovat, ale i trestat. Měla za to, že o nich nesmí říci nic, co by se jim nelíbilo nebo se jich jakkoliv mohlo dotknout. Nemohla si tedy ani postěžovat, ani mít své tajemství, především však svůj vlastní intimní prostor. Chtěli jí „vidět do žaludku“ a ona sama se tomuto požadavku nejen podrobovala, ale považovala jej za „normální“. Z jejího povídání vyplývalo, že o ni mají enormní starost. Velmi ji kontrolovali a usilovali o to, aby se uzdravila.

Pacientka byla s rodiči v konfliktu, který se týkal jejího náboženského zaměření. Neschvalovali jej a dokonce jí toto rozhodnutí vyčítali a zastrařovali ji, že pokud se ho nevzdá, tak se neuzdraví. Trvala na svém, ačkoliv jinak prakticky o všech jejích záležitostech rozhodovali rodiče. Pokud se jedná o bratra, choval se k ní povýšeně a podceňoval ji. Švagrová ji pokládala za hypochondra a byla k ní odmítavá. Dusivá a takřka paralyzující péče probíhala ze strany otce. Byl to až despoticky manipulativní vztah, který byl míněn naprosto láskyplně. Matka i otec se povahově i jednáním vzájemně natolik doplňovali, že oba tvořili takřka nepřekonatelnou a neprostupnou stěnu, vůči níž byla dotyčná prakticky bezmocná. Na druhou stranu ji však rodiče obletovali a plnili takřka všechna její přání, pokud je ovšem měla jako nemocná. Sexuální témata se v rodině tabuizovala a rodiče se jim pečlivě vyhýbali.

V takto laděném rodinném prostředí se utvářely vztahové možnosti V. N. Tyto okolnosti prakticky nepřipustily, aby si opravdu osvojila svobodnou možnost se rozvíjet

v dospívající ženu. Nedovolily jí navázat jiné vztahy než existující mezi spolužáky. Pacientka neměla svoji zábavu, ani svou intimní milostnou sféru, do níž by již rodiče nemohli zasahovat nebo ji dokonce určovat a řídit. Také se nenaučila brát se za sebe a své věci. Možnost projevit vlastní svobodnou vůli, rozhodovat o sobě, hájit se, prosazovat sebe se zde nemohla otevřít a rozvinout. Jinými slovy V. N. měla velmi zúženou možnost být sama sebou, nestála na vlastních nohou.

6. 1. 4. 3 Motivační souvislosti

Jak již bylo zmíněno, pacientka žila uzavřena v „poutech“ vzájemných rodinných závislostí, které byly natolik pevné, že se z nich za celý svůj dosavadní život nedokázala vyvázat. K tomu, aby do tohoto uzavřeného celku získala další potřebnou míru vhledu a aby se jí otevřela možnost z něho vystoupit, bylo podle názoru RŮŽIČKY (2004) zapotřebí vnějšího činitele. Ten by ji motivoval nejen k odlišnému pohledu, ale také jí umožnil najít cestu k vlastnímu uplatnění a pro ni morálně přijatelnému způsobu osvobození. Tímto významným činitelem se stala psychotherapeutická skupina, které byla slečna V. N. členkou. Postupně si osvojovala důvěrné ladění skupinového rozhovoru a byla pro něj v základě otevřena.

Jedním z prvních témat, s nímž aktivně vystoupila, bylo sdělení, že se její střevní obtíže zhoršují, pokud má nějaký problém. Neměla nikoho, s kým by o tom mohla mluvit jinak, než bylo obvyklé u nich doma. Zbylé přítelkyně tím nechtěla zatěžovat, aby je neodpudiva. Mezi spoluvěřícími se styděla a obávala se možného morálního odsudku nebo napomínání. V rámci této otevřenosti přišla i s tématem své náboženské víry. Skupina si vysloužila její důvěru, diskutovala velmi tolerantně a nesnažila se její přesvědčení změnit nebo znehodnocovat. V. N. cítila, že ji skupina akceptuje a respektuje, dostávalo se jí podpory a povzbuzení. Pacientka na jedné skupině přišla s názorem, že je přecitlivělá a labilní. Chtěla vědět, co má dělat, aby se to změnilo. *„Z obsáhlého skupinového rozhovoru vyplynulo, že se její potíže změní, když se bude brát za sebe a své věci a především, když si osvojí nové a mnohem širší vědomí vlastních práv“* (RŮŽIČKA, 2004, s. 256).

Mezi vážná témata, která pacientka v průběhu skupinové psychoterapie probírala, patřily její psychosomatické příznaky a jejich souvislosti, vztahy s rodiči, zaměření na výkon, partnerské vztahy, sebeobhájení a sebeprosazení. Dalším tématem se stávaly i vztahy se skupinou, s jejími jednotlivými členy a členkami.

Psychoterapeutické společenství bylo jediným místem, kde se V. N. odvažovala pokročit dále a osvojit si nové vztahové možnosti. Ve skupině nacházela dostatek svobody k tomu, aby se pustila do střetnutí s odlišnými názory, zároveň od druhých cítila podporu a přání toho, co je pro ni dobré. Také měla jistotu, že v případě neúnosného napětí či nátlaku zasáhnou psychoterapeuti a vyváží situaci. Poprvé v životě zakusila, že se nemusí podřizovat většinovému, v tomto případě skupinovému, mínění.

6. 1. 4. 4 Intimita a „být osobou“

Významné téma představoval fenomén intimity. Pacientka vnímala svou intimitu vždy velmi nejistě a nejasně. Chovala se rozpačitě, jakoby stále bojácně a opatrně. I v běžných situacích se cítila nesvá, v rozpacích nebo jí bylo trapně. Občas se jí zdály trapné nebo úzkostné sny. Jeden z těchto snů byl následující: *„Pacientka je asi tak šestnáctiletá. Má první menstruaci. Je jí trapně. Hledá drogerii, aby si koupila menstruační vložky, ale žádná není nablízku. Když pak nakonec jednu najde, ta je plná lidí a ona se stydí, takže si nic nekupuje. Úzkostně se vyhýbá pohledům a hovoru s lidmi, aby na ní nic nepoznali. Je blízko mdlobám, ale pocit trapnosti je natolik silný, že ji udržuje v bdělém stavu.“* Jiný sen: *„Pacientka sedí na společném záchodě pavlačového domu. Záchod nemá dveře. Když už se zdá, že bude moci potřebu vykonat, někdo přichází, takže je vyrušena, a proto „jakoby nic“ odchází.“* V dalším snu *„je pacientka doma, ale její pokoj má ve stěně otvor, kterým je možné nahlížet okoloidoucím dovnitř. Cítí se bezmocná a sama.“* (RŮŽIČKA, 2004, s. 266). Tyto sny podle RŮŽIČKY (2004) svědčily o tom, jak výrazně pacientce do její intimity zasahovali druzí lidé a jak málo byla schopná si ji bránit, chránit a budovat. Podobných snů byla řada a postupně se rozkrývala nejen samotná problematika, ale i pozvolná náprava, kterou si v terapii i v životě zjednávala. *Když pak měla sen o tom, že „do její pracovny v polední přestávce bez zaklepání vstoupila jakási žena, která se velmi neomaleně dožadovala pacientčiny služby, a ona ji vykázala z místnosti,“ bylo jasné, že se její vědomí intimity spolu s právy na jejich ochranu výrazně proměnilo“* (RŮŽIČKA, 2004, s. 266).

Důležitou a související linií psychoterapeutického procesu bylo téma partnerského vztahu. Již v počátečním stádiu léčby se pacientka rozpomněla, že její masivní obtíže se střevem nastaly v období, kdy o ni projevil zájem „potenciální partner“, který ji rovněž přitahoval. V tomto období se chovala velmi nedospěle

a zmateně. Cítila rozpor mezi nároky situace a svou připraveností na ni. Mladý muž její chování pojal jako odmítnutí a přerušil s ní kontakt. Terapeuti se domnívali, že tento zdánlivě epizodický vztah závažně urychlil rozvoj psychosomatického onemocnění. „*To, že selhala před nároky této existenciální oblasti, ji natolik „rozladilo“ (rozladěnost zde neznamená onu běžnou změnu nálady, ale jedná se o existenciální, tedy celkovou disharmonii existence), že se jen tím více projevila její nesvoboda a bezmocná nepřipravenost vůči požadavkům běžného života*“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 267). Srozumitelným se tak pro terapeuty stal její první psychosomatický příznak, gynekologické potíže a následná ztráta menstruace.

Krvácející vřed v tlustém střevě pokládali za další rozpoznané bolavé místo, které stále pacientce připomínalo její osudové selhání a ukazovalo jí, jak málo je připravená žít samostatný život. Šlo o trvalé zranění, ránu, která se nehojila. RŮŽIČKA (2004) krvácející vřed považoval za tělesnou promluvu a výraz dlouhodobě nedostačujícího „bytí sebou“. Tkáňový defekt pro něj byl tělesným vyjádřením nejen rezignace na ženství, které se jí vzdalovalo, ale také znamenal ztělesnění „existenciálního prolapsu“. Pacientka ztrácela vlastní vůli, schopnost vést a ovládat svůj život. Sama o sobě a o svých věcech již nedokázala rozhodovat, stala se jen nemocnou osobou. Ochablá a postupně degenerující činnost pacientčina trávení byla dílčím, ale také názorným obrazem jejího životního stylu. Stejně se vyvíjelo její ženské dospívání a menstruace. Teprve postupně se začala otevírat svému ženství, což bylo patrné i na jejím vzhledu a oblékání. Pacientka změnila svůj vztah k vlastnímu tělu. Jmenovitě k sexualitě, kterou dříve považovala za svou nevlastní oblast. Pak se jí vrátila menstruace a opět se rozvíjelo její ženské zrání.

6. 1. 4. 5 Spolubytí a fenomén „myství“

Jak bylo již naznačeno, problémy se „střevem“ neoddělitelně souvisely s tím, co si pacientka prožila a osvojila ve své rodině, ve vztazích se svými rodiči. Do nástupu psychoterapie se nepokusila o vzpouru a osamostatnění, které běžně proběhnou v pubertě a rané adolescenci. K tomu, aby se chopila svého práva postavit se autoritě rodičů, využila autority skupiny, včetně terapeutů. O ni se opírala, když vzdorovala citově vydírajícímu nátlaku rodičů, kteří ji (z důvodu své vlastní vztahové nouze) potřebovali udržet v extrémní infantilní závislosti. Skupina s doprovodnou podporou terapeutů pracovala s jejími pocity viny a špatného svědomí, že je „neposlušná“

a „nevděčná“ dcera. Tento nadějný proces potkala komplikace. Když byla již rozhodnuta odstěhovat se do podnájmu, její otec vážně onemocněl. Nutně potřeboval zvýšenou péči, na kterou matka nestačila. Později se ukázalo, že otec svoje onemocnění zveličoval proto, aby dceru udržel doma. V této situaci měla pacientka pocit, že rodiče nemůže opustit.

Přes otcovu nemoc proces jejího existenciálního vysvobození z rodičovské moci nadále pokračoval. V řadě citově vyděračských a despotických požadavků, které na ni otec kladl, se učila rozpoznávat, kde to bez ní opravdu nejde. Učila se říkat „ne“. Tím si u rodičů získávala respekt. Na druhé straně je to však popouzelo k útokům proti psychotherapeutickému procesu. Jednoho dne se objevila reálná možnost podnájmu, které V. N. bez váhání využila. Dva týdny před plánovaným odstěhováním svůj úmysl oznámila i rodičům. Následovaly jejich dramatické a okázalé výstupy, ale na věci se již nic nezměnilo. Terapeuti spolu s celou skupinou považovali za pozitivní odhodlanost a nově nabytou cílevědomost mladé ženy. Kladně také hodnotili její rozhodnutí, že rodiče nechce zcela opustit a zavrhnout je. Pacientka se neustále pokoušela najít přijatelný způsob soužití. Rodiče se pozvolna s novým pojetím vztahů s dcerou začali smiřovat, nakonec reagovali přiměřeně, matka dokonce i s jistou dávkou pochopení.

Podle poznatků terapeutů se v psychosomatických nemocech objevuje jako základní existenciál spolyubytí, „myství“. I zde se jedná o „strukturálně motivační“ část osobnosti, která podobně jako „jáství“, patří k osobě člověka. Individuální struktury rodinného společenství, „myství“, za normálních okolností podporují a harmonicky doplňují rozvoj a uplatnění „jáství“. Pacientka byla vetkána do rodiny způsobem, který „jáství“ spíše omezoval. Rodina vnímala emancipaci pacientky jako ohrožení struktury rodového spolubytí a také jako nebezpečnou situaci pro pacientčino zdraví. Ona sama do určité doby považovala odpoutání se od rodiny za nebezpečné. Poté, co objevila novou možnost osamostatnění se, která zachovávala spolubytí v jiném, pro pacientku i pro rodinu přijatelném modu, léčba pokročila a rodinná situace se postupně stabilizovala.

6. 1. 4. 6 Úloha hodnot

Pacientka znovu a znovu opakovala své nutkavé návraty k původním návykům. Nebyla neschopná odpočívat, udržovala se ve stavu vnitřního napětí. Neustále ji přepadávaly pocity viny spočívající v přesvědčení, že kdyby snad změnila své jednání,

mohla by zranit své rodiče - tato představa jí znemožňovala léčebný pokrok. Terapeuti hledali důvody, které by jim umožnily pochopit pacientčino ulpění a neschopnost změnit přetrvávající sklony. V. N. například znovu a znovu uváděla krvácení z konečníku, které sice dočasně potlačila zvýšenou dávkou kortikoidů v kombinaci s antidepresivy, ale nálady i somatické příznaky se po čase vrátily, a to spolu s výčitkami svědomí a pocitu beznaděje. „*Provedli jsme analýzu celé situace a záhy jsme nabyli dojmu, že krvácení by mohlo souviset nejen s prostou námahou, po které nenásledoval včas odpočinek, ale také s hodnocením a hodnotou, kterou to pro ni představuje. Navrhli jsme, aby pacientka každý den na škále k tomuto účelu vytvořené vyznačila míru námahy spolu s mírou odpočinku a mírou somatických příznaků. Velmi brzy se ukázalo, že vztahy mezi těmito sledovanými veličinami spolu souvisejí. Pokud pacientka dostatečně intenzivně a dlouho odpočívala, její zdravotní stav se zlepšil. S ním se zlepšila i duševní kondice. Po čase se však opět uplatnila stará tendence a vše začalo znova*“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 258).

Pacientka považovala odpočinek za něco „hříšného“, co vlastně bylo proti jejímu, od rodičů přejatému, přesvědčení. Pracovat bez ustání a bez odpočinku byl rodinný ideál. Odpočinek byl v rodině považován za hříšné chování, příznaky vyčerpání pak za důkaz opravdovosti a „pravdivosti“ vedení života. Sama pacientka se pak naučila takto trpět „ráda“. Z tohoto důvodu se terapeuti začali zabývat jejím hodnotovým systémem. Nejdříve museli pochopit její sebepojetí, také slečna V. N. se v něm musela poznat. RŮŽIČKA (2004) doplňuje, že bylo potřeba, aby porozuměla rozporu mezi autentickým sebecítěním a nároky, které na sebe kladla a které na ni byly kladeny zvnějšku. Musela se naučit respektu sama k sobě a osvojit si příslušné vědomí práv. Jakmile se změnila její hodnotové postoje, postup terapie pokračoval sledováním původních proměnných. Teprve po tomto náhledu se dostavila trvalá změna. Pacientka přestala opakovat své kompulzivní, z počátku nesrozumitelné, autodestruktivní chování. Následovalo snížení až vysazení medikace.

Zpočátku pacientka vůbec nerozuměla souvislosti svých tělesných příznaků s jejím způsobem existence. Jak již bylo uvedeno, prvním krůčkem vpřed byl postřeh, že se příznaky zmírní, mluvili-li pacientka o tom, co ji trápí. Poté následoval vhled, že míra jejích průjmových obtíží nějak souvisí s režimem její aktivity a odpočinku. Dalším krokem byla otázka, jak tráví svůj odpočinek, svůj volný čas. Ukázalo se, že i relaxaci chápe jako úkol. Následovalo otevření možnosti naplnit volný čas něčím, co jí udělá radost. K tomu bylo nezbytné, aby pacientka přehodnotila své vnitřní dosavadní názory

a přesvědčení o oprávněnosti určitých požadavků a potřeb. Dalším článkem celého řetězce bylo odhalení, že se cítí odpovědná a provinilá, pokud nevyužívá času do poslední vteřiny. To ukázalo její bazální nesvobodu ve smyslu neodbytného zaměření na výkon. Jakmile však dospěla k pochopení práva na plný a rodičovskými předsudky neomezený život a osvojila si ho, nové hodnoty ji samy vedly a určovaly směr jejího dalšího života.

Frekvence a intenzita psychosomatických příznaků během léčby představovaly značné výkyvy a bezpočet recidiv. Výsledky se stabilizovaly jen pozvolna a postupně, přičemž bylo zásadně důležité, že V. N. neztrácela motivaci a při recidivách nepropadala beznaději. Jako podstatné se RŮŽIČKOVI (2004) jeví také to, že jí již v poměrně raném stádiu léčby začalo jít především o kvalitu jejího života. Rozhodla se, že chce žít co nejplněji, i kdyby se svých psychosomatických příznaků zcela nezbavila. S „užíváním života“ nechtěla čekat, až se uzdraví. Naopak uzdravovala se tím, že na základě učiněných vhlédů ozdravujícím způsobem měnila svůj způsob existence. Složitá stabilizace léčebných výsledků však kladla značný nárok i na trpělivost terapeutů a na jejich schopnost porozumět smyslu pozorovaných změn. Bylo pro ně nezbytné se nenechat odradit recidivami, stagnací příznaků a i „bez mapy“ pokračovat v léčebném procesu. Uzdravení nebylo věcí jediného „velkého objevu“. Bylo výsledkem nepřesně předvídatelného řetězce kroků, vhlédů a rozhodnutí na straně léčené osoby. Dále předsudkem nezátížené, důvěřivé a trpělivé odvahy psychoterapeutů kráčet společně s pacientem cestami, které jsou vždy jedinečné a neopakovatelné.

6. 1. 4. 7 Volby a rozhodování

Po proběhnutí celého procesu, kdy slečna V. N. změnila pohled na svůj život, získala vhléd do situace, pochopila svá práva a osvojila si je, nastal moment rozhodování. Potom musela také své rozhodnutí vykonat. Tyto dvě konečné fáze ji ze začátku činily obtíže. Například neustále myslela na odchod z původního domova. Ale stále neodcházela. Svoji váhavost si vysvětlovala starostí o stárnoucí rodiče a stále víc nemocného otce. Odstěhovat se od rodičů v této situaci považovala za nemravné, necitelné a nevděčné. Také její přátelé v církvi byli toho názoru, že odejít od rodičů by vlastně neměla, i když na druhou stranu i oni žili povětšinou samostatně. Jejich názory ji spíše utvrzovaly v přesvědčení, že má zůstat žít s rodiči. Podobně tomu bylo s jejím nedodržováním potřebného času na odpočinek a relaxaci podle vlastních potřeb

a nároků. V této oblasti došlo nakonec ke změně nejdříve. Začala zaznamenávat míru únavy a pracovního nasazení spolu s výskytem krve ve stolici a podle nich regulovala svoje výkonové nasazení. Rozhodla se a svůj úmysl začala realizovat. Rozhodnutí přišlo nečekaně. Věděla však, že k němu došlo. Poznala to ona, poznali to i druzí. *„Na naši otázku proč se rozhodla, odpověděla jednoduše. „Protože to bylo nutné. Už nemělo smysl čekat na vnější zásah, náhodu ani na zázrak“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 269).*

Slečna V. N. zjistila, že jakmile se dokázala rozhodnout, volby prováděla lehce a ráda. Objevila způsob, jakým se zbavila vyčerpávajících pocitů nejistoty a viny. Zavedla do svého života samostatné a důsledné rozhodování. Poté musela své rozhodnutí proměnit v energický čin. Pak už se všechno dalo do pohybu, teprve potom se pohnula i ona a s ní i její „střevo“. Pacientka nejdříve odmítala přijmout své dospívání. Snažila se odpovědnost za svůj život jako malé dítě ponechat v rukou rodičů a rozhodování o sobě odmítala do krajnosti. Tuto skutečnost obsahující osobní odpovědnost za sebe proměnila na vinu a tu pak svalovala na jiné, či dokonce na své odcizeně pojaté „střevo“. RŮŽIČKA (2004) uvádí, že v tomto případě se rozhodnutí nerozhodovat se proměnilo v chronickou vředovou chorobu. Tato choroba ovšem nebyla pouze nemocí zažívacího traktu, ale nemocí celé existence.

Základní volbou vedoucí k uzdravení, kterou V. N. vykonala, bylo rozhodnutí se pro kroky, které vedly k přijetí základních podmínek nabízené léčby. Přijala riziko možného neúspěchu, aktivní přístup k léčebnému procesu a vložila svoji důvěru ve všechny členy skupiny včetně psychoterapeutů. Pochopila, že ani terapeuti, ani ostatní členové skupiny nejsou zodpovědní za její život, zdraví či nemoc, ale pouze za to, co jejich skupinová účast umožňuje. Pacientka v dobách krizí a ohrožení z nich nikdy neobvinila ani terapeuty, ani rodiče či ostatní lidi. *„Odmítnutí křivdy jako formy falešného obvinění druhých z odpovědnosti za její nemoc se námjevilo jako jeden z dalších klíčových postojů vedoucích k úspěšnému průběhu jejího léčení“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 272).*

6. 1. 4. 8 Další vývoj léčby

Ve spojitosti se zaměřením na výkon se řešilo u pacientky také téma práce. Krátce po zahájení ambulantní skupinové psychoterapie projevila značnou snahu znovu si najít nějaké vyhovující zaměstnání. Nebylo pro ni ani tak obtížné najít práci, jako spíše v ní navzdory nemoci obstát. Zpočátku tedy bylo podstatné, aby pracovala jen

tolik hodin za den, za týden, kolik uneslo její „střevo“. Než si vyladila vyhovující režim práce a odpočinku, zažila několik psychosomatických recidiv. Její odolnost, a tedy i práceschopnost, se postupně zvyšovala, až byla schopna být zaměstnána na plný úvazek. Za úspěch také považovala skutečnost, že jí byl odňat invalidní důchod, byl to pro ni důkaz, že se uživí vlastní prací. Ačkoliv pacientka získala svou pracovitost nepřiměřenou výchovou v rodině, stala se jedním z hnacích motorů jejího uzdravování. Pracovitost byla jejím výrazným a trvalým osobnostním rysem. Během skupinové terapie si otevřela nový, svobodnější vztah k práci. Souviselo to s postupným nabýváním svobodnějšího vztahu ke své výkonnosti. Přestala se řídit imperativem veřejného mínění, že „se má“ pracovat, ale pracovala, protože chtěla.

Proces přehodnocování přemrštěného vztahu pacientky k výkonnosti však neprobíhal hladce. K novému porozumění dospívala velmi klopotně. Někdy se jednalo o krajně jemné a křehké významové posuny, které kladly značný nárok na postřeh a porozumění psychoterapeutů. Během jednoho rozhovoru například nevysloveně vyšlo najevo, že pacientka své umírnění výkonové motivace pokládá jen za dočasné opatření v zájmu uzdravení, ale po něm jí dá opět naplno průchod. Zde terapeuti museli poukázat na nevyhnutelnost trvalé změny a na pravé osvojení odpovídajícího vztahu k výkonnosti. Pro slečnu V. N. bylo překvapivě objevné, když zjistila, že i volný čas je něco, oč je třeba pečovat a starat se, co je nutné rozvíjet a kultivovat. Pochopila, že své volno je nezbytné určitým způsobem plánovat a organizovat. Bylo potřeba ho naplnit činnostmi, pro které se rozhodla a které jí přinášely smysluplnou volnost, radost a potěšení. Hledání smysluplné a adekvátní rekreace se pacientka spolu se skupinou věnovala poměrně dosti času. Objevila, že pravý odpočinek jí přinášejí společenské kontakty, návštěva kulturních akcí a vycházky do přírody. Začala také cestovat, což patřilo k jejím dávným a již takřka zapomenutým snům.

6. 1. 4. 9 Komplikace i další úspěchy

Jak bylo již naznačeno, celkové přeladění existence u pacientky nemohlo spočívat pouze v osvojení si přiměřenějšího životního režimu, i když ani bez něj by výsledky léčby nebyly trvalé. Neméně rozhodující bylo osvojení si práv a existenciální možnosti o svých právech nejen vědět, ale také si je bránit. Pacientka tuto situaci nazvala: „*zrodem svého občanství a občanské důstojnosti*“ (cit. dle RŮŽIČKY, 2004,

s. 275). Ze slečny V. N. se stala dospělá žena budící respekt a úctu. Příležitost prověřit si svá nová poznání na sebe nenechala dlouho čekat. V pacientčíně pracovní oblasti to ukazuje příklad s jednou její žákyní. Šlo o studentku, která delší dobu pobývala v zahraniční vzdělávací instituci, a tím nabyla přesvědčení, že ví všechno nejlépe. To dávala hlasitě najevo a „podkopávala“ odbornou autoritu V. N. Ta se na určitou dobu dostala do stavu, kdy se obávala, že bude muset opustit zaměstnání. Avšak během diskuse o tomto tématu v psychoterapeutické skupině si vytvořila taktiku jednání se zmíněnou studentkou. Tu záhy s úspěchem uplatnila.

Tato taktika měla dvě stránky. Pacientka si uvědomila, že se během výuky nemusí zcela a beze zbytku vydávat svým žákům. Ostatně i oni se k ní vztahovali pouze jako studenti. Opustila svůj požadavek nepřiměřených nároků dát do výuky vše a tímto způsobem se začala stavět také ke svým žákům. To pomohlo zvládnout její tělesné nasazení. V roli učitelky pak zůstávala mnohem klidnější, uvolněnější, a ne tak vyčerpaná. Lékaři obecně doporučené „šetření sil“ začalo mít svůj určitý existenciální obsah a konkrétní formy proveditelnosti. Přestala mít úzkost a pocity nekompetence a její pozice v zaměstnání se upevnila. Změnil se i její postoj k žákyni. Její chování začala V. N. vnímat jako „její problém“, kterému nejen rozuměla, ale měla pro něj i jisté pochopení. Ona mladá žena se jí jevila jako nesvobodná a v požadavcích na sebe i autoritu nepřiměřeně náročná osoba. Když pacientka změnila své postoje, začala se studentkou jednat klidně, bez napětí a tuto cestu otevřela i pro ni. Situace se zklidnila.

V době, kdy tato kazuistika vznikala, se pacientka chystala léčbu ukončit. Už jednou o tomto kroku veřejně uvažovala. Vzala si ještě čas na dotazení léčby a mezitím si upevnila své postavení v životě. Odstěhovala se od rodičů do podnájmu a cítila se velmi dobře. Uvažovala o známosti, ale tu by ráda navázat již zcela sama, bez pomoci psychoterapie. Plánovala si udělat více času na aktivity v obci církve, které byla členkou. Nebrala žádné léky a své občasné somatické potíže související s ulcerózní kolitidou dokázala zvládnout více méně sama.

6. 1. 5 Závěr

V předložené kazuistice mladé vysokoškolačky, která trpěla závažnými příznaky ulcerózní kolitidy, RŮŽIČKA (2004) ukazuje několik důležitých věcí. Při psychoterapeutické léčbě se postupovalo v daseinsanalytickém duchu, a to obecně metodologicky i konkrétně prakticky. Souvislosti tzv. „psychosomatické“ se ukázaly

jako jednotlivé stránky téže věci, totiž celé existence, k níž patří tělesnost stejně tak jako duševní život nebo spolubytí v rámci rodiny a jejích vazeb i pout. „Proto také neplatí tradičně pojaté kauzální vztahy mezi psyché, sóma a společností odvozené z časoprostorových vazeb těles či jejich funkcí, tzv. „jednota bio-psycho-sociální“, která je ovšem vykládána fyzikalisticky“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 278). Pohled psychoterapeutů byl souvislostní. Dívali se na pacientku jako na celek. RŮŽIČKA (2004) dodává, že když jedinec hledá a objevuje jednotlivé aspekty existence a jejich vzájemné vazby, rozumí více sám sobě i smyslu nemoci. Takové porozumění otevírá nové možnosti i impulsy k zacházení se svojí chorobou v kontextech celku a v rámci existenciálních horizontů. Již to je samo o sobě uzdravující.

„Kazuistika nám ukazuje ještě jednu důležitou věc, totiž mnohvrstevnost a posloupnost léčebných akcí, které kopírují povahu i vývoj nemoci i nových kroků v životě pacienta a v důsledku toho i voleb a činů nezbytných k uzdravení. Pokud psychoterapie probíhá po stejné linii, po jaké se ubírá život pacienta v jeho kontextech, léčba se daří. Sepětí léčby se životem je úspěšné v individuální formě léčby i v komunitním a skupinovém léčebném systému. Ukazuje se, že přizvání rodiny či některých jejích členů může být užitečné. Rozhodně však se nedomníváme, že jedna forma léčby je a priori lepší než druhá. Rozhoduje smysluplnost a uskutečnitelnost té či oné formy či jejich opatrná kombinace. Kazuistika odpovídá na otázky „jak“ i „proč“. Témata „symptomu“, „osoby“, „hodnot“, „intimity“, „práv“, „spolubytí“ a další se vždy objevují v souvislostech celku existence a ve vztazích k němu; celkem existence však není osoba pojatá jen „jásky“, ale také v modech spolubytí, v „myství“. Tento léčebný přístup měl prokazatelné pozitivní léčebné výsledky“ (RŮŽIČKA, 2004, s. 278, 279).

6. 1. 5. 1 Diskuse

Klientce se ve skupině dostalo úcty a respektu, které nezažila ve své rodině. Její rodinné prostředí na mě působí jako klasický příklad chování se k člověku jako k objektu, předmětu. Pojetí sebe, které člověk získává v rodině, následně do značné míry ovlivňuje vztahy mezi lidmi v rodině i v širším okolí. Kazuistika nám mimo jiné ukazuje, jak je pro terapeuta důležité klást si bytostné otázky. Nemoc klientky je také tázáním. Kazuistika je příkladem toho, že je potřebné nemoc „rozjasnit“, nahlédnout ji z různých úhlů. Zde se názorně ukazuje, jak klientka svou nemocí vyvstávala do situací,

jak odpovídala a přijímala výzvy, které každá situace klade. Podle mého názoru slečna V. N., jak píše ČÁLEK (2004), unikala do své nemoci, protože jí bylo znemožněno být sama sebou. „Utíkala“ před rodiči, před strachem, před rozhodováním se sama za sebe, které je spojené s odpovědností za své činy. V nemoci se jí také dostávalo péče od rodičů, o niž se bála, že přijde. Nemoc ji dovolila být závislou na druhých, stala se tak závislou i na svém „střevu“. Jak je naznačeno v kazuistice, tato závislost ji do značné míry vyhovovala. Dávala jí omluvenku pro její chování. Klientce se prostřednictvím skupiny a pomocí terapeutů dostalo nového pohledu na svou nemoc i svůj život. Klientka neměla ve své rodině dostatek prostoru se svobodně rozvíjet. Pocit svobody si zažila v psychoterapeutické skupině, její rozhodnutí byla ponechána na ní samotné. Láskyplné, tolerantní a přijímající prostředí umožnilo klientce dojít ke svým rozhodnutím samostatně.

Kazuistika dále odhaluje důležitost porozumění, nestačí pouze náhled či naučené chování. Klientka se se svým novým pohledem musela sžít. Nejprve si nutnost změny svého přístupu k sobě samé, ke svému životu, ke svým rodičům, musela uvědomit, poté ji porozumět, ztotožnit se s ní a respektovat ji. Tato kazuistika ukazuje množství dalších problematik, které popisují a vysvětlují v teoretické části této práce, například důležitost odvahy riskovat. Slečna V. N. se v psychoterapeutické skupině nebála pohlédnout na svůj život s odstupem. Měla odvalu svůj život změnit a podniknout k tomu potřebné kroky do neznáma. Domnívám se, že klientka se naučila poslouchat a respektovat své potřeby, také na sebe přestala mít přehnané nároky a začala žít v přítomnosti, začala prožívat daný okamžik. K této změně za jisté přispěl způsob daseinsanalyticky vedené psychoterapie, kde se i minulé zážitky a vztahy s okolím vracejí zpátky do skupiny a do prožívání tady a teď.

Kazuistika je ukázkou toho, jak člověk tělesně prožívá své problémy, nevyužité možnosti, strachy a úzkosti, nevyřčené a neuskutečněné touhy a přání. V neposlední řadě ukazuje, jak je důležité, aby psychoterapeut bral každou událost jako specifickou a jedinečnou. Toto pojetí vrhá také jiný pohled a porozumění fyziologii a jejímu výkladu tělesných projevů. Klientka si zažila pocit, že je součástí společenství, které jí přijímá takovou, jaká je. Toto vědomí jí mimo jiné pomohlo v procesu odpoutávání se od společenství rodiny. Měla v bezpečném prostředí skupiny možnost si vyzkoušet nově nabitou perspektivu, nový pohled na sebe, na svůj život a okolní svět. Zbavila se pocitu, že věci musí dělat pro druhé, zprostila se myšlenky, že nejvíce záleží na mínění okolí. Začala žít podle sebe a pro sebe.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce.

Podpis autora

RESUMÉ

Filosofie výkonu v současné době

Nicole Stašová

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Studijní obor: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Forma studia: kombinovaná

Rok: 2009

Klíčová slova: výkon, filosofie, bytí, jsoučno, subjekt, objekt, logos, systém, existence, dasein a daseinsanalýza, sport a vrcholový sportovec.

Předkládaná práce se zabývá filosofickým pojetím výkonu z různých úhlů pohledu. Ukazuje jeho pozitivní i negativní stránku.

Text je rozdělen na část teoretickou a praktickou. V první části autorka vysvětluje stěžejní pojmy práce – klíčová slova. Dále se zabývá vývojem porozumění výkonu a jeho proměnou. Poté rozebírá problémy, se kterými se potýká na výkon zaměřená společnost, jimiž jsou běh se sebou, představa, že zítra je lepší než dnes, upřednostňování slasti na úkor radosti. Také upozorňuje na cestu pomoci, kterou je péče o duši. V další kapitole popisuje různá pojetí pravdy v souvislosti s problematikou výkonu. Následně vysvětluje, co je to život v Celku neboli ARETÉ, jako příklad uvádí olympijské hry. Další kapitola věnuje popisu důležitosti žít svobodně, z vlastního pramene, a mít odvalu riskovat. Ve stejné kapitole se zabývá nebezpečím karteziánského přístupu a vytyčuje důležitou úlohu mýtu, rituálu, tradice a slavnosti. Poté následuje kapitola, ve které autorka vysvětluje pojetí logu ve světě výkonu. Pokračuje představením daseinsanalýzy jako terapeutické metody, která může poskytnout člověku zajatému v poutech novodobého nároku přehnané výkonnosti vodítka, jak se stát svobodným. Poslední kapitola teoretické části blíže pojednává o výkonu sportovním. Praktickou část tvoří kazuistika z autorčiny praxe. Jako přílohu autorka zvolila kazuistiku PhDr. J. Růžičky, Ph.D. Obě kazuistiky jsou praktickou ukázkou teoretických poznatků.

Autorka ve své práci ukazuje proměnu výkonu a nutnost ochrany jeho původního významu a smyslu.

RESUMÉ

Philosophy of performance in current time

Nicole Stašová

Supervisor: Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Field of study: Social work focused on communication and applied psychotherapy

Form of study: combined

Year: 2009

Key words: performance, philosophy, being, ens, subject, object, logos, system, existence, dasein and daseinsanalyse, sport and top sportsman.

The presented thesis deals with the philosophical concept of performance from different perspectives. It shows the positive and negative aspect.

The whole diploma paper is divided into a theoretical and a practical part. In the first part the author explains the meaning of the key words. Furthermore, the author deals with the development of the understanding of performance and its transformation. Then she analyses problems which a performance-oriented society is facing. The problems are rushing from one thing to another, the idea that tomorrow is better than today, the prioritization of pleasure at the expense of a joy. She also draws attention to a way to help, which is care for the soul. The next chapter describes different concepts of truth in relation to issues of performance. Subsequently, the author explains what it means to live a life in a Well-rounded way or ARETÉ, as an example she presents the Olympic Games. In another chapter she deals with the description of the importance to live freely from one's own source and to have the courage to take risks. She presents the danger of the Cartesian approach. She also outlines there the important role of myth, ritual, tradition and festival. This is followed by a chapter in which the author explains the concept of logos in the world of performance. She continues with a presentation of daseinsanalyse as the therapeutic method which can provide a guide for becoming free to a man that is in the prison of a modern claim of exaggerated performance. The last chapter of the theoretical part discusses the sport performance more. The practical part consists of a case report from the author's practice. As a supplement the author chose PhDr. J. Růžička, Ph.D.'s case report. The case reports are a practical demonstration of the theoretical knowledge.

The author in this work shows the change of performance and the need to protect its original significance and meaning.

Posudek na diplomovou práci kolegyně Bc. Nicole Stašové „Filosofie výkonu v současné době“

Máme před sebou velmi zajímavou diplomovou práci filosofického charakteru, doplněnou i praktickou částí, která se sestává z kazuistik. Bc. N. Stašová se soustředila na filosofický význam fenoménu „výkon“ v současné době. Uvědomuje si, že psychoterapeutické problémy se k tomuto fenoménu významným způsobem pojí, protože velká většina insuficiencí tohoto charakteru je právě zapříčiněna stresem z výkonově pojatého života člověka v jednadvacátém století. Vychází zcela logicky z výměru základních pojmů, kde důvěřuje zbytečně příliš Wikipedii, ale to je možno omluvit, protože vždy se nakonec soustřeďuje na filosofické a vědecké vymezení jednotlivých pojmů a fenoménů.

Rozumí fenomenologické koncepci v ontologii a gnozeologii, což dosvědčuje především kapitola 2.1.2., kde se soustřeďuje na vymezení fenoménů, jako jsou např.: *dasein*, *daseinsanalýza* atp.

Jako příklad slouží diplomantce vrcholový sportovec a jeho pojetí sportovního výkonu, v němž se dle autorky ukazuje pravá podstata výkonové společnosti, v níž jsme se všichni ocitli v dnešní době. Akcentuje rozdíl mezi výkonem autentickým a neautentickým, uvědomuje si jejich ontologickou dimenzi.

Je velmi důležité, že kolegyně Stašová pochopila, že současné pojetí výkonu je zdrojem předsvědčení o onticitě jedince, jinými slovy řečeno, člověk ví o své existenci, o svém „vyv-stávání – ex-sistenci,“ jen pokud se najde ve svých vlastních výkonech. K tomu je nutno ovšem dodat, že pokud se člověk nenajde ve svých výkonech, pokud jeho vlastní výkony nejsou ontickou základnou jeho existence, pocítuje se jako vyvržený ze společnosti se všemi psychickými následky. Problém výkonnosti v životě člověka se zvolna proměnil na podstatu a jediný důkaz existence člověka, proměnil se na základ lidského pobytu, bytí jedince. To si kolegyně Stašová velmi jasně uvědomila, což pokládám za velmi dobrý výsledek její osobní filosofické a vědecké angažovanosti, protože tento důsledek stále ještě není většinou akceptován a přijat.

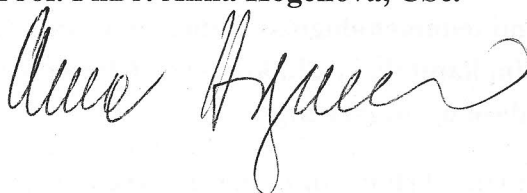
Z tohoto pohledu si velmi vážím předložené práce, a je třeba za to diplomantku pochválit. Autorka jde ve svém promýšlení dále, všímá si důsledků takto vedeného života, v němž výkon je jediným stigmatem existence daného jedince. Kritizuje hédonický způsob života, chápe, jak důležitý musí být „rauš“ pro ty, kteří se nedovedou vymanit z těchto souvislostí a akcentuje péči o duši jako základ nápravy. Tím se přibližuje k obrovské škále filosofických myslitelů, kteří zde hledají pomoc ze všech existenciálních problémů. Počíná si naprosto autenticky v rámci úvah o psychoterapeutické roli Epimelei (péče o duši). Akcentuje význam celku prostřednictvím arete, kritizuje karteziánismus jako výraz jisté gnozeologické výhybky v lidském poznávání. Uvědomuje si úlohy času a prožívané časovosti v lidské existenci pod náporom výkonnosti a vyzdvihuje úlohu slavností jakožto vstupu do jiného času,

než je ten, který zakládá výkon jako jediný smysl lidského života. Do této souvislosti zapadá i její pohled na vztah mezi nemocí a zdravím, na vztah sportovního pohybu a zdravé lidské duše. Práce je napsána velmi poctivě, autorka pochopila mnoho skrytých souvislostí, uvědomila si úlohu těchto souvislostí pro psychoterapii, která bude obsahem její příští činnosti. Práce je doplněna kazuistikami, které dokumentují dobře teoretickou část práce. Formálně je tento text bez problémů, proto navrhuji diplomantce známku :
výborně

Do rozpravy navrhuji tuto otázku: Jak souvisí výkonová společnost s dobou, které říkáme postmoderní?

V Praze dne 16. května 2009

Prof. PhDr. Anna Hogenová, CSc.

Handwritten signature of Anna Hogenová in cursive script.

Oponentský posudek na diplomovou práci Nicole Stašové: Filosofie výkonu v současné době (PVŠPS 2009).

Diplomantka předložila práci, která je směřována do interdisciplinární tematiky - pohybuje se mezi filosofií a psychoterapií. Především teoretická část je koncipována jako filosofická, praktickou představují dvě kasuistiky s komentáři. Autorka si vybrala tematiku, která je aktuální, pozoruhodná a poskytuje dobré východisko k porozumění mnoha problémům současné doby - a tím je pojetí výkonu a výkonnosti. I když nemusím vždy souhlasit se způsobem, jak přistupuje k interpretaci některých jevů v oblasti výkonnosti, mohu respektovat to, že autorka zvolila specifický přístup odvozený z povahy „školení“, kterého se jí dostalo na PVŠPS - zejména v přednáškách prof. Hogenové a dalších. Avšak závislost na teoriích právě její učitelky a školitelky je možná až příliš výrazná. Autorka řadu autorů cituje pouze z jejích textů, což vyvolává otázku, proč nesáhla po originálních textech těch, které uvádí zprostředkovaně. Velmi často se v textu setkáme s formulací, že prof. Hogenová se domnívá..., což vede k otázce: a co se vlastně domnívá autorka textu?

V diplomové práci autorka provádí kritiku současné - zřejmě měšťanské - společnosti, pokračuje *de facto* v kritice, kterou po druhé světové válce bylo možné nalézt u řady existenciálně laděných autorů. Je pozoruhodné, že svou práci o výkonu silně směřuje do oblasti výkonu ve sportu, výkony v intelektuálních profesích, v umění, architektuře či v psychoterapii nechává spíše stranou.

K práci lze vznést některé připomínky:

- S. 23.: zde začíná být zřejmé, že autorka výrazně generalizuje, mluví o jakési „anonymní“ společnosti a říká, že kdo není výkonný, považuje se za bezcenného atd. Domnívám se, že společnost je daleko diferencovanější, než je uvedeno v textu; jejími členy jsou nejen vysoce výkonné osoby, ale i lidé z různých náboženských komunit, lidé oddávající se hudbě a umění, divadlu, ale i zcela prosté zahálce...
- Je sice pravda, že Heidegger hovořil o konečnosti a životě jako bytí ke smrti, ale předepsat tyto filosofické teze masově jako návod „k dobrému životí“ není asi zcela šťastné; fenomenologie není dogmatický návod na život, ale spíše výzva k promyšlení toho, že „ještě nemyslíme“.... Je vždycky problém, když pojmem obecné filosofické teze jako konkrétní návody na vezdejší život. Je také problém, když filosofické teze bereme jako nepochybné či nezpochybnitelné, protože pak nejde o filosofii, ale o dogmatismus, že? Pak si lze také položit otázku, zda by samotný Heidegger připustil, aby jeho filosofie byla traktována jako neochvějné dogma - a jako zcela jednoznačný návod na život!?
- S. 24 Výroky typu „*Není možné vědět dopředu, co se stane. Pečovat o duši tedy znamená být v každé chvíli tím, čím v hloubi vlastního bytí opravdu jsme, protože jen tak si „můžeme patřit“.* Naprogramování a naplánování budoucí prožívané přítomnosti vede k životu bez autenticity, tj. bez bytostných prožitků. Je také důležité, jak „nic“ chápeme.“ jsou velmi zjednodušující. Za prvé: v mnoha případech a životních situacích lze velmi dobře předvídat, co se stane. Například zloděj velmi dobře ví, co bude následovat, až bude dopaden a usvědčen... Od nástupu křesťanství se západní lidstvo začalo výrazně orientovat na budoucnost... Tvrdit, že plánování vede k životu bez autenticity je lapsus, protože projektování a rozvrhování budoucnosti neodmyslitelně patří k člověku v západní civilizaci. Heidegger, na něhož se autorka často odvolává, tomu říká předběh... K čemu by nakonec bylo přijetí fakticity, když by člověk „neměl svou budoucnost“? Rozvrhování vlastního života je neodmyslitelně spojeno s lidskou existencí... Podle autorky by vlastně nejautentičtější byli zřejmě lidé, kteří dokáží žít bez plánu a tzv. z ruky do huby... Ale velké lidské dílo si bez určitého rozvrhu či plánu lze představit jen velmi obtížně....
- S. 24. Výrok: „*Dnešní filosofie se redukovala na jednání a vůli.*“ je pro mne naprosto nepochopitelný, protože 1) filosofie není žádný monolitní proud, ale existuje více směrů, 2) o redukcí filosofie na pouhé praktické jednání se pokusil marxismus, který je v současnosti na ústupu, 3) uvádět do dané souvislosti termín filosofie s jednáním a vůlí je asi tak nosné, jako kdybychom řekli, že věda je dřevěná. Smést se stolu celou současnou filosofii (včetně fenomenologie) pomocí vágních metafor ve dvou až třech větách - to je výkon hodný génia formátu F. Nietzscheho...

- S. 32 - výklad Kanta na této stránce je nevěrohodný; kde by se v Kantových textech daly nalézt pasáže, které by tvrzení autorky dokládaly? Také výklad Kanta na s. 44 - 45 není korektní, protože transcendentální aparát zajišťuje to, že žijeme ve stejném světě - jinak bychom věru žili každý „v jiném vesmíru“... Možnou otázkou pro obhajobu je, jaké dílo od Kanta vlastně autorka četla?
- Kapitola nazvaná *Karteziánský přístup* je o všem možném, jenom se v ní čtenář nedozví nic o tom, co je to karteziánský přístup.... je to analýza reklamy a svérázná interpretace toho, co Řekové označovali jako Kairos, což je výraz z oblasti časovosti - ne blesku etc... autorce se v textu čas od času pro okouzlení metaforami ztrácejí přesné definice pojmů, neboť její vyjadřování je místy „spíše básnické“! O karteziánství v kapitole není nic...
- Autorka se staví ke sportu (a má na mysli zřejmě především komercializovaný sport) poměrně kriticky, ale pak náhle napíše: „*Sportovní výkon, který je provázen vypětím, vysílením, vydáním se z posledních sil, umožňuje vyprázdnění, pročištění tělesnosti a následnou možnost naplnění jiným obsahem. Toto vyprázdnění je absolutní uvědomění si sebe sama a toho podstatného, čím můj život je. Většina z nás jistě zažila při sportování pocit, který bych nazvala „hrábnutí si na své vlastní dno“, je to vlastně „dotyk s počátkem.“ Dosažení vlastního dna, překonání své hranice, prožití osobního maximálního tělesného výkonu je výpovědí o pravdě bytí. Je to prožitek mezní situace blížící se smrti. Bytostný autentický život musí podstoupit boj, je to potvrzení sebe sama. Sportování je kladení otázek prostřednictvím vlastního těla a duše.*“ (s. 49), což naznačuje, že přesně to, o čem jí jde (dosáhnout na pravdu bytí), lze nalézt v každém - zřejmě tedy i v komerčním - sportu. Má zcela jistě pravdu v tom, že ve vrcholových výkonech člověk prochází mezními situacemi svého pobytu na zemi a otevírá si životní dimenze., které jinak lze lehce přejít či přehlédnout.... podobně rozporně se staví ke sportu na s. 52 - 53...
- Ale již o řádek dále na téže s. 49 autorka tvrdí, že „*ani dnešní podoba tělesné výchovy a sportu se neubráníla vlivu karteziánství.*“ Problémem je, že autorka Descartovi připisuje zřejmě ledacos, ale čtenář se nikde nedozví, co vlastně tento výrok znamená... (jak řečeno, kapitola o karteziánství byla o něčem zcela jiném). Zde je asi rovněž na místě otázka: které texty René Descarta autorka četla, či zda čerpá veškeré postoje k Descartovi z druhé ruky, či z citací vytrhaných z kontextu děl jiných autorů?
- Největším problémem práce je, že autorka se na prvních 53 stranách věnuje analýze výkonu se silným zaměřením na výkonnost ve sportu - a poté předloží dvě kasuistiky (jednu vlastní - a druhou převzatou), ale není vůbec jasné, jaká je vazba mezi teoretickou a praktickou částí. Pokud ji autorka zná, měla ji uvést v textu. Po takto orientovaném teoretickém úvodu by jedinec čekal analýzu výkonného sportovce, manažera či něco podobného, ale setkává se s analýzou případů, kde je otázka, zda vůbec jde o nějaké výkonové aspekty... (znal jsem například bývalé sportovce, kteří se i nadále výkonově oddávali alkoholu či drogám). Dovolují si proto požádat, aby autorka při obhajobě vyjasnila především vazby či souvislost mezi teoretickou částí, kde řeší otázky s otázkou výkonu s uvedenými kasuistikami....
- V první kasuistice je řada pasáží, které bylo možné zredukovat. Především mám na mysli poměrně rozsáhlé pasáže, kde autorka mluví o sobě a svém přístupu, ale právě v to okamžiku se ztrácí za tím vším klient... Jakoby místy byla více fascinována sama sebou, než aby se soustředila na případ, který řešila... V tom je první kasuistika méně vyvážená, než komentovaná druhá (převzatá) kasuistika...
- V seznamu literatury jsou uvedeny i přednášky, ale není jasné, kde je možné si je „vypůjčit“. Zdá se, že autorka do seznamu prostě vepsala i přednášky, které poslouchala na PVŠPS, což je neobyčejně svérázné!

Celkové hodnocení: autorka se postavila výrazně kriticky k provozu současné společnosti, předložila text, který je výrazně poznamenán fenomenologií. Filosofie ovšem není žádné dogma - i kdybychom ji přebírali od takových autorů jako byl např. F. Nietzsche, M. Heidegger či A. Hogenová a další. Zdá se, že na řadě míst autorka generalizuje, což je častá cena za snahu dosáhnout za každou cenu vyšší míry obecnosti. Tím se také dostává občas do rozporu sama se sebou - a to i v pojetí výkonnosti ve sportu. Filosofie samotná není jednokolejné dogma, ale jde o řadu proudů a směrů, které tematizují svět daleko problémověji a složitěji, než se občas autorce

jeví. Předpokládám, že i fenomenologii zařazuje do filosofie. Podobně je tomu ve světě vědy... Na druhé straně je potřeba vyzdvihnout, že mnohé pasáže jsou pozoruhodné, provokující, nutící k zamyšlení, i když - a to je velká výhoda filosofie - s nimi čtenář nemusí souhlasit. Na druhé straně bylo možné výkon a výkonnost pojmut i mimo sportovní pole a zamyslet se i nad jinými formami výkonu... (je například terapie výkonem?)... Přestože jsem upozornil na nejasnosti mezi teoretickou a praktickou částí, dvě uváděné kasuistiky jsou pozoruhodné, stejně jako terapeutický postup, který v nich čtenář nachází... Přes mnohé uvedené výhrady drobnějšího rázu je možné konstatovat, že celkový design práce je kultivovaný, práce se pokouší řešit závažné problémy doby, ale i pobytu člověka na této zemi. Autorka si tak zcela jistě vytvářela východiska k vlastnímu působení v oblasti sociální práce s psychoterapeutickými prvky... Jelikož práce splňuje požadavky kladené na práce diplomové, lze jí doporučit k obhajobě...

V Praze 17. 5. 2009

doc. PhDr. Jaroslav Kořa